

ZDRAVÁ
ŠKOLNÍ JÍDELNA

„VÝSTUPY VSTUPŮ“

JSME PŘESVĚDČENI, ŽE

- Pokud škola zvládne plánovat a hodnotit jídelníček dle přesně stanovených doporučení (ND ke SK)
- Pokud rozumí principům SK a vede jej objektivně...
- Pokud dostanou zaměstnanci školních kuchyní dostatečné a validní informace, které vezmou za své a budou se jimi řídit...

... pak je možné do jisté míry zlepšit úroveň školního stravování při stávající platné legislativě.

PILOTNÍ PROJEKT

- Nyní je k projektu přihlášeno necelých **45 škol (MŠ, ZŠ)**
- Minimálně **15 proškolených lektorů** (v každém kraji min 1)
- Lektoři – odborníci HDM, SZÚ, metodička školního stravování. Lektoři jsou řádně proškoleni a drží se jednotné metodiky
- Hodnocení školy při vstupu do projektu (ND, SK, vzhled jídelny, propojení jídelny s výukou) – září 2015
- Hodnocení na konci projektu – červen 2016
- Podpora na webových stránkách
- Seminář pro kuchařky

KDE VŠUDE MÁME PILOTNÍ JÍDELNY

10 KRITÉRIÍ

1. Pitný režim
2. **Jídelníček je sestaven dle pravidel Nutričního doporučení**
3. **Spotřební koš je veden správně a bezchybně**
4. **Používání dochucovadel** je omezeno na případné finální dochucení pok (polévky) – jsou volena „kvalitní“ dochucovadla
5. Školní jídelna vaří převážně z čerstvých surovin, pokud používá konvence tak pouze 1. a 2. stupně dbá při výběru na jejich kvalitu
6. Jídelníček je veřejně dostupný
7. „Vím co jím“ receptury s definovaným množstvím soli
8. Výzdoba jídelny s tematikou výživy
9. Komunikace jídelna ↔ rodiče, jídelna ↔ žáci
10. Čtvero ročních období

Školní jídelna si sama určí pořadí, ve kterém bude kritéria plnit

PLNĚNÝ PAPRIKOVÝ LUSK S FAZOLEMI A ZELENINOU

23. 2. 2015 • Luštěninová jídla • 0 komentářů

NUTRIČNÍ DOPORUČENÍ KE SPOTŘEBNÍMU KOŠI

- Popisuje **20 stravovacích dní**
- Popisuje jen skupiny potravin, které spotřební koš neřeší dostatečně
- Je nastaveno tak, aby SK byl plněn v rámci rozpětí **+ 25%** jak umožňuje legislativa
- ND slouží k **hodnocení**, ale hlavně k **plánování**
- Hodnotí se pro každý výběr zvlášť
- Škola od hodnotitele obdrží **slovní hodnocení** s přesným popisem nápravy nedostatků

	Doporučená četnost měsíčně	Reálná četnost	Hodnocení ✓ ✗
Polévky			
Zeleninová	12 x		
Luštěninová	3-4 x		
Obilné zavářky (jáhly, vločky, krupky, pohanka, bulgur, kuskus aj.)	4 x		
Vhodná kombinace polévky a hlavních jídel	většinou vhodná		
Hlavní jídla			
Drůbež (kuře, krůta, slepice) nebo králík	3 x		
Ryby	2-3 x		
Vepřové maso	max. 4 x		
Bezmasé, nesladké jídlo (včetně luštěnin bez masa)	4 x		
Uzeniny	nikdy		
Sladké jídlo	max. 2 x		
Nápaditost pokrmů, zařazení regionálních pokrmů	nápadité		
Luštěniny	1-2 x		
Přílohy			
Obiloviny (celozrnné těstoviny, rýže, kuskus...)	7 x		
Houskové knedlíky	max. 2 x		
Zelenina			
Zelenina čerstvá	8 x		
Zelenina tepelně upravená	4 x		
Nápoje			
Neslazený, nemléčný nápoj – každý den	ano		
Mléčný nápoj je vždy doplněný možností zvolit nemléčný – vždy	ano		

Přesnídávky a svačiny

Luštěninová nebo zeleninová pomazánka	4 x		
Rybí pomazánka	min. 2 x		
Obilná kaše (rýže, vločky, jáhly, kukuřičná krupice...)	min. 2 x		
Zelenina či ovoce vždy součástí svačiny	vždy		
Celozrnné, vícezrnné, žitné či speciální pečivo (včetně chleba)	8 x		
Žádné uzeniny ani paštiky	nikdy		

✓ Plníte doporučenou četnost? Použijte fajfku. ✗ Neplníte doporučenou četnost? Použijte křížek.

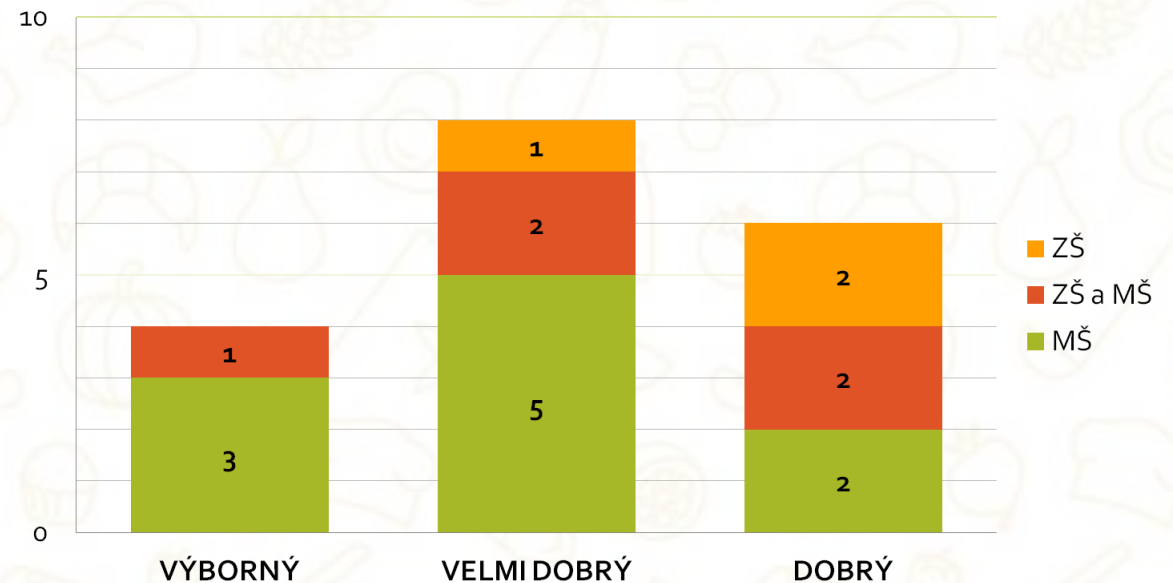
NUTRIČNÍ DOPORUČENÍ – VSTUPNÍ HODNOCENÍ

- Zhodnoceno 39 jídelníčků mateřských a základních škol
- Zvlášť byly posuzovány jídelníčky výběrové a nevýběrové
- Byla popsána slabá místa

ND – JÍDELNÍČKY BEZ VÝBĚRU 18 (46%)

- Z celkového počtu 39 jídelníčků bylo bezvýběrových jídelníčků **18** (46%)
- 15 (38%) z nich byly jídelníčky z mateřských škol (8 MŠ, 7 ZŠ a MS), jen **3** (cca 8%) školy pouze ZŠ
- hodnocení:
  - výborný 4x (22%)
  - velmi dobrý 8x (44%)
  - dobrý 6x (průměr hodnocení)(33%)
  - s nízkou úrovní - žádný
  - nevyhovující - žádný

SPOLEČNÁ SLABÁ MÍSTA VELMI DOBRÝ A DOBRÝ

- Málo zeleninových polévek + obilných zavářek
- Málo čerstvé zeleniny
- Časté zařazení vepřového masa a uzeniny
- Přesnídávky, svačiny: málo obilných kaší, celozrnného a vícezrnného pečiva,

CO MÁ „NAVÍC“ DOBRÝ?

- Málo bezmasých jídel, málo obilovin jako příloh
- Absence neslazeného nemléčného nápoje, častá nevhodná tepelná úprava (smažení)

ND – JÍDELNÍČKY S VÝBĚREM 21 (54%)

- Z celkového počtu 39 jídelníčků bylo s výběrem **21** (54%)
  - 18x dvě jídla
  - 2x tři jídla
  - 1x čtyři jídla

ND – JÍDELNÍČKY S VÝBĚREM 21 (54%)

→ dvě jídla na výběr (18x)

	výborný	dobrý	velmi dobrý	s nízkou úrovní	nevyhovující
výborný	2	-	-	-	-
velmi dobrý	1	5	2	1	-
dobrý	1	-	5	-	-
s nízkou úrovní	-	-	1	-	-
nevyhovující	-	-	-	-	-

ND – JÍDELNÍČKY S VÝBĚREM 21 (54%)

→ Tři jídla (2x)

→ dobrý, nízká úroveň, velmi dobrý 1x

→ dobrý, dobrý, velmi dobrý 1x

→ Čtyři jídla (1x)

→ velmi dobrý, velmi dobrý, dobrý, velmi dobrý 1x

NEDOSTATKY, SE KTERÝMI ŠJ DO PROJEKTU VSTUPUJÍ

→ Polévky

málo zeleninových a luštěninových polévek + obilných zavářek

→ Hlavní jídlo

časté zařazení vepřového masa, používání uzeniny

u výběrových jídelníčků málo ryb a drůbežního masa

málo bezmasých jídel

→ Zelenina

málo čerstvé zeleniny

SPOTŘEBNÍ KOŠ

- Legislativně stanoven
- Je cca 20 let starý, vypočten dle dávek z roku 89
- Řada věcí je již obtížněji uchopitelná, ale stále to jde!!!
- Na 10 skupin potravin byly přepočítány tyto živiny (bílkoviny, sacharidy, tuky, vitamín A, C, B1, B2, Fe, Ca, energie)
- S rozvojem trhu s potravinami se nedaří vše správně zařazovat, i složení potravin je jiné než před 20 lety

SPOTŘEBNÍ KOŠ

- Byl původně sestaven pro 1 výběr
- Při více možnostech výběrů je reálný individuální SK jiný než vykazovaný
- Při 3 výběrech má žák v průběhu 5 týdnů (více stravovacích dnů než 20) přes **31 mld.** možností sestavení jídelníčků (Prof. Ruprich)
- Objektivnost byla hodnocena dle zjednodušené verze úkolu HH (pokyn č.j. 7795/2015 ze dne 27.2.2015)

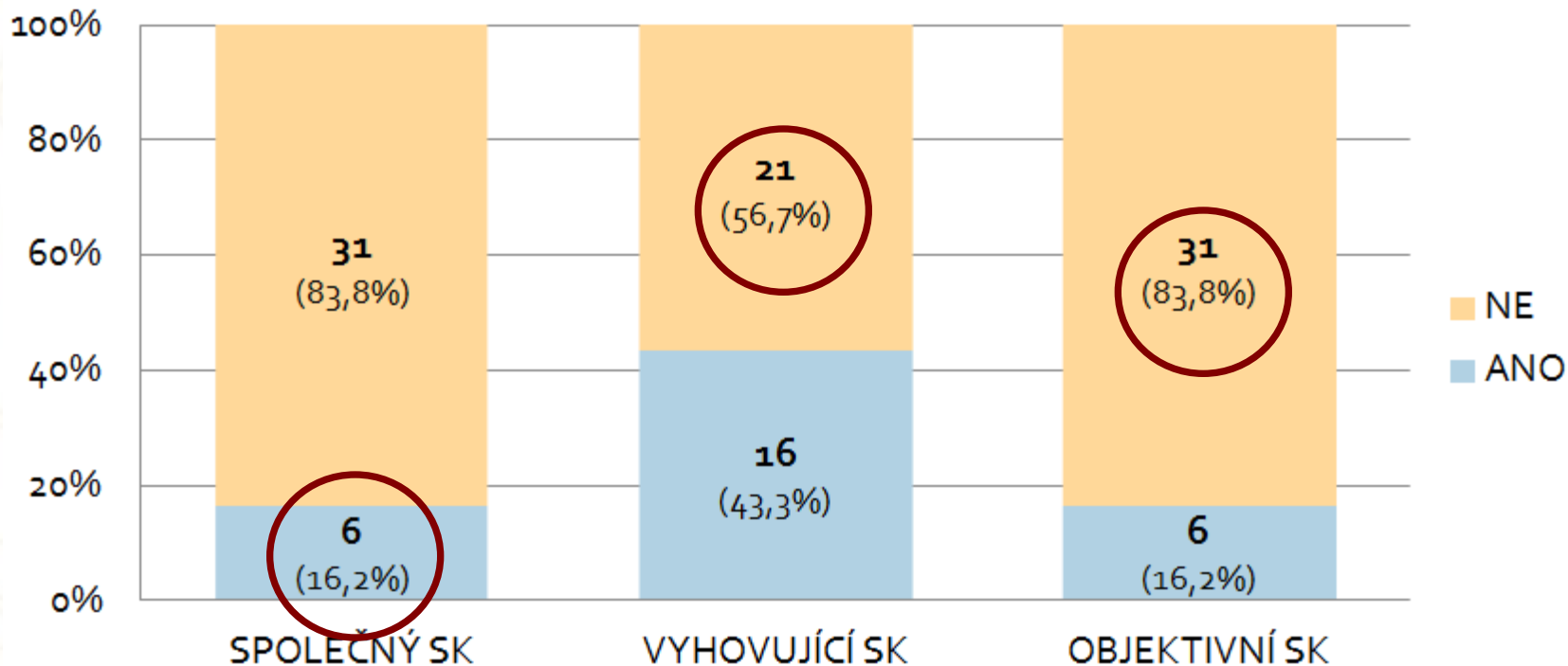

KRITÉRIA HODNOCENÍ SK (DOSUD ZHODNOCENO 37 SK ŠJ)

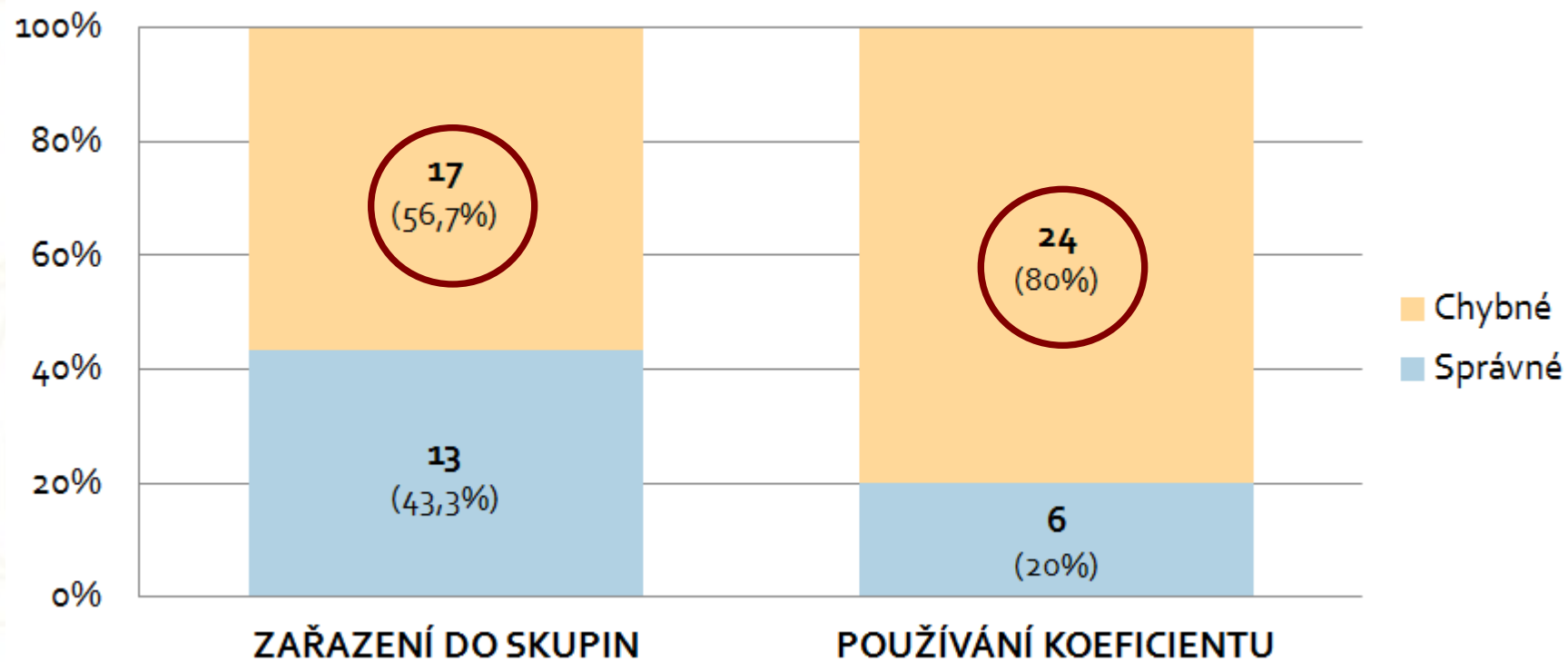
POUZE 30 ŠJ DOKÁZALO DODAT PODKLADY PRO HODNOCENÍ

Slučování strážníků	Zařazení potravin do skupin	Používání koeficientů	Vyazuje školní jídelna SK jako vyhovující	Je SK objektivní?
Ano 6x	Správné 13x	Správné 6x	Ano 16x	Ano 6x
Ne 31x	Chybné 17x	Chybné 24x	Ne 21x	Ne 31x
	U zbytku chyběly podklady	U zbytku chyběly podklady		

KRITÉRIA HODNOCENÍ SK (DOSUD ZHODNOCENO 37 SK ŠT)

KRITÉRIA HODNOCENÍ SK (U 30 ŠJ, KTERÉ DODALY PODKLADY)

POLOTOVARY – CO MAJÍ SPOLEČNÉ?

→ Vývary

→ vysoký obsah **soli** (až 50%), látky zvýrazňující chuť a vůni, minimum masového extraktu či zeleninového extraktu (2-6%), **nevhodné tuky**, **vysoká cena**

→ Základy pod maso

→ škrob, sušená zelenina (16%), směs koření (13%), sůl (6%), palmový tuk, látky zvýrazňující chuť a vůni, vysoká cena

→ Dochucovadla, koření

→ vysoký obsah soli (až 58%), sušená zelenina (15%-30%), látky zvýrazňující chuť a vůni, vysoká cena

→ Nápoje

→ 20-23% sušená ovocná šťáva, vysoký obsah cukrů, vysoká cena

PÁR ÚLOVKŮ

Luxusní houbová omáčka

rostlinný palmový tuk, pšeničný mouka (obsahuje lepek), sušené mléko, jedlá sůl, kvasnicový extrakt, škrob, laktóza, **sušené houby 1,3%** (žampiony, lišky), mléčná bílkovina, aroma, barviva (karamel E150cm paprikový extrakt), směs koření

cena 310,- Kč/kg

PÁR ÚLOVKŮ

Aroma mix - slanina a cibule

zelenina - opečená cibule **23%** (cibule, palmový tuk), česnek, bramborový škrob, jedlá sůl, slanina **16%** (slanina, jedlá sůl), látky zvýrazňující chuť a vůni (glutaman sodný) ...

ZÁVĚREM

Je řada škol, které žádají o pomoc a chtějí se zlepšovat, bohužel se nám ve stávající době nedostává proškolených osob, které by školy mohly vést.

15 let monitorování alergických onemocnění u dětí

Milovy 2015
J. Kratěnová

Situace ve světě

- od 90. let - nejednoznačné změny ve výskytu alergií a respiračních symptomů, zejména u dětí.
- Některé studie - zpomalování růstu či stabilizace prevalence respiračních symptomů, pylové alergické rýmy, alergické senzibilizace nebo i diagnózy astmatu již v průběhu 90. let (Švýcarsko, Německo, UK, Holandsko).
- studie ISAAC 2001-2003 - stabilizace výskytu symptomů astmatu u dětí, někde dokonce s náznakem poklesu, zejména v tzv. anglofonních, ale i některých jiných západoevropských zemích s původně vysokou prevalencí alergie.

Situace ve světě

- Hypotéza o dosažení stropu - podíl populace, která měla potenciál onemocnět nebo být senzibilizována, byl naplněn. Vnímavost vůči vlivům prostředí je limitována genetickými předpoklady.
- Řada jiných studií (Švédsko, Rakousko) nalézala nadále rostoucí prevalenci alergických onemocnění.
- Nejednoznačnost změn v prevalenci astmatu celosvětově i v rámci Evropy dokládá také review z roku 2010, která hodnotí epidemiologické studie (48) provedené mezi lety 1990-2008 jakožto dokladující převážně nárůst výskytu celoživotního astmatu u dětí v Evropě (Anandan: Systematic review of epidemiological studies. Allergy 2010).

Situace v ČR

- Česká republika patřila v 90. letech 20. století k zemím s nízkým výskytem alergických onemocnění. Zaměření studií v tomto období - prevalence astmatu (Bobák, Pohunek, SZÚ).
- Na tyto sporadické studie navázal v roce 1996 Monitoring alergií u dětí, SZÚ.
- 4 etapy studie: 1996, 2001, 2006 a 2011/2012. Výstupem jsou prevalenční data o lékařem diagnostikované alergii, astmatu, respiračních obtížích a dalších diagnózách u dětí ve věku 5,9,13 a 17 let, vždy v 18 městech ČR za účasti zhruba 60 pediatrů v každé studii.
- Prevalence alergie (2011/2012) celkem **29,7 %**.
- Astma **9,6 %**, pylová rýma **11,8 %**, atop. ekzém **10,9 %**.

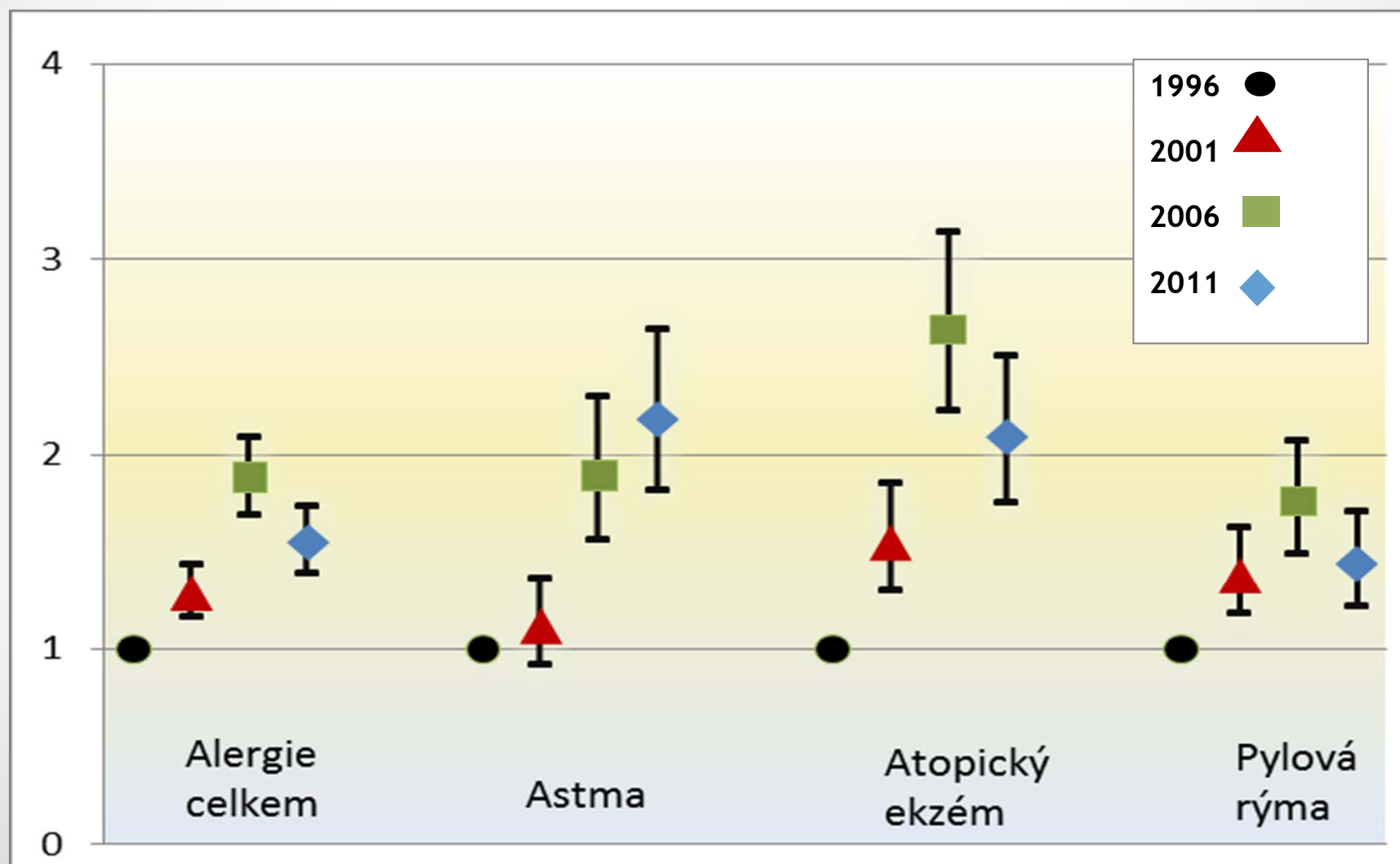
Významné změny v charakteristikách sledované populace

	1996/2001*	2011
Podíl dětí s výskytem alergie v rodině	26 %	51 %
Podíl matek s vyšším stupněm vzdělání*	57 %	69 %
Věk matek v době porodu*	25 let	28 let
Předčasně narozené děti*	7 %	11 %
Nízká porodní hmotnost*	5 %	7 %
Průměrná doba kojení v měsících	3 měs.	9 měs.
Expozice tabáku v domácnosti	32 %	10 %
Doprava v okolí bydliště	54 %	38 %
Průmyslový zdroj v okolí bydliště	57 %	24 %

všechny uvedené změny jsou statisticky významné

Časové změny ve výskytu alergií u dětí

5-13 let, vyjádřené jako OR a 95% CI

Zdraví dětí 2016

- propojí šetření **alergických onemocnění** (trendy v dětské populaci od roku 1996) s **biologickým monitoringem SZÚ** (analýza biologického materiálu /krev, moč/ se zaměřením na zjištění hladin vybraných biomarkerů v dětské populaci, opakovaně, poslední studie 2008)
- bude rozšířena o monitorování **rizikových ukazatelů KVO** (zjištění hladin krevních tuků)
- ve spolupráci s **Odbornou společností praktických dětských lékařů**
- Studie proběhne podle metodiky alergických onemocnění u dětí 5,9,13 a 17 let v cca 18 městech ČR, celkem cca 60-70 PDL
- Vzorek cca 7 000-8000 dětí

Šetření prevalence alergií u dětí v Moravskoslezském kraji - rok 2014-2015

- Realizace studie v terénu byla zahájena v říjnu 2014 (sběr dat potrvá do prosince 2015). Na spolupráci se podílejí pracovníci epidemiologie KHS MSK a 73 praktických dětských lékařů.
- V současné době probíhá sběr dotazníků v ordinacích dětských lékařů, dosud bylo získáno cca 5000 dotazníků.
- Cílem je popsat rozdíly ve výskytu alergií a respiračních obtíží v oblastech MSK, charakterizovaných různou intenzitou zátěže z ovzduší, při zohlednění dalších významných vlivů jako jsou socioekonomická situace a životní styl.
- Pro stanovení expozice na základě adresy bydliště dítěte budou použita dostupná data z ČHMU (imise, emise) a data z ŘSD (dopravní síť).

Využití prostorových metod pro zjišťování souvislostí mezi výskytem astmatu a kvalitou vnějšího prostředí – projekt TA02020944

Pavla Škarková, Radek Kadlubiec, Miloš Zapletal

Projekt

Hodnocení faktorů vnějšího prostředí na zátěž dětské populace alergenů

- 2012-2014
- EKOTOXA s.r.o., ZÚ ÚnL, SZÚ

Jeden z cílů: zjistit jak výskyt vybraných alergických onemocnění souvisí s kvalitou ŽP

- **1. Úroveň celorepubliková** (plošná data pro ČR)
- **2. Úroveň prevalenčních studií SZÚ** (výběr)
- 3. Incidence, osobní expozice

Projekt

Využití GIS nástrojů pro:

- Prostorové znázornění dat
- Lokalizaci subjektů a přiřazení charakteristik vnějšího prostředí

Byla shromážděna data o:

- **výskytu alergických onemocnění**
- data charakterizující podrobně **vnější prostředí**.

Data o výskytu onemocnění

- Průřezové dotazníkové šetření SZÚ

13 456 dětí, 21 měst, roky 2006, 2011, 2012

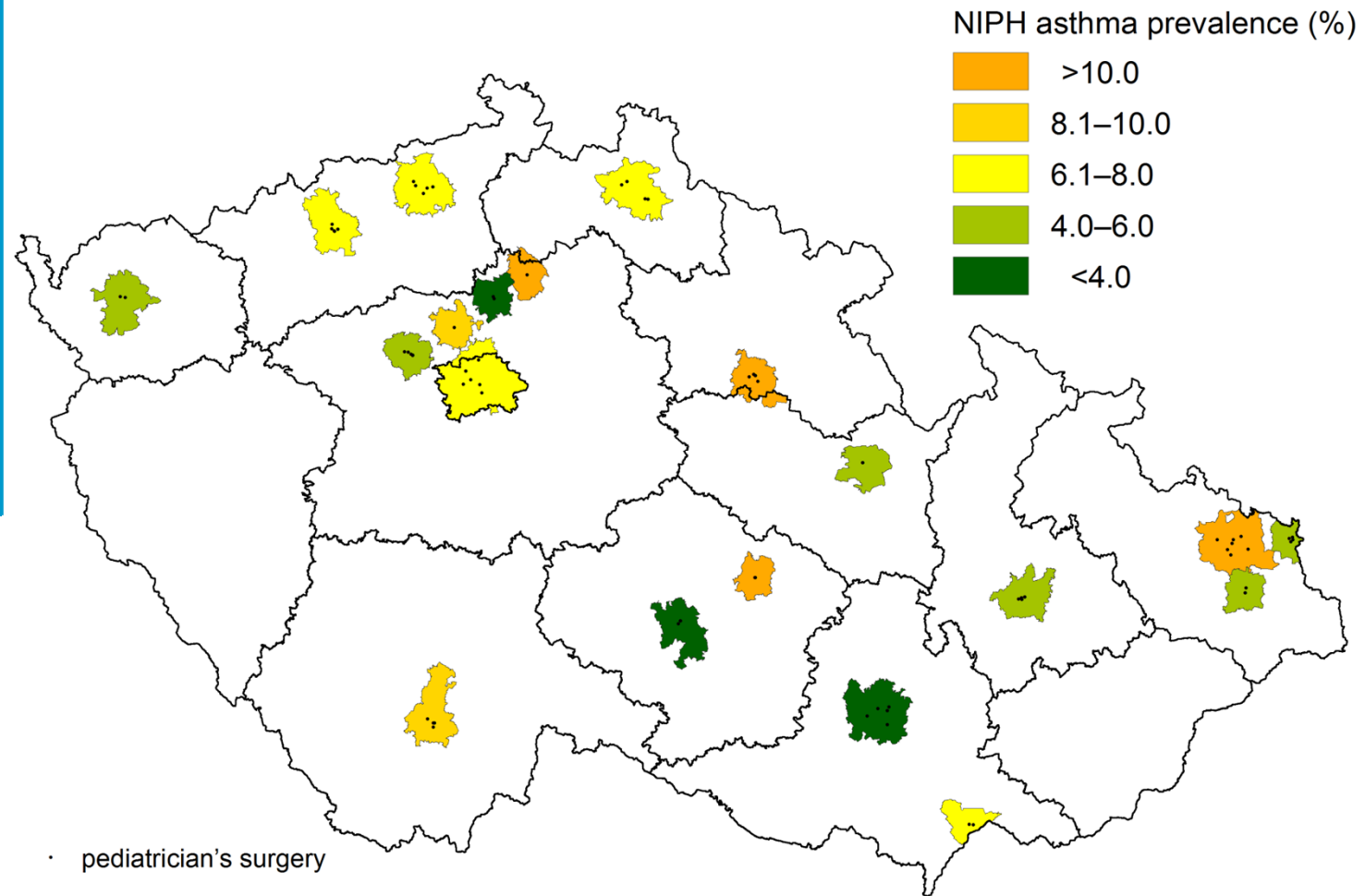
Lokalizace na adresu pediatra/adresu bydliště dítěte

Lékařská anamnéza, rodinná anamnéza, životní styl

Sledovaná onemocnění:

- alergické onemocnění obecně,
- astma,
- alergická rýma pylová/celoroční,
- atopický ekzém.

Průměrná prevalence astmatu u dětí dle obcí (dle dat SZÚ)

Žďár nad Sázavou, Ostrava, Hradec Králové, České Budějovice,
Mšeno

Brno, Jihlava, Mělník

Data o výskytu onemocnění

- Data Ústavu zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS)

2 072 pediatriů, výkazy o činnosti, procentuální zastoupení

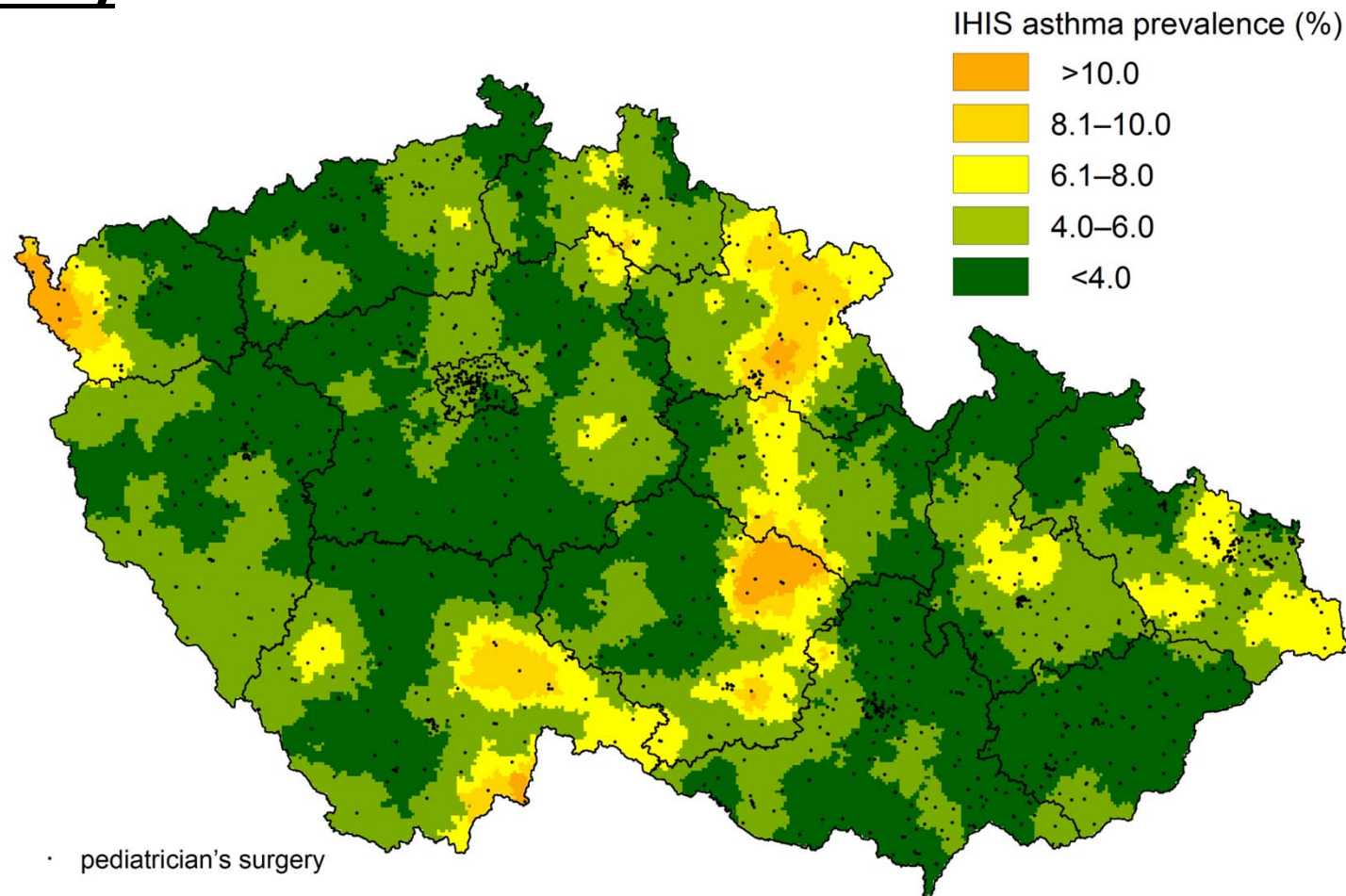
Lokalizace na adresu pediatra

Data za rok 2010

Sledovaná onemocnění:

- alergické onemocnění obecně,
- astma.

Průměrná prevalence astmatu u dětí dle obcí (dle dat ÚZIS)

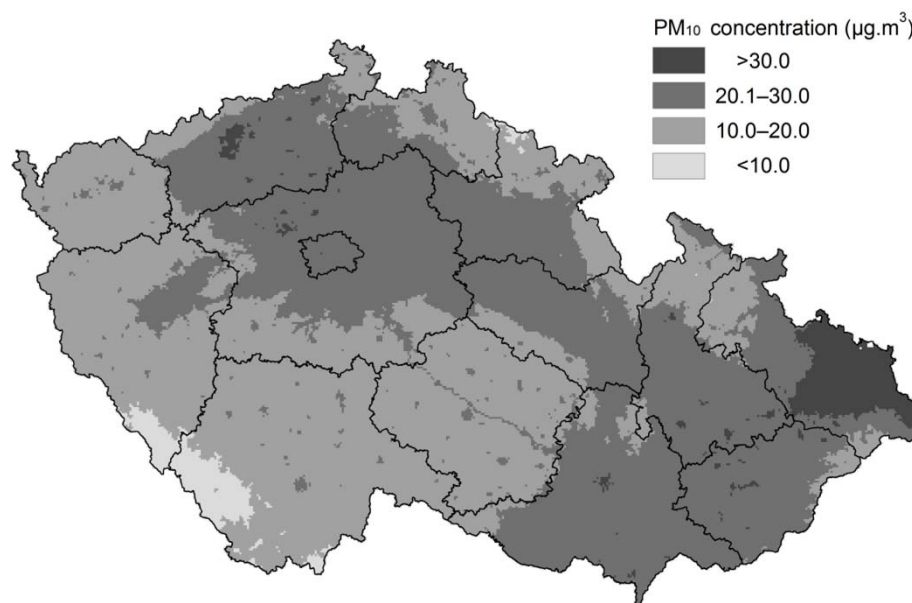

Data o kvalitě vnějšího prostředí

- Imise

průměrné imisní koncentrace za období 2008–2012
(ČHMÚ)

- PM₁₀ a PM_{2,5},
- NO₂, SO₂,
- benzen,
- benzo(a)pyren,
- As, Cd, Pb, Ni

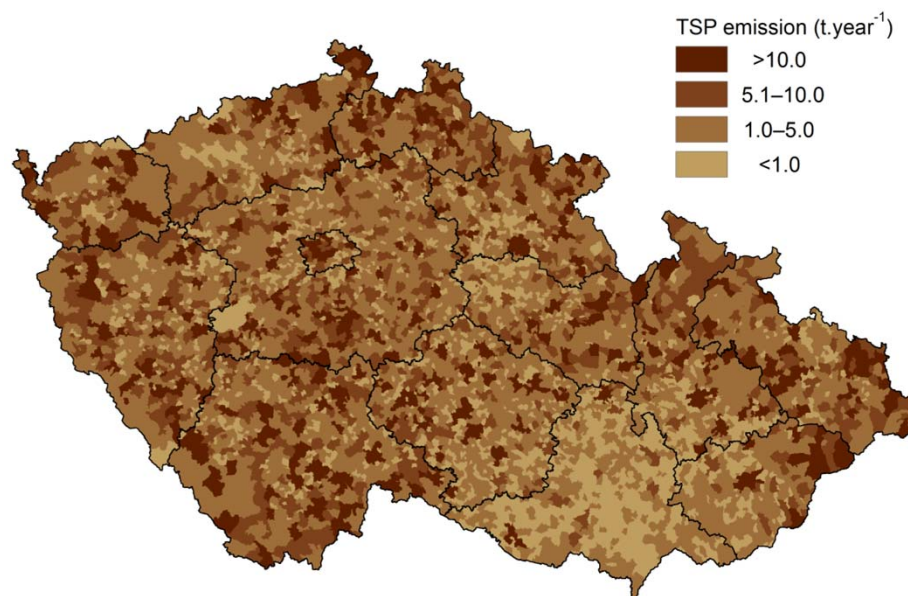

Data o kvalitě vnějšího prostředí

- Emise

Registr emisí a zdrojů znečištění ovzduší 2010 (ČHMÚ)

Typ zdroje	Znečišťující látka	Počet zdrojů	Lokalizace
REZZO 1-2	TSP, SO ₂ , NO _x , CO, VOC, NH ₃	56 522	Souřadnice daného zdroje
REZZO 3	TSP, SO ₂ , NO _x , CO	6 384	Obec

Data o kvalitě vnějšího prostředí

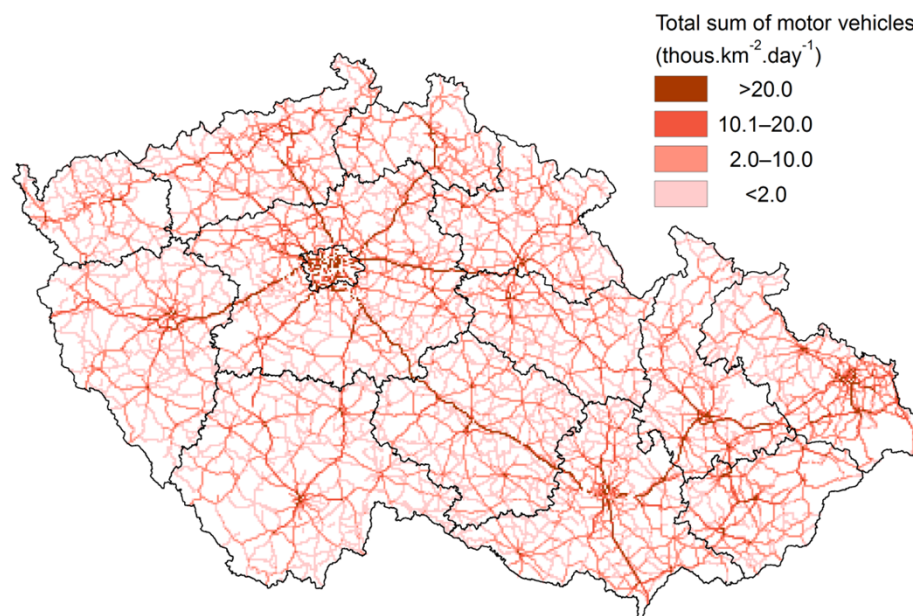
- Intenzita dopravy

Celostátní sčítání dopravy (ŘSD)

Rok 2010

Dálnice, silnice I. a II. třídy a vybrané úseky silnic III. třídy

Liniová data Sčítání dopravy byla převedena na čtvercovou síť 1x1 km.

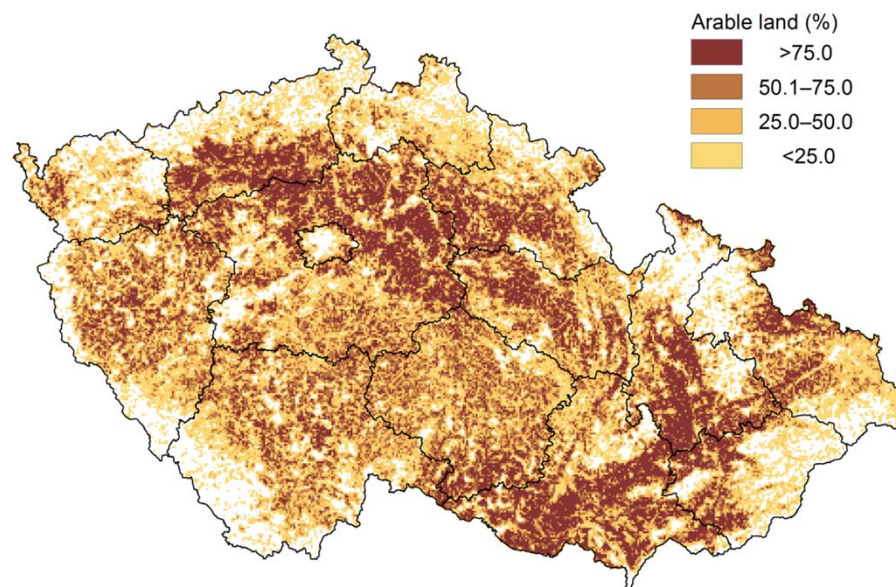
Data o kvalitě vnějšího prostředí

- Krajinný pokryv

ZABAGED Základní báze geografických dat (ČÚZK)
procentuální zastoupení jednotlivých tříd krajinného
pokryvu ve čtvercích 1 x 1 km.

6 klíčových tříd:

- antropogenní plocha,
- městská zeleň,
- orná půda,
- travní porost,
- ostatní zeměd. plocha,
- lesní porost.

Data o kvalitě vnějšího prostředí

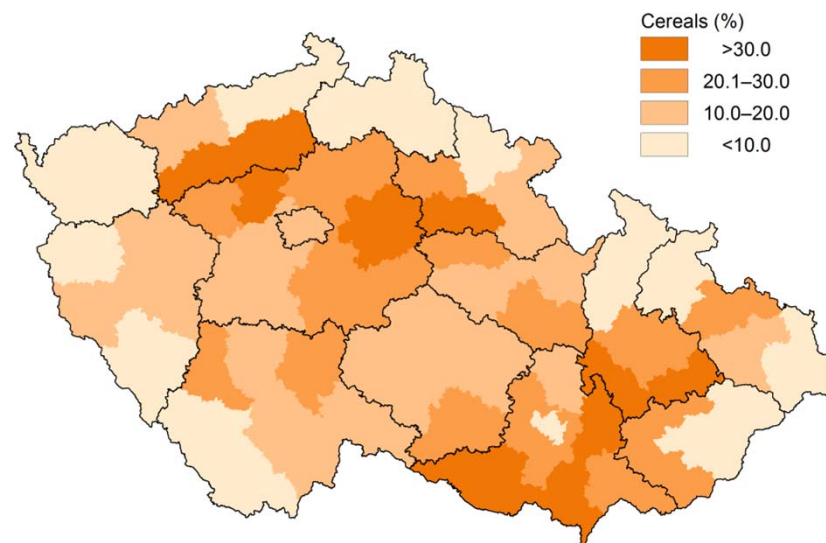
- Osevy

databáze pěstovaných plodin Českého statistického úřadu
Agrocenzus 2010

procentuální zastoupení pěstování jednotlivých
zemědělských plodin v ploše okresu.

17 klíčových kategorií

Orná půda, TTP,
obiloviny (pšenice,
žito, ječmen),
luskoviny, technické
plodiny, řepka, ...

Data o kvalitě vnějšího prostředí

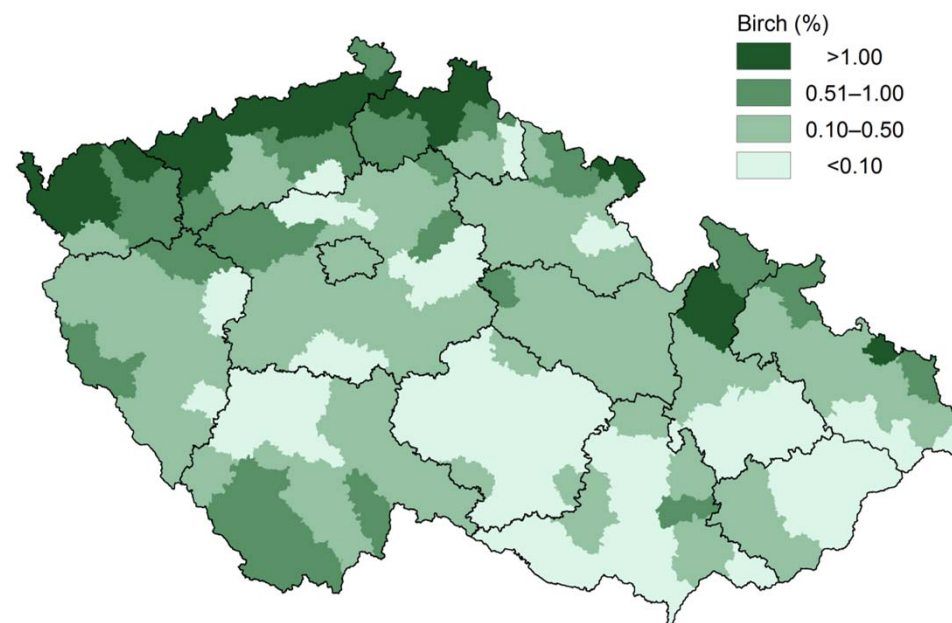
- Dřevinná skladba lesních porostů

databáze dřevinné skladby Ústav pro hospodářskou úpravu lesa

procentuální zastoupení jednotlivých dřevin v ploše ORP.

15 klíčových kategorií

Borovice, bříza, buk,
dub, smrk, lípa,
topol, jasan, javor,
jedle, ...

Zpracování dat

- Transformace všech dat do čtverců 1x1 km
- Propojení do datové sady
- Každá prostorová jednotka nese informace o **výskytu onemocnění** a o všech **charakteristikách vnějšího prostředí** (64 proměnných)

Výsledné matice dat

- Známe-li **adresu bydliště** – řádek = dítě, sloupce = všechny informace o něm a o kvalitě prostředí
- Známe-li **adresu lékaře** – řádek = lékařský obvod, sloupce % výskyt nemocných v obvodu a informace o kvalitě prostředí
- Statistické analýzy vybraných parametrů (FA, reprodukované faktory logReg/linReg)

Závěry

- Studie představuje možný postup komplexního hodnocení vztahu životního prostředí a výskytu astmatu a dalších alergických onemocnění, stejný postup může být aplikován na jakékoliv onemocnění, u kterého je předpokládána souvislost s kvalitou vnějšího prostředí.
- Bylo využito kombinace GIS analýz a statistického vyhodnocení rozsáhlých souborů vstupních dat.

Závěry

- **Pozitivní asociace mezi výskytem astmatu a alergických onemocnění a znečištěním ovzduší** (PM10, PM2,5, benzo(a)pyrenu; emise SO2, CO a prachových částic z lokálních topenišť).
- **Pozitivní asociace s mírou zemědělského využívání krajiny** (plocha pěstování obilovin a dalších zemědělských plodin).
- **Negativní asociace s výskytem přirozených lesních porostů.**

Děkuji za pozornost.

Pavla Škarková

pavla.skarkova@ekotoxa.cz

- Životní styl – Studie HELEN

SZÚ Praha, Centrum monitoringu, MUDr. K. Žejglicová

Studie HELEN

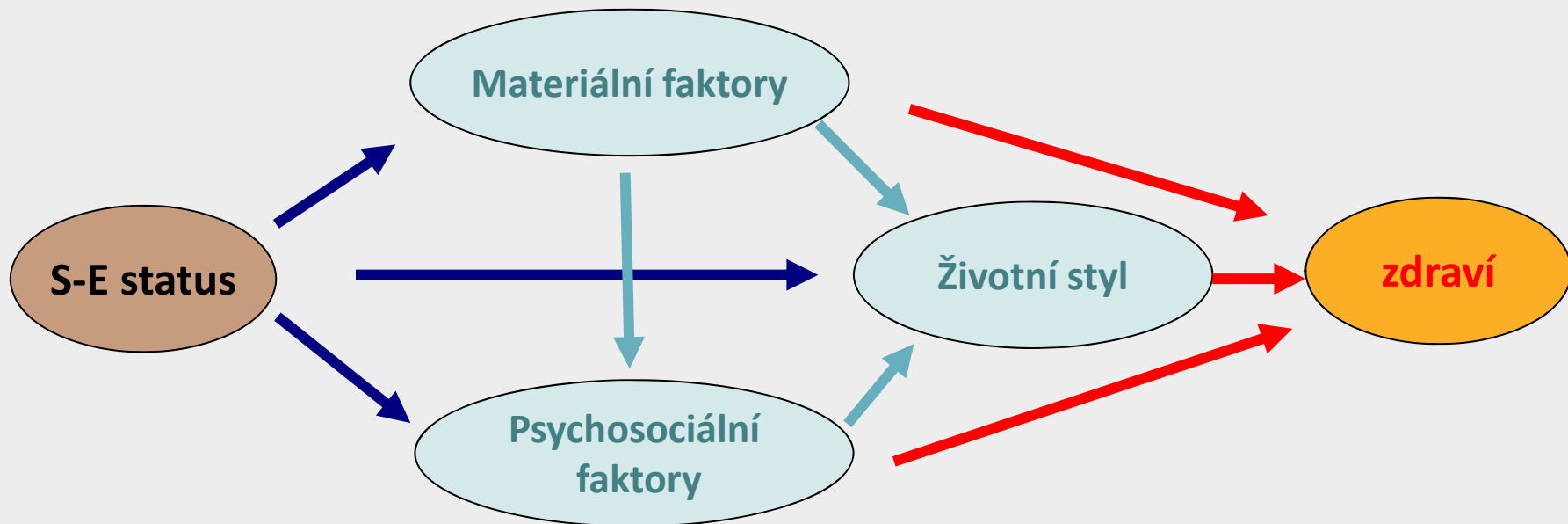
- ∞ **Dotazníkové průřezové (prevalenční) šetření zdravotního stavu a životního stylu městské populace ve věku 45 – 54 let**
- ∞ Realizovány 3 etapy
- ∞ III.etapa – 2009 -2010
  - 19 měst – systematický náhodný výběr osob z registru MV
  - 5103 dotazníků
  - response 42 %

1) Vztah mezi socio-ekonomickými faktory a životním stylem

∞ 3 ∞

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

- ☞ Sociální a ekonomické faktory patří mezi nejvýznamnější determinanty zdraví .
- ☞ Sociální gradient zdraví / socio-ekonomickou nerovnost ve zdraví nacházíme ve všech evropských zemích.
- ☞ Jednou z cest, jak socio-ekonomické faktory působí na zdraví, je ovlivnění životního stylu .

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

Metodika

- ☞ mnohonásobná logistická regrese
- ☞ OR (poměr šancí) , 95%CI
- ☞ testy byly prováděny na 5% hladině statistické významnosti

S-E faktory, jejichž vliv na ŽS byl testován (nezávislé proměnné):

- ☞ pohlaví, město
- ☞ **vzdělání** .....referenční kategorie - vysokoškoláci (OR=1)
- ☞ **rodinný stav** .....život v partnerském svazku (OR=1)
- ☞ **ekonomická aktivita** ..... v zaměstnaneckém poměru (OR=1)
- ☞ **finanční situace** .....dobrá finanční situace (OR=1)
- ☞ **prostředí bydliště** .....dobré sociální prostředí (OR=1)

Sociálně-ekonomické prostředí místa bydliště

- ∞ Vztah mezi individuálními socio-ekonomickými charakteristikami (iSES) a zdravím je dobře zdokumentován.
- ∞ **Vliv na zdraví má i sociálně-ekonomická úroveň prostředí, ve kterém člověk žije (nSES).**
- ∞ Život ve čtvrtích s nižším SES je spojen s vyšším výskytem KVO + rizikových faktorů KVO. Byl nalezen i vztah mezi nSES a úmrtností, zvláště na KVO.
- ∞ Vliv nSES obvykle přetrvává i po očištění o osobní socio-ekonomické charakteristiky, což naznačuje nezávislý vliv na zdraví.
- ∞ Sociálně-ekonomické prostředí místa bydliště ovlivňuje zdraví dostupností a kvalitou služeb, včetně zdravotních, možností přístupu ke vzdělávání a pracovním příležitostem, mírou kriminality a úrovní životního prostředí (hluk, kvalita ovzduší a vody).
- ∞ **Okolí má vliv i na společenské normy, které ovlivňují chování obyvatel, například „podporou“ nezdravého životního stylu.**

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

ukazatele
životního stylu

∞ Výživové zvyklosti

- zjišťována frekvence konzumace mléčných výrobků, drůbežího maso, ryb, zeleniny, ovoce, celozrnného pečivo a smažených pokrmů, dortů a sladkostí a preference nízkotučných mléčných výrobků a neslazených nápojů. Z odpovědí stanoveno skóre, které vyjadřuje celkový přístup respondentů ke zdravé výživě.

∞ Kouření

- ∞ **Obezita** - BMI větší nebo rovno 30,0 (BMI stanoveno na základě informací z dotazníku).

- ∞ **Sportovní aktivita** (hodin / týden).

- ∞ **Celodenní / celková fyzická aktivita** - nízká fyzická aktivita - fyzicky náročné aktivity maximálně 3x za měsíc nebo fyzicky středně náročné maximálně 3x týdně

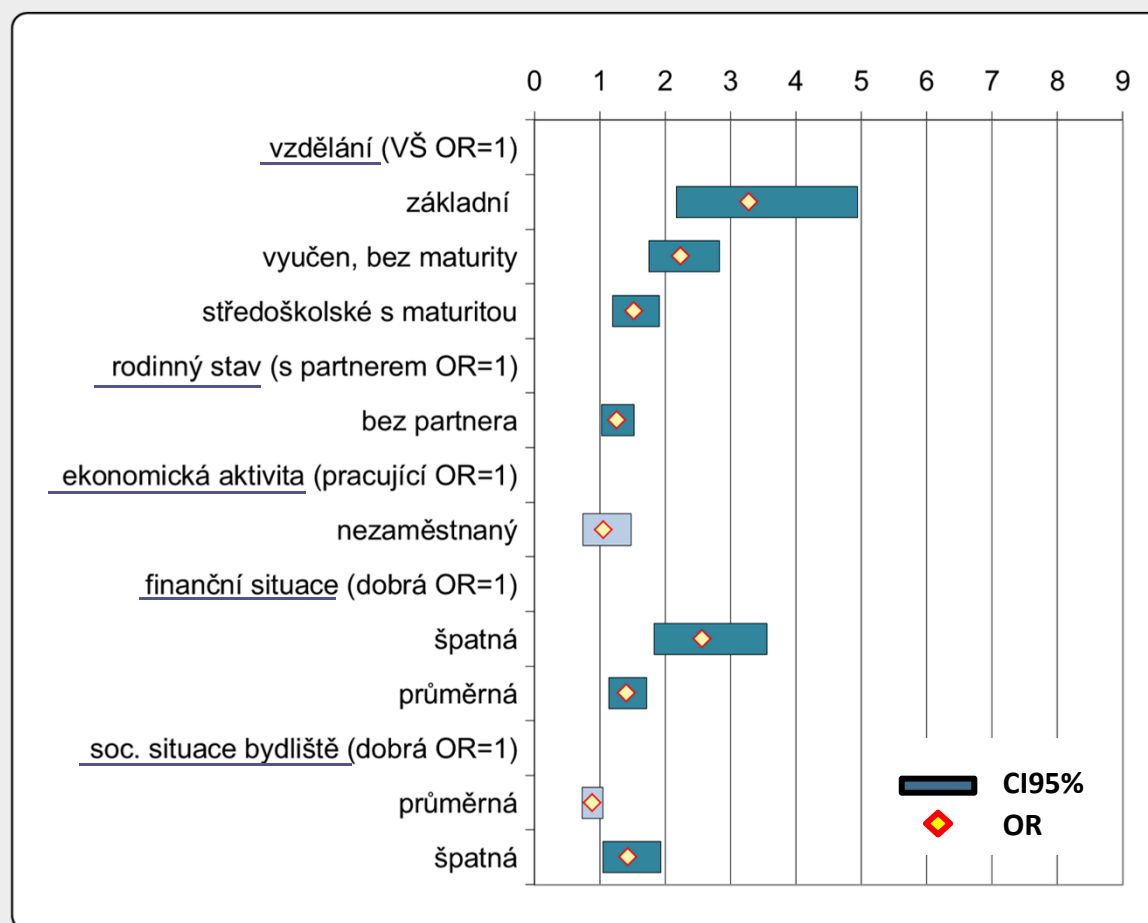
- ∞ **Konzumace alkoholu** - nadměrná konzumace = 30 g alkoholu /den u mužů a 20 g/den u žen (stanovena přepočtem týdenní spotřeby piva, vína a destilátů)

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

Výsledky
mnohonásobné
logistická regrese

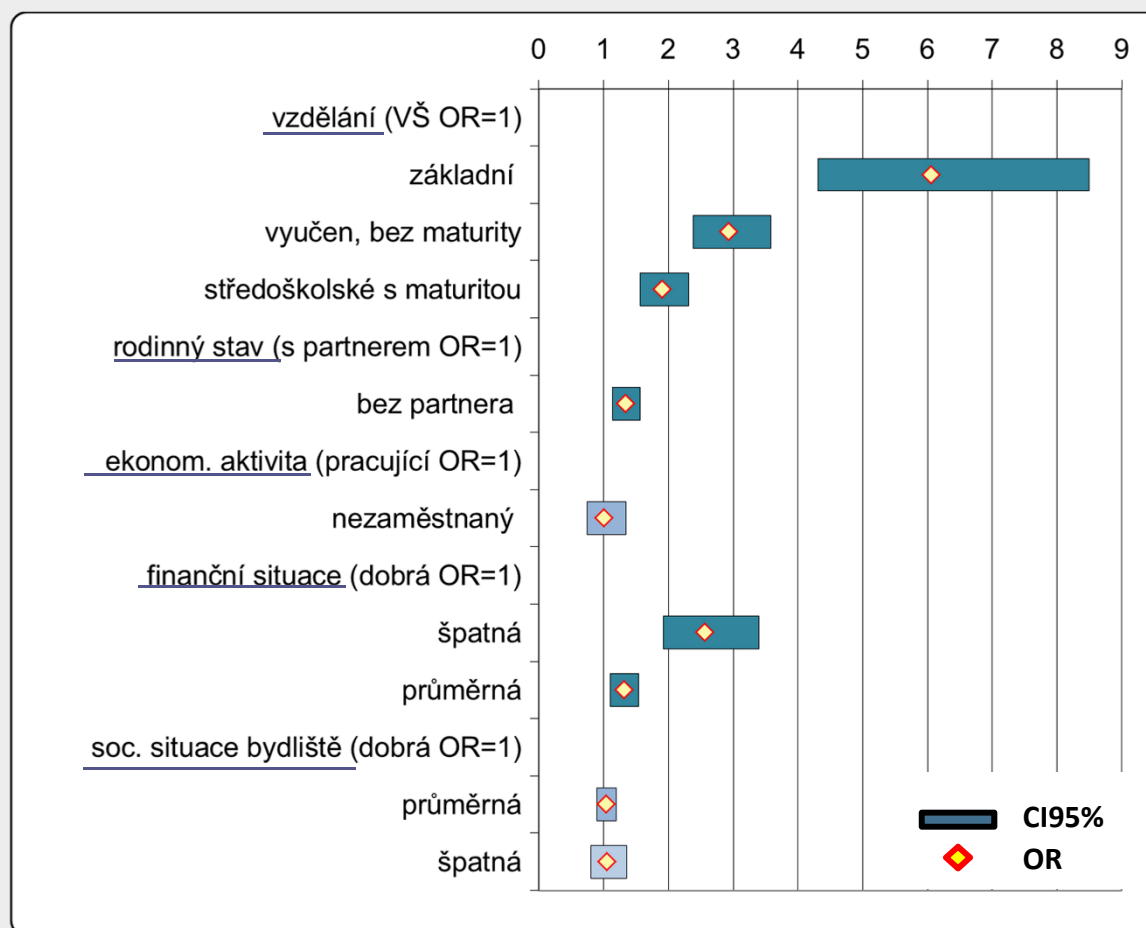
∞ Pravděpodobnost špatných výživových zvyklostí

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

Výsledky
mnohonásobné
logistická regrese

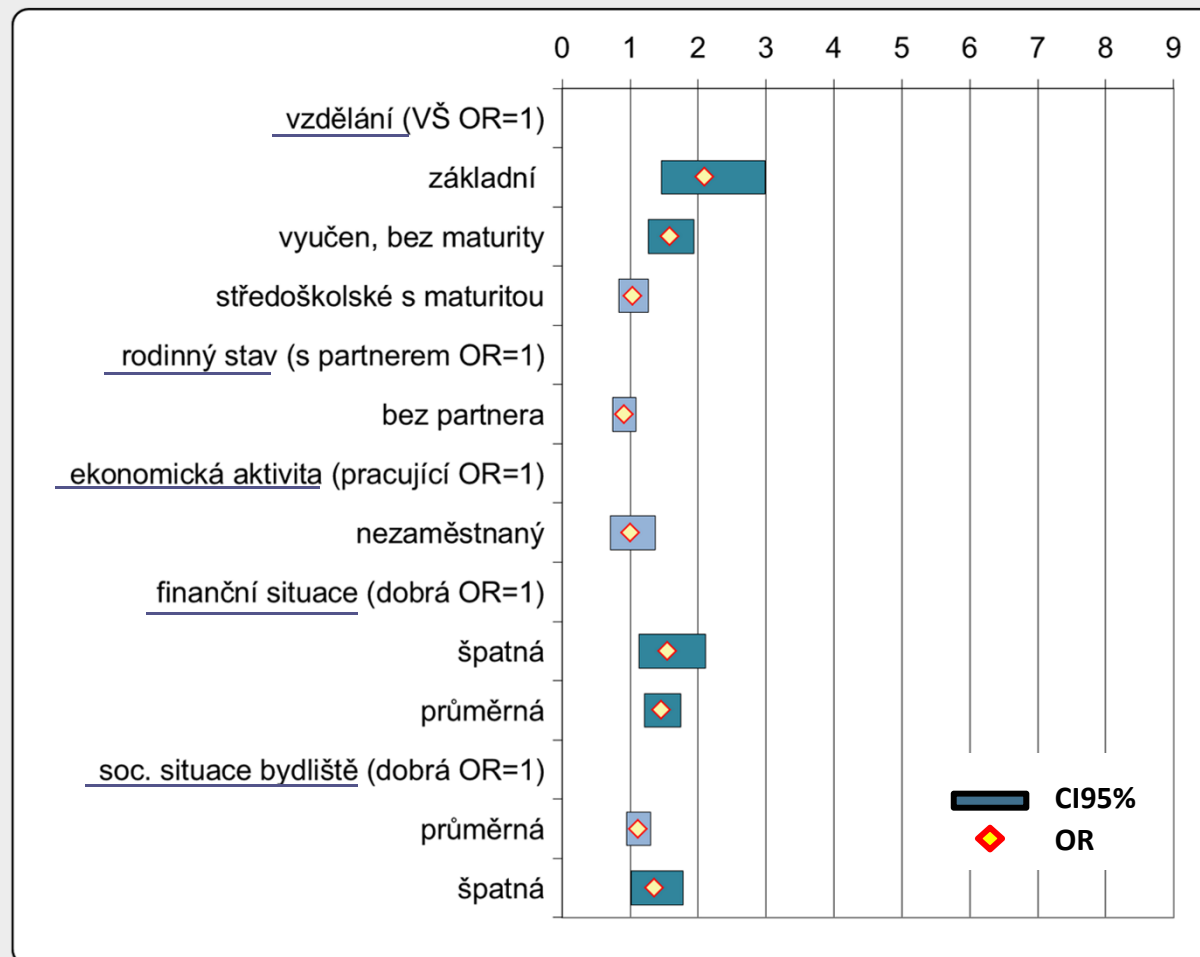
∞ Pravděpodobnost být pravidelným kuřákem

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

Výsledky
mnohonásobné
logistická regrese

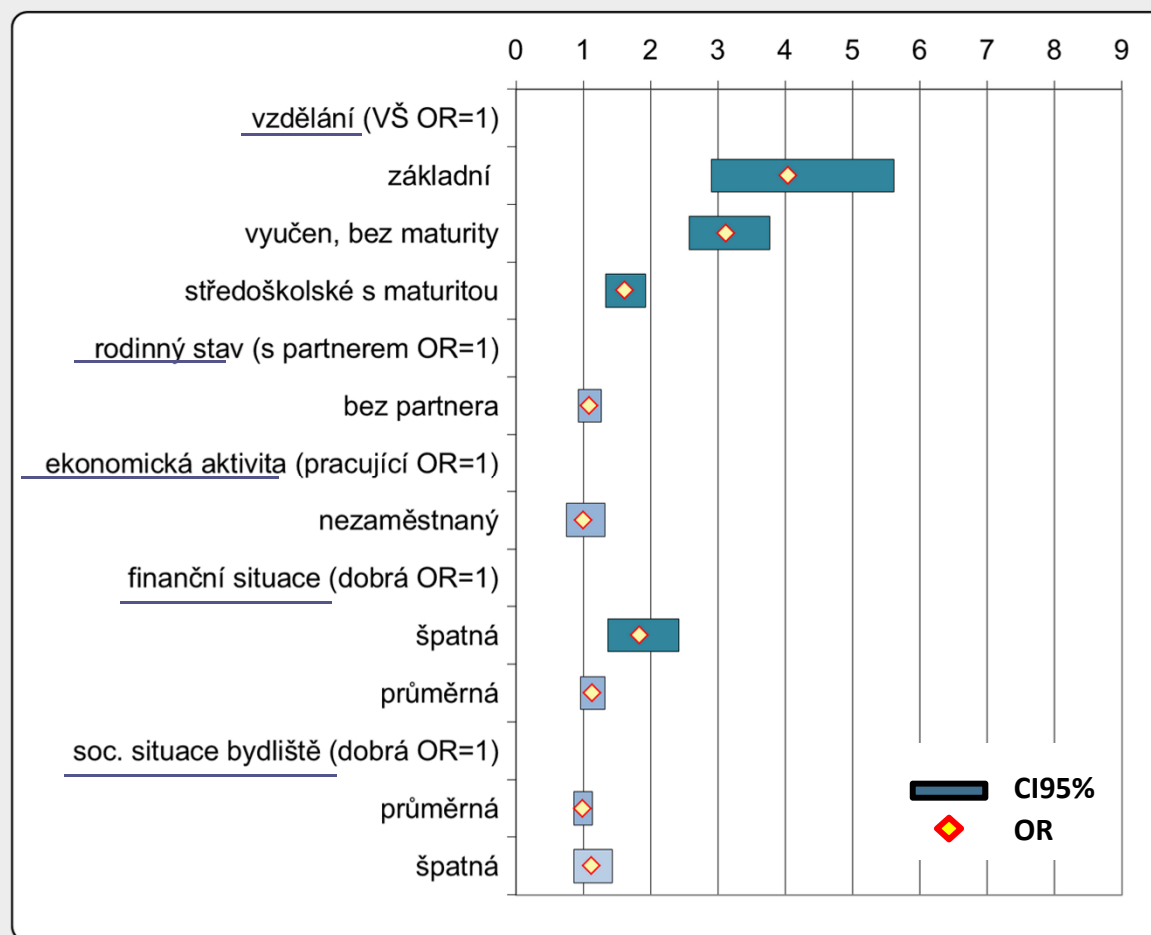
∞ Pravděpodobnost obezity

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

Výsledky
mnohonásobné
logistická regrese

∞ Pravděpodobnost nulové sportovní aktivity

Vztah mezi S-E faktory a životním stylem

Výsledky
mnohonásobné
logistická regrese

S-E faktory / životní styl	nedostatečná fyzická aktivita (během celého dne)				nadměrná konzumace alkoholu			
	95% CI		OR	p	95% CI		OR	p
ženy* (muži OR=1)	0,641	0,827	0,728	<0,001	0,224	0,314	0,265	<0,001
Vzdělání (VŠ OR=1)								
základní	0,820	1,583	1,139	0,438	0,610	1,491	0,954	0,836
vyučen, bez maturity	0,968	1,373	1,153	0,111	0,764	1,188	0,953	0,666
středoškolské s maturitou	0,869	1,204	1,023	0,789	0,842	1,272	1,035	0,742
Rodinná situace (partnerský svazek OR=1)								
bez partnera	0,965	1,311	1,125	0,132	0,805	1,205	0,985	0,884
Ekonomická aktivita (pracující OR=1)								
nezaměstnaný	0,631	1,120	0,840	0,236	0,987	1,937	1,383	0,059
Finanční situace (dobrá OR=1)								
špatná	1,003	1,768	1,332	0,048	1,195	2,388	1,689	0,003
průměrná	0,990	1,364	1,162	0,067	0,961	1,459	1,184	0,113
Sociální situace bydliště (dobrá OR=1)								
průměrná	0,962	1,254	1,098	0,166	0,805	1,135	0,956	0,606
špatná	0,819	1,349	1,051	0,693	0,819	1,520	1,115	0,489

Shrnutí

- ☞ Faktorem nejvíce ovlivňujícím životní styl byla finanční situace (lidé s častým nedostatkem peněz měli vyšší pravděpodobnost kouření, nadměrné konzumace alkoholu, nedostatku pohybu, špatné výživy i obezity).
- ☞ Významným faktorem bylo také nižší vzdělání, které zvyšovalo především riziko kouření.
- ☞ Výživové zvyklosti byly, ze sledovaných ukazatelů, nejčastěji ovlivněny socio-ekonomickými faktory (vztah jsme zjistili ke všech posuzovaných S-E faktorům s výjimkou nezaměstnanosti).
- ☞ Nalezli jsme významný vztah mezi sociální úrovní místa bydliště a způsobem stravování a hodnotu BMI (při současném zohlednění individuálních socio-ekonomických faktorů).

2) Porovnání životního stylu obyvatel v 19 městech ČR

Shluková analýza

- ☞ klasifikační metoda
- ☞ cíl: uspořádat města na základě podobnosti zvolených ukazatelů životního stylu do skupin (shluků) tak, aby si města uvnitř shluku byla co nejvíce podobná, a zároveň města zařazená do různých shluků si byla podobná co nejméně

Použitá metoda:

- ☞ hierarchická shluková analýza
- ☞ vzdálenost mezi shluky byla měřena na základě kvadratické eukleidovské metriky
- ☞ jako aglomerační postup pro spojování do shluků bylo zvoleno Wardovo kritérium (založeno na minimalizaci rozptylu)
- ☞ hodnoceny byly **průměrné hodnoty proměnných za město** (nikoliv individuální hodnoty jednotlivců)
- ☞ výsledky zobrazeny jako dendrogram

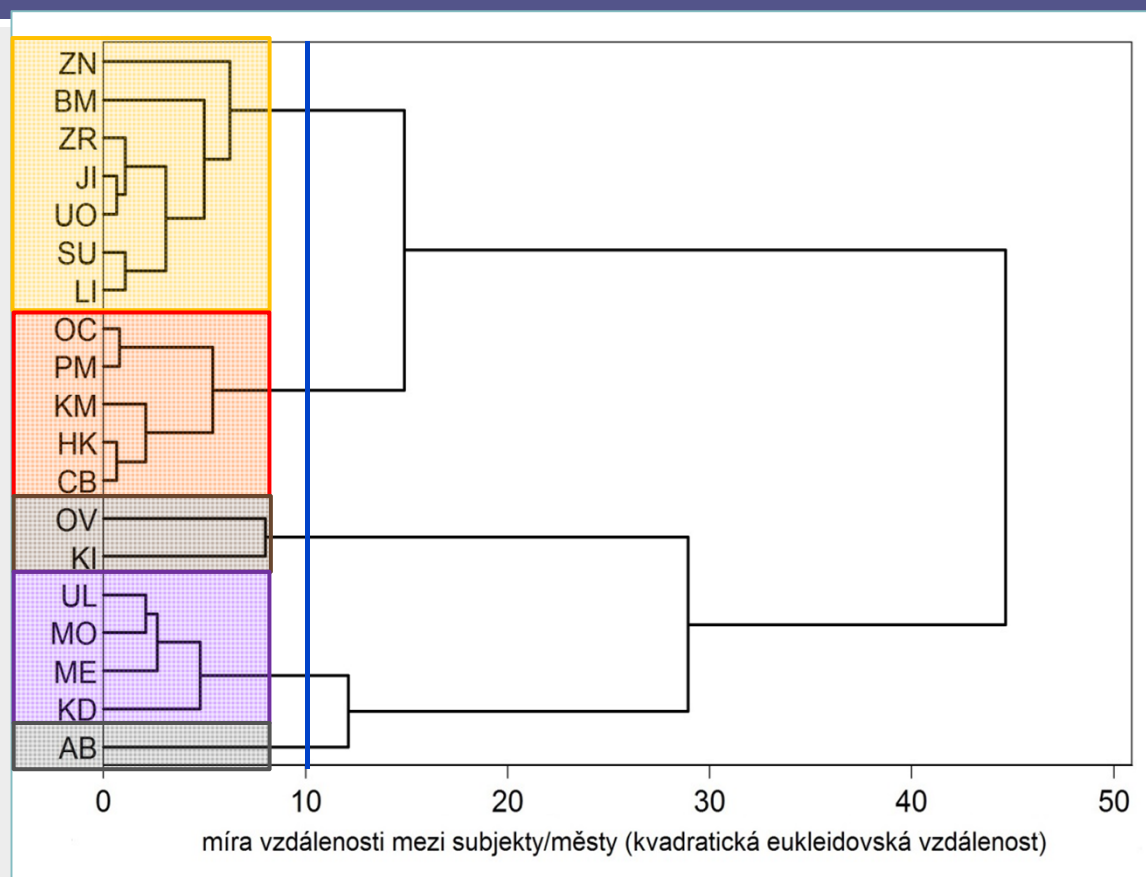
Shluková analýza

Zohledněny 4 ukazatele životního stylu:

- ☞ **kouření** (kuřáci, bývalí kuřáci a celoživotní nekuřáci)
  - ☞ **konzumace alkoholu** (g/den)
  - ☞ **výživové zvyklosti** (skóre)
  - ☞ **pohybová aktivita** (skóre)
-
- ☞ **Popis shluků – výsledky byly převedeny na jednotné měřítko - Z-skóre**
(v proměnné transformované na z-skóre **0** odpovídá **průměru z 19 měst** a **1 směrodatné odchylce**)
-
- ☞ **Shluky se hodnotí vzhledem k průměru ze všech 19 měst.**
    - **z-skóre menší než 0 = výsledek lepší než průměr = lepší životní styl**

Shluková analýza

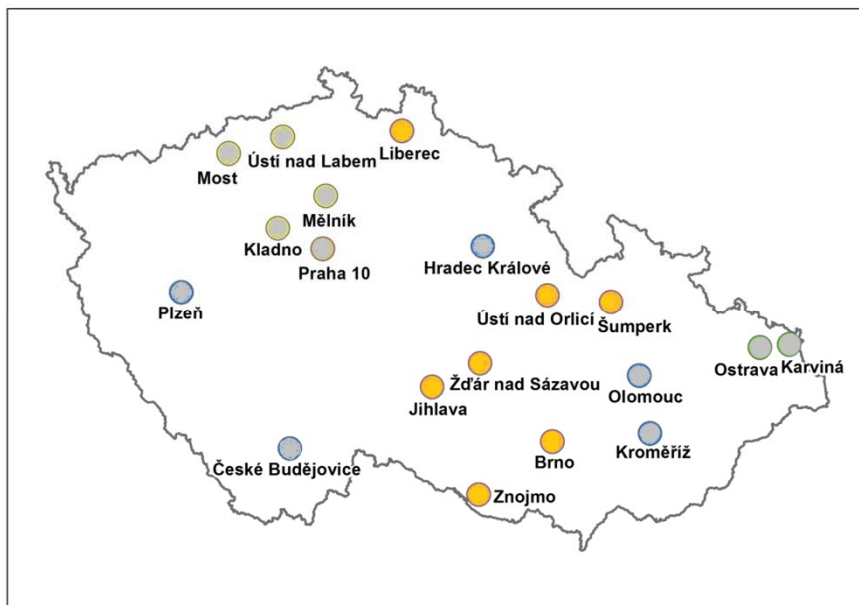
Dendrogram

- ∞ ZN - Znojmo, BM – Brno, ZR - Žďár nad Sázavou, JI – Jihlava, UO – Ústí nad Orlicí, SU – Šumperk, LI – Liberec, OC – Olomouc, PM – Plzeň, KM – Kroměříž, HK – Hradec Králové, CB – České Budějovice, OV – Ostrava, KI – Karviná, UL – Ústí nad Labem, MO – Most, ME – Mělník, KD – Kladno, AB - Praha

Brno, Jihlava, Liberec, Šumperk, Ústí nad Orlicí, Znojmo, Žďár nad Sázavou

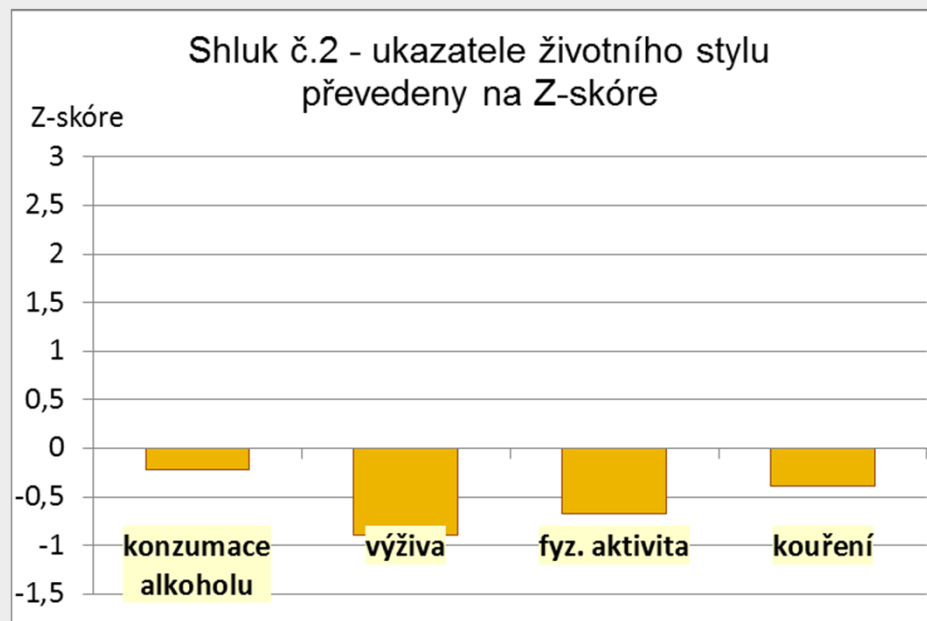
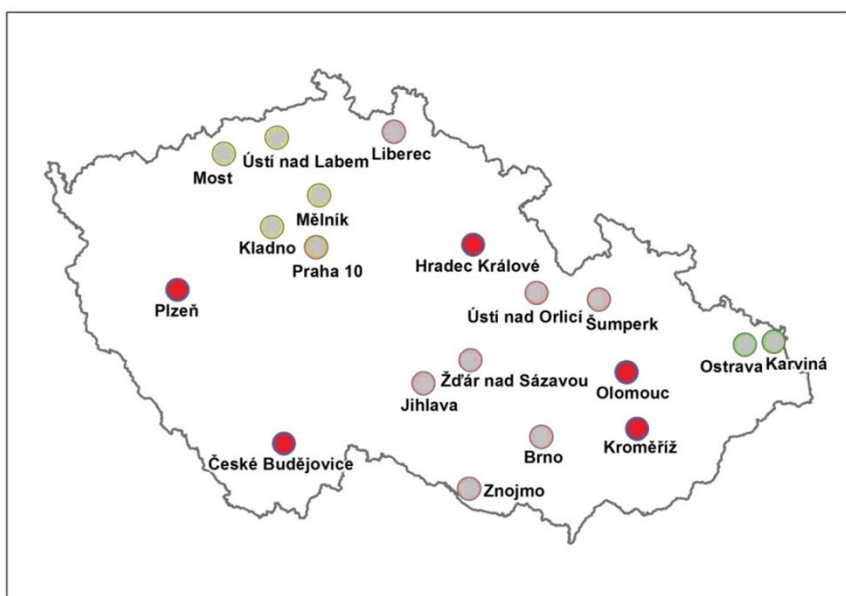
Shluk č.1

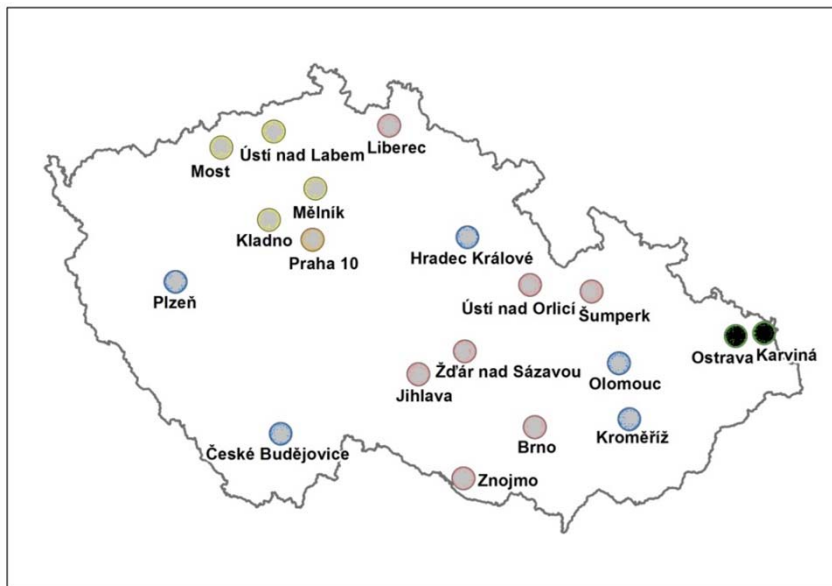
☞ nižší konzumace alkoholu a nižší podíl kuřáků, průměrná míra pohybové aktivity, horší stravovací návyky

Olomouc, Plzeň, Kroměříž, Hr. Králové, České Budějovice

Shluk č.2

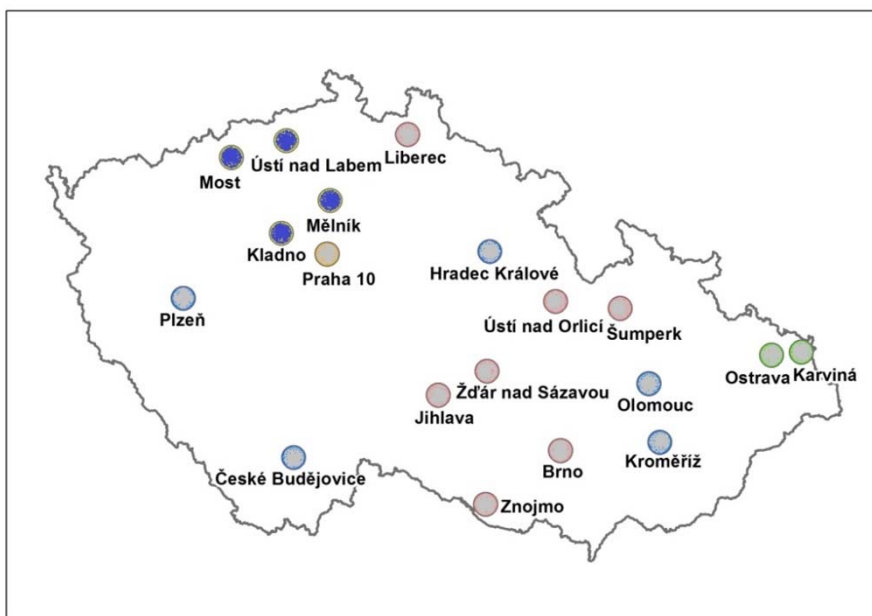
☞ vyšší míra fyzické aktivity, velmi dobré stravovací návyky, kuřácké zvyklosti na úrovni lepšího průměru a průměrná konzumace alkoholu.

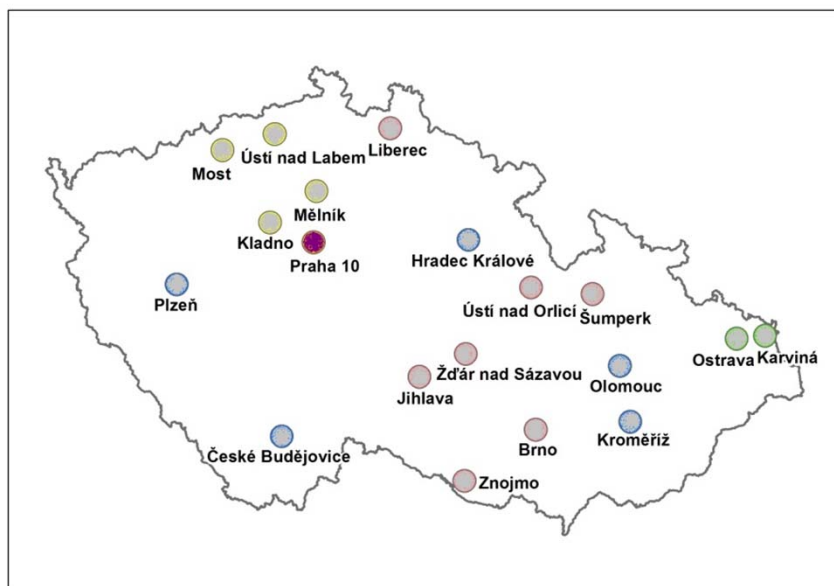
- ☞ nejnižší pohybová aktivita a vysoká konzumace alkoholu, průměrné kuřácké zvyklosti a špatná výživa .
- ☞ Ve výživě se města liší: stravovací návyky jsou v Ostravě nejhorší ze všech měst, v Karviné jsou průměrné.

Ústí nad Labem, Most, Mělník, Kladno

Shluk č.4

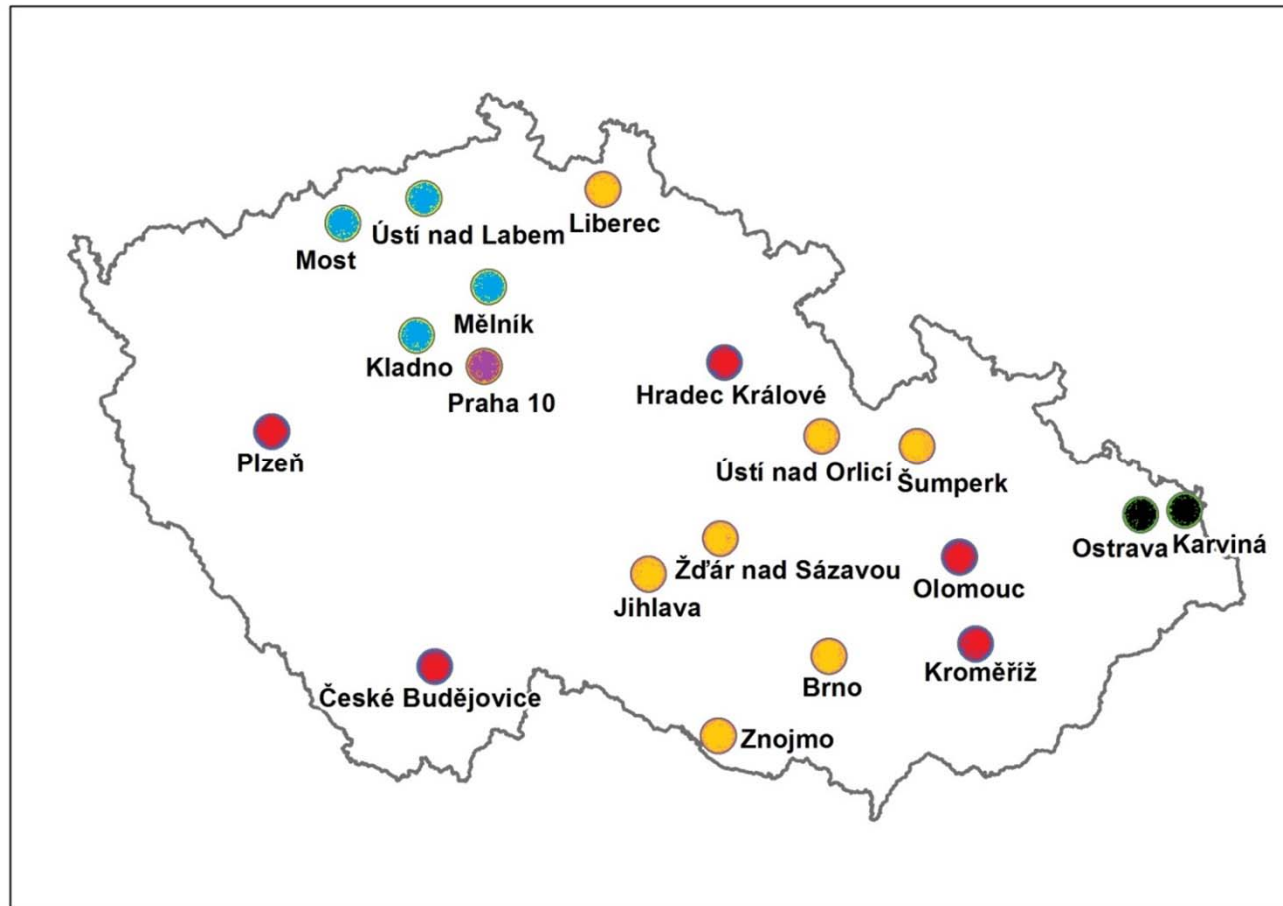

☞ vysoký podíl kuřáků, vyšší konzumace alkoholu a průměrné výživové zvyklosti i pohybová aktivita

☞ vysoká míra konzumace alkoholu, dobré stravovací návyky, kuřácké zvyklosti a pohybová aktivita na úrovni horšího průměru

Porovnání životního stylu ve městech

Podobnost
z hlediska:

- ☞ zeměpisné polohy
- ☞ socio-ekonom. charakteristik (data ČSÚ)

***EHES 2011 – priebeh a
výsledky štúdie na
Slovensku***

**20. KONFERENCE
ZDRAVÍ A ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
MILOVY, 6.-9.10.2015**

**MUDr. Avdičová Mária, PhD.
PhDr. Francisciiová Katarína
Ing. Námešná Jana**

NCD surveillance

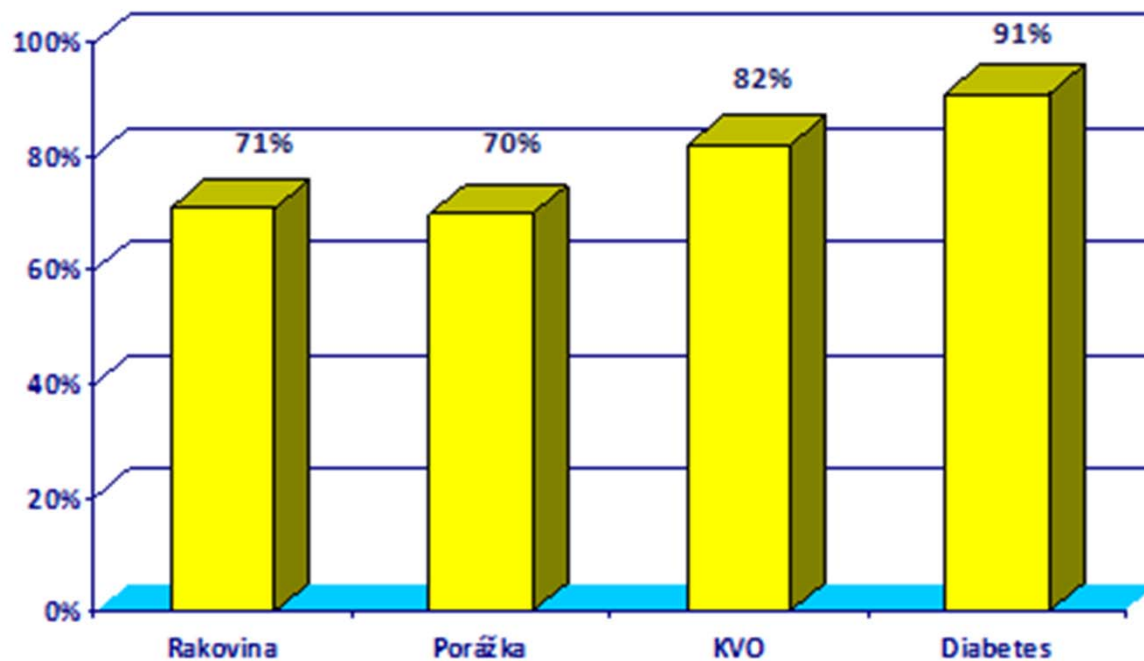
„tri rovnocenné piliere“ pozostávajúce z 3 hlavných aktivít

1. Systematický zber použiteľných údajov
2. Analýza údajov (napr. zhodnotenie trendov výskytu chorôb, rizikových faktorov, ...)
3. Poskytovanie výsledkov analýz v pravidelných časových intervaloch, ich šírenie a použitie pre vytváranie návodov na tvorbu vhodných intervencií, napr. správy pre odborníkov zodpovedných za implementáciu intervenčných programov v rámci verejného zdravotníctva alebo klinikom zodpovedným za manažment chorôb.

Hodnota surveillance

- Samotný zber údajov o RF má len malý význam
- Avšak úspešná surveillance a programy, ktoré vyplynú z analýz týchto údajov a ich šírenie odborníkmi verejného zdravotníctva pre verejno-zdravotnú odozvu sa bez týchto údajov nezaobíde, bez takýchto údajov nemožno tvoriť racionálne stratégie a merať ich účinnosť.

Percento chronických ochorení spôsobených nesprávnym životným štýlom

Stampfer, 2000; Platz, 2000; Hu, 2001

Pokles úmrtnosti v krajinách s priaznivým zdravotným vývojom bol zo 60% ovplyvnený pozitívnou zmenou spôsobu života.

EHES

EUROPEAN HEALTH EXAMINATION SURVEY

Vyšetrovanie zdravotného stavu Európanov

- Cieľom je získanie spoľahlivých údajov o indikátoroch zdravia so zameraním na chronické civilizačné ochorenia (vyšetrenia podobné ako v skríningoch CINDI)
- Projekt koordinovaný z Fínska
- Pilotná štúdia
- Národná štúdia

Prečo pilotná štúdia

- Otestovanie metodiky, štandardných pracovných postupov pri meraniach a biochemických analýzach, zručnosti personálu, tvorba manuálu
- Modelový okres Banská Bystrica: 250 respondentov
- Výhody: skúsený personál
- Nevýhody: respondenti unavení z predošlých CINDI skríningov (4)

Ciele prezentácie

- **Popísať prípravu a priebeh realizácie EHES**
  - zdroje
  - legislatívne zabezpečenie
  - príprava obsahová, infromatická, materiálna,
  - výber respondentov
  - tréning spoluriešiteľov
  - logistika
- **analyzovať vybrané výsledky štúdie EHES**
- **analyzovať trendy výskytu RF CHNCH zistených v CINDI skríningoch a to v rr.1993,1998,2003 a EHES skríningu 2011 u náhodne vybraných respondentov**
- **poukázať na vybrané závislosti medzi niektorými rizikovými faktormi**
- **kvantifikovať zistenú prevalenciu výskytu RF pre potreby argumentácie o nevyhnutnosti posilňovať intervenčné a primárno-preventívne aktivity zamerané na znižovanie výskytu RF, a zlepšovanie zdravia populácie SR,**

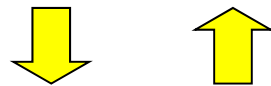
Príprava štúdie

1. Zdroje:
  - finančné: Národný program prevencie ochorení srdca a ciev (NPPSCO, MZ SR) v plnom rozsahu
  - ľudské:
    - odborní pracovníci „Poradni zdravia“ pri jednotlivých RÚVZ v SR a pracovníci Oddelenia biochémie pri FNŠP FD Roosevelta Banská Bystrica (vyšetrovanie biochemické - všetky vzorky)
2. Legislatívne zabezpečenie: štúdia ako aj dotazník, formulár informovaného súhlasu a spektrum vyšetrení schválený Etickou komisiou pri BBSK
3. Príprava obsahová - dotazník
  - protokoly o meraniach
  - pozývacie listytestované v pilotnej štúdii EHES
4. Príprava informatická – použitý software z pilotnej štúdie prispôsobený na možnosti analýz na úroveň krajov a okresov, vkladanie 2x,
  - 1. x na regionálne príslušnom RUVZ, 2.x na RÚVZ Banská Bystrica

Príprava materiálů

- Tlač dotazníkov, protokolov, pozývacích listov, zoznamov vybraných respondentov podľa okresov
- Nákup tlakomerov, váh, výškomerov, odberového materiálu (ihly, striekačky dezinfekcia,..), darčekov, poukážok

Koordináčné pracovisko RÚVZ BB

Výber respondentov

- „Register obyvateľstva SR“ so sídlom v BB
- Výber náhodný, stratifikovaný (okresy so sídlom RÚVZ)
- Počet vybraných respondentov 18-64 ročných 4030.

Motivácia respondentov

- Pozývanie listom 3x + telefonicky
- Plagáty, letáky v ambulanciách obvodných lekárov, TK + tlačová správa
- Informovanie VLD osobitným listom o konaní štúdie
- Pri účasti darček, kniha a občerstvenie
- Propagácia v médiách

Plánované merania

- Meranie tlaku krvi
- Meranie výšky, hmotnosti a obvodu pása
- Laboratórne vyšetrenia krvi (cholesterol, HDL cholesterol, triacylglyceroly, glukóza)
- Denne 15 ľudí
- Možnosť dohodnúť sa aj na návšteve v domácnosti respondenta
- Trvanie: cca 60 minút

Tréning spoluriešiteľov:

3-fázový

- 1.x - vedúci oddelení podpory zdravia alebo poradní zdravia z RÚVZ v sídle kraja (krajskí odborníci)
- 2.x - tréning všetkých spoluriešiteľov zo všetkých ÚVZ v SR v BB
- 3.x tréning spoluriešiteľov v rámci kraja (8 krajov)

Bol prebraný celý manuál, ktorý všetci dostali k dispozícii vopred

- **Pripravený softvér na vkladanie údajov, dostali všetky RÚVZ**

Meranie tlaku krvi

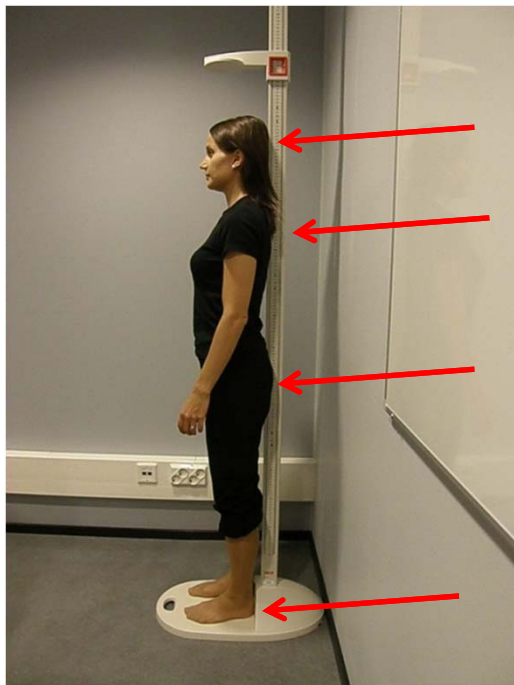
- Tri merania na pravej hornej končatine s odstupom 1 minúta.

Meranie v sede,
Chrbát opretý,
nohy neprekrížené,
položené voľne
na podlahe.

Meranie výšky a hmotnosti

Postupovať u každého klienta rovnako, výšku a hmotnosť zaznamenať presne. Meradlá kalibrovať.

Meranie obvodu pása

Merat' presne medzi posledným rebrom a trňom bedrovej kosti.

Správne miesto merania nemusí korelovať s umiestnením pupka.

Vyšetrenie krvi

- Po odbere do 60 minút centrifugácia pri 2000 otáčkach 10 minút.
- Následne transport do biochemického laboratória, alebo mrazenie a následný zvoz mrazených sér do BB

Časový harmonogram

- Privítanie, identifikácia, inf. súhlas: 5-10 min
- Vyplnenie dotazníka s asistenciou: 10 – 15 min
- Meranie tlaku krvi: 10 min.
- Antropometrické merania: 10 min
- Odber krvi: 5-10 min
- Kontrola dotazníka, otázky, občerstvenie: 10 min

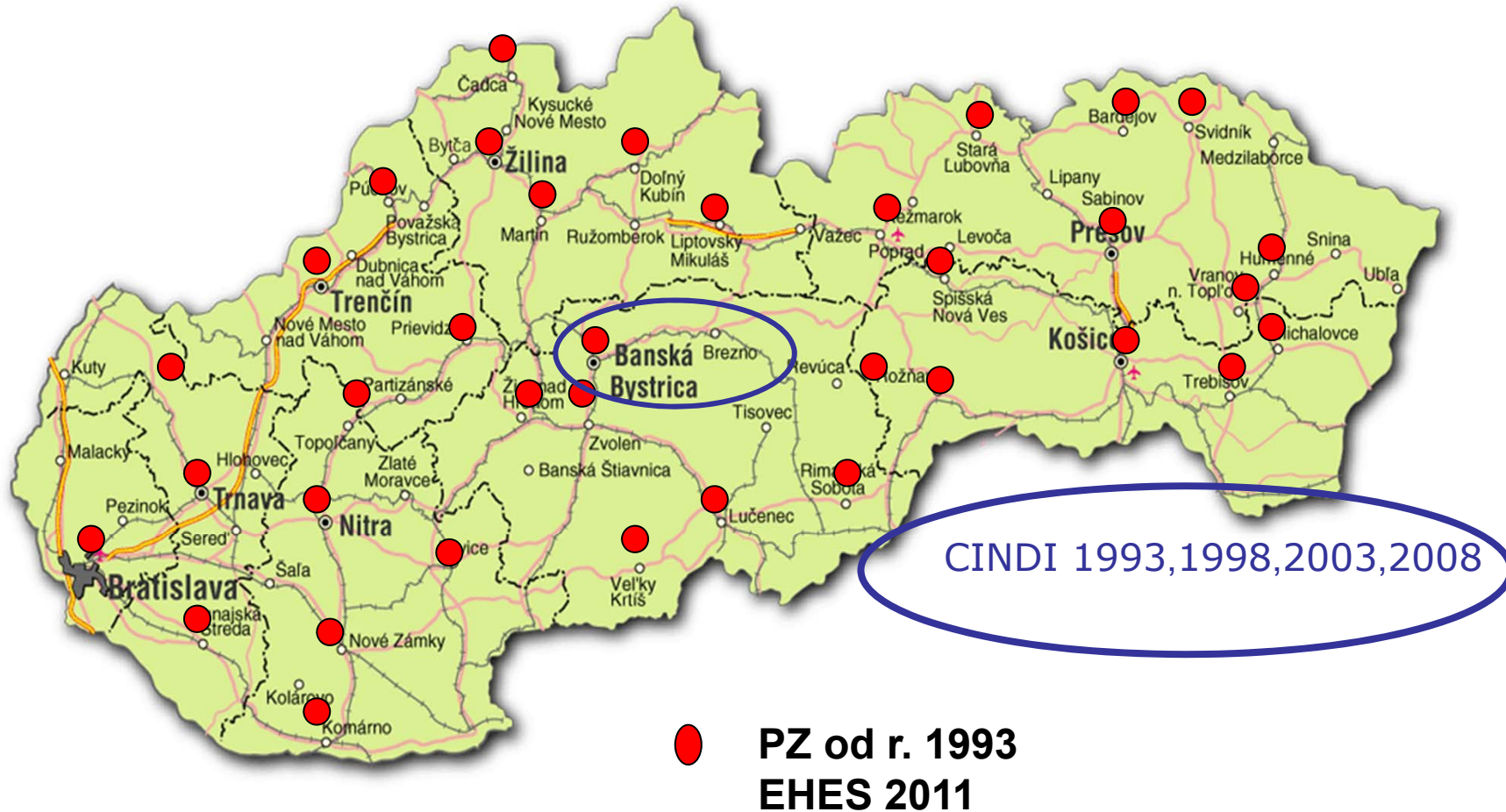
SPOLU: 60 - 65 minút

Odkúšané v pilotnej štúdii

Ochrana osobných údajov

- Celá pilotná štúdia bola schválená etickou komisiou pri RÚVZ Banská Bystrica
- Dotazník kódovaný
- Údaje spracovávané anonymne
- Prístup k osobným údajom majú len členovia vyšetrovacieho tímu
- Výsledky sa respondentom zasielali písomne
- Paralelne informovaní aj ošetrojúci lekári

CINDI, Poradne zdravia, EHES - celonárodná štúdia, miesto získavania údajov

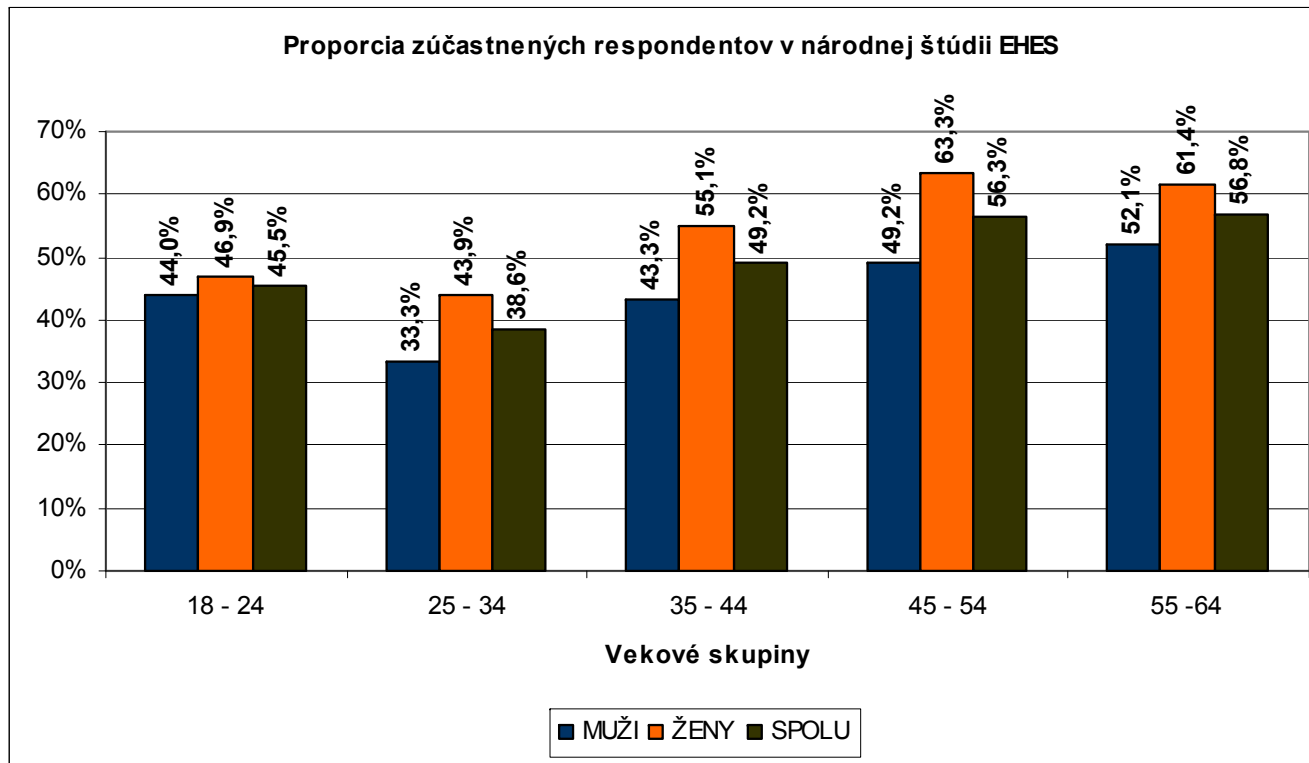
CINDI 1993, 1998, 2003, 2008

Účasť respondentov

▪ Štúdie sa zúčastnilo 1990 respondentov (49,4%), z toho 13 iba vyplnilo dotazník (nezúčastnilo sa vyšetrenia)

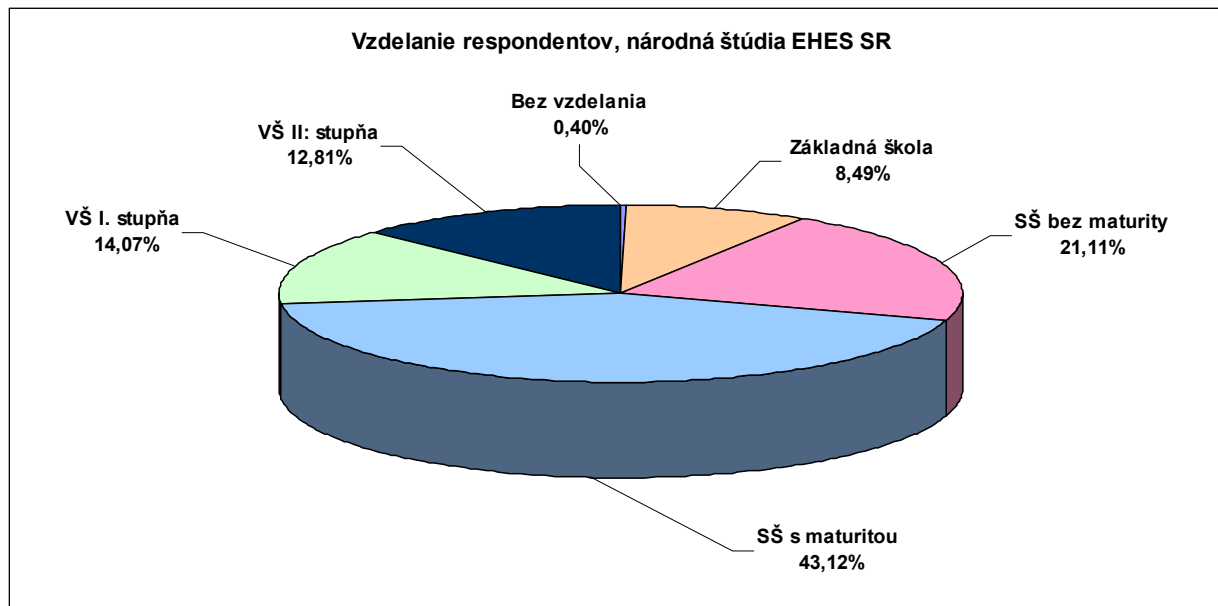
KRAJE	BA	BC	KE	NR	PO	TN	TT	ZA
Vybratí respondenti	112	672	560	560	784	336	448	560
Zúčastnení respondenti abs.	24	358	286	262	385	177	221	277
Zúčastnení respondenti %	21,4%	53,3%	51,1%	46,8%	49,1%	52,7%	49,3%	49,5%

Účasť v skríningu podľa veku a pohlavia

- V populácii SR – 51,3% žien a 48,7% mužov (SODB 2011)
- Účasť 55,1% žien a 44,9% mužov. Spolupráca mužov je slabšia ako spolupráca žien.
- Najmenej spolupracujúcou skupinou sú 25 – 34 roční (M aj Ž).
- Najlepšie spolupracujúca skupina – ženy 45 – 54 ročné, muži 55 – 64 roční.
- Podobné ako v iných štúdiách a v Poradni zdravia.

Účasť v skríningu podľa vzdelania

Porovnanie skladby súboru EHES a obyvateľstva SR v Census 2011:

Veľmi podobné

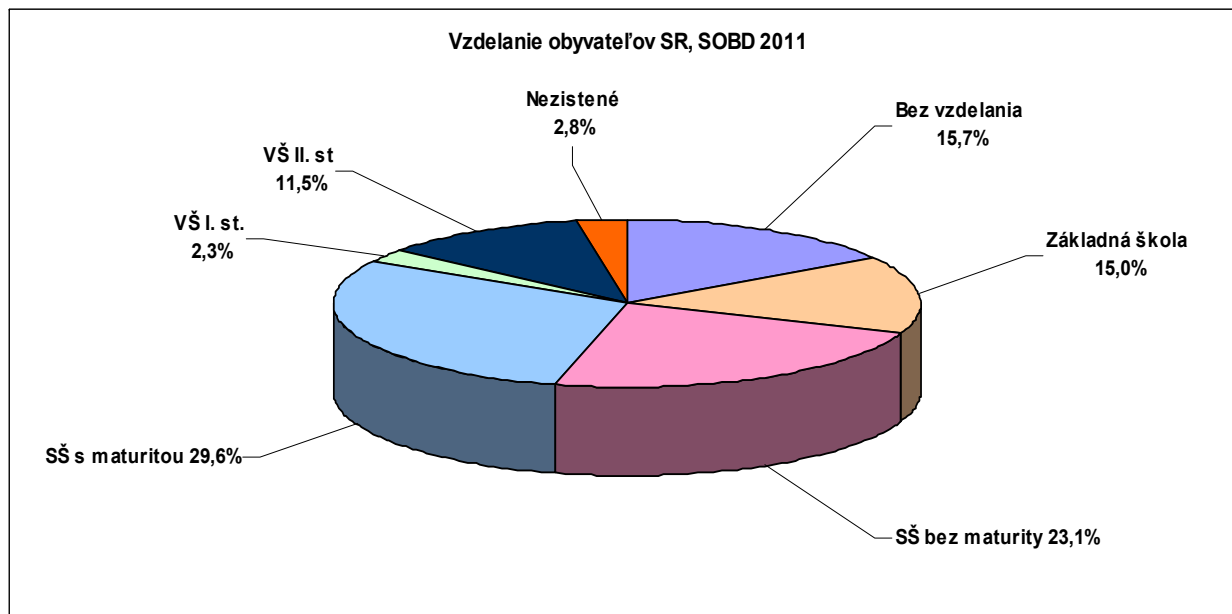
V EHES (18-64):

▪ vyššie zastúpenie VŠ 26,88% vs. 13,8%

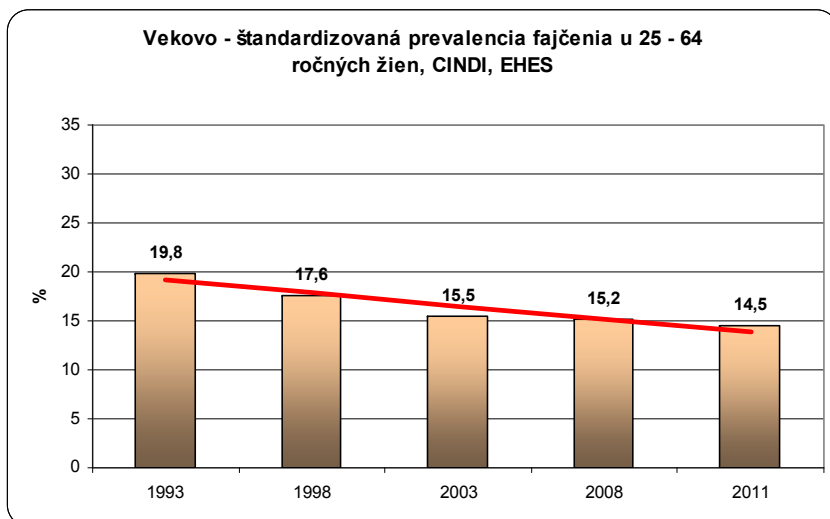
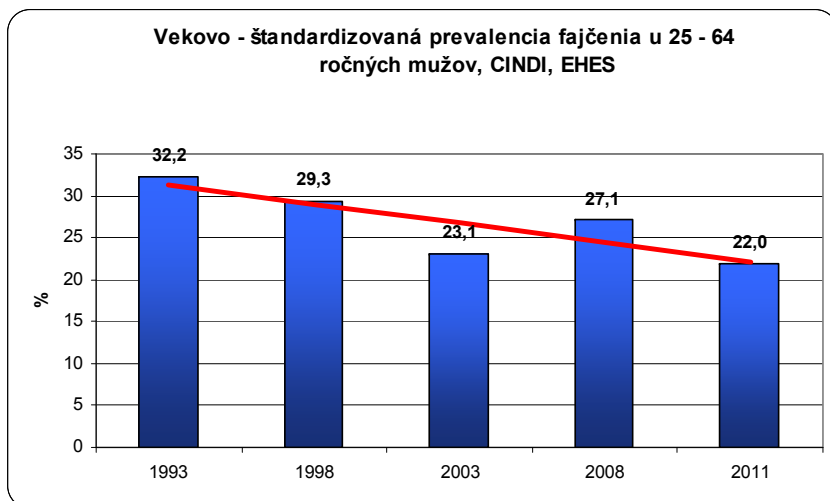
▪ vyššie zastúpenie SŠ s maturitou 43,1% vs. 29,6%

menej ZŠ 8,5% vs. 15,0%

CENSUS (0-65+)

Fajčenie, prevalencia, trend

- Od roku 1993 klesla u mužov prevalencia pravidelného fajčenia o 12% a u žien klesla o 5%.

- Na Slovensku fajčí podľa skríningu EHES denne 18% respondentov, príležitostne fajčí 10,5% respondentov.

Odhad počtu fajčiarov v populácii 25-64 ročných:

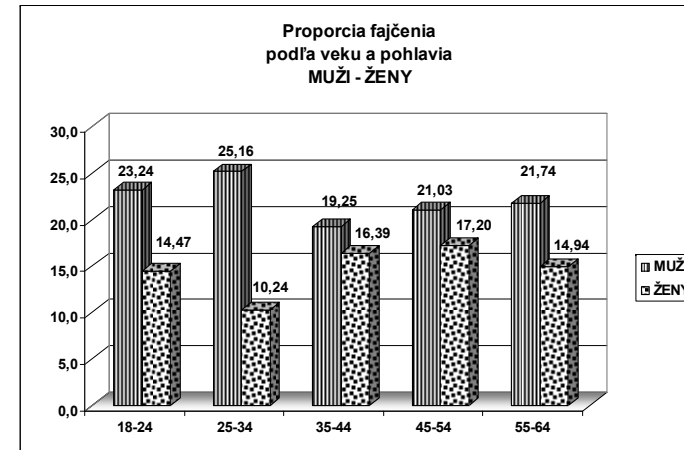
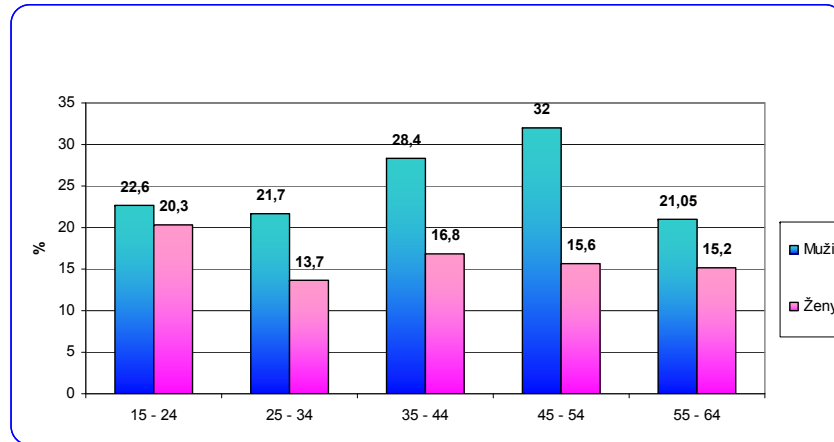
- 22% mužov t.j. **343.178** denných a 160.100 príležitostných fajčiarov

- 14,6% žien t.j. **229.220** denných a 151.750 príležitostných fajčiarok

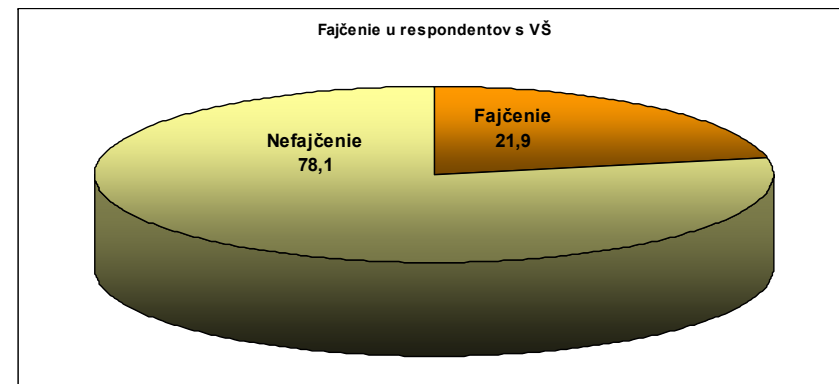
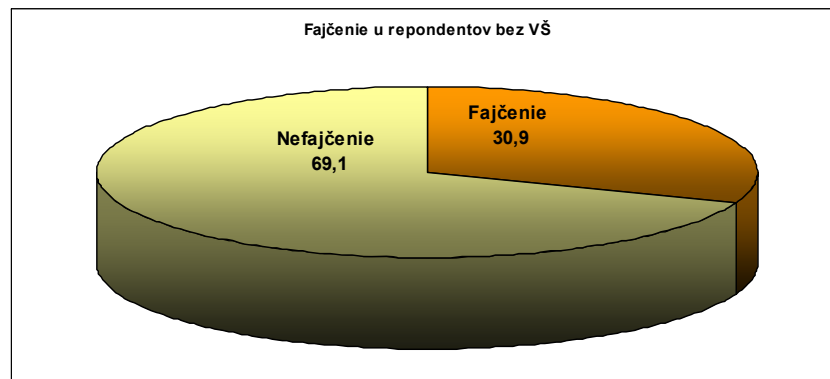
Cca 725 tisíc fajčiarov potrebuje osloviť, poradiť, motivovať, viesť odvykanie, ...

Prevalencia fajčenia podľa veku, CINDI 2008, EHES 2011

Fajčenie, vzdelanie a príjmy

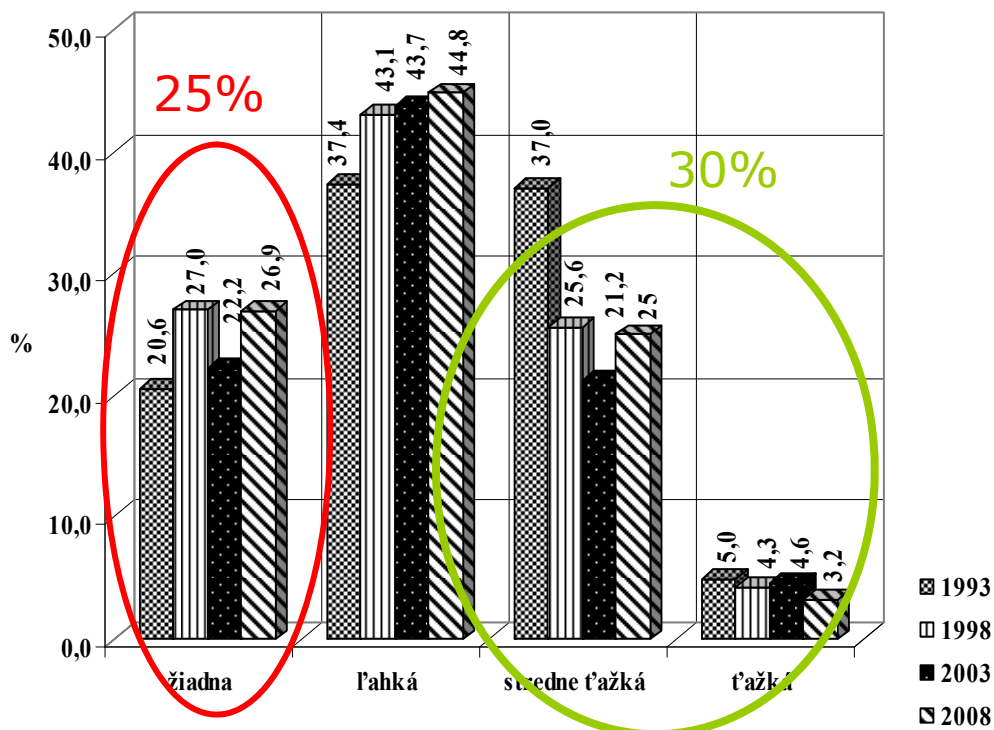

Fajčenie (denne + príležitostne),
viac fajčia respondenti bez VŠ vzdelania,
P < 0,001 Vzdelanie = ochranný faktor

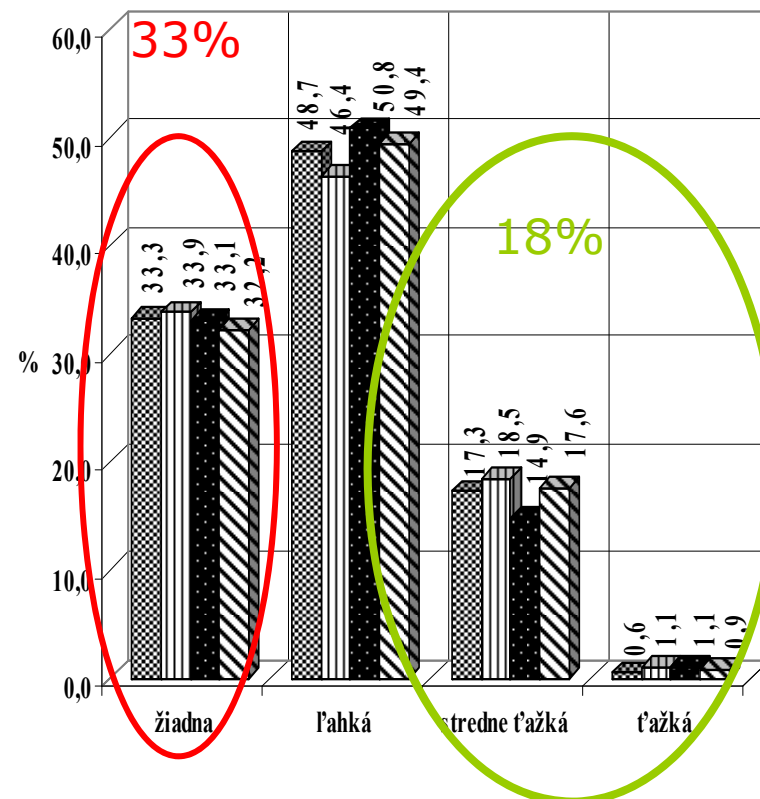
Viac fajčia respondenti s nižšími príjmami.
Lepší ekonomický status = ochranný faktor

VOĽNOČASOVÁ POHYBOVÁ AKTIVITA

Fyzická aktivita vo voľnom čase
Intenzita fyzickej aktivity v % - MUŽI
CINDI skrýning 1993 - 1998 - 2003 - 2008 v SR

Fyzická aktivita vo voľnom čase
Intenzita fyzickej aktivity v % ŽENY
CINDI skrýning 1993 - 1998 - 2003 - 2008 v SR

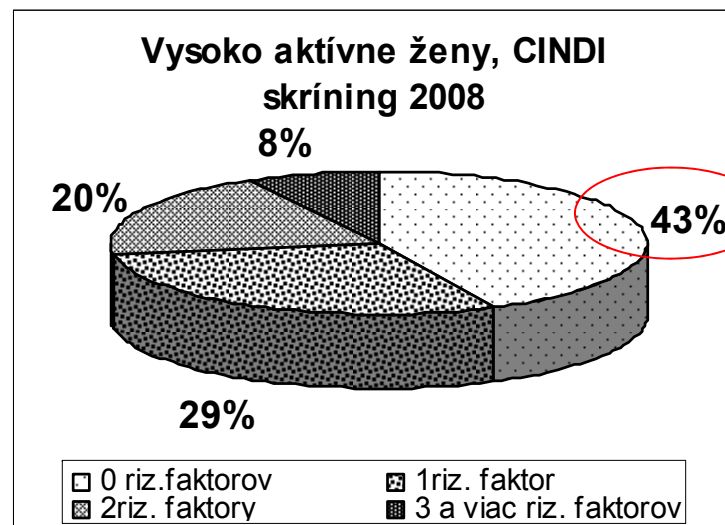
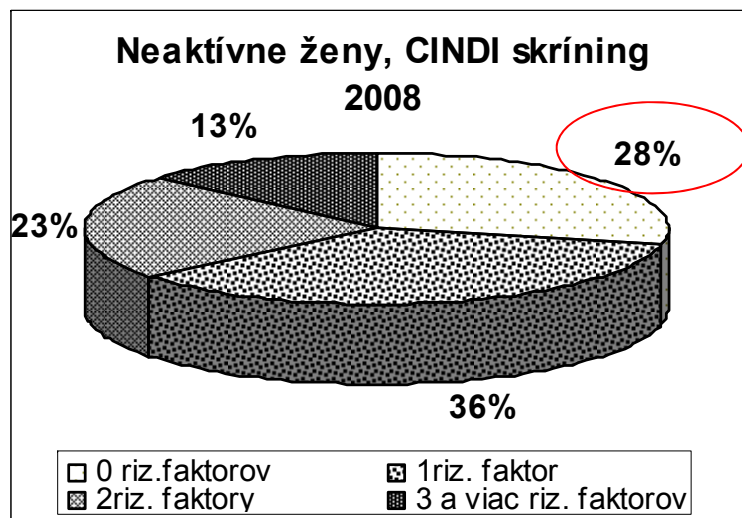
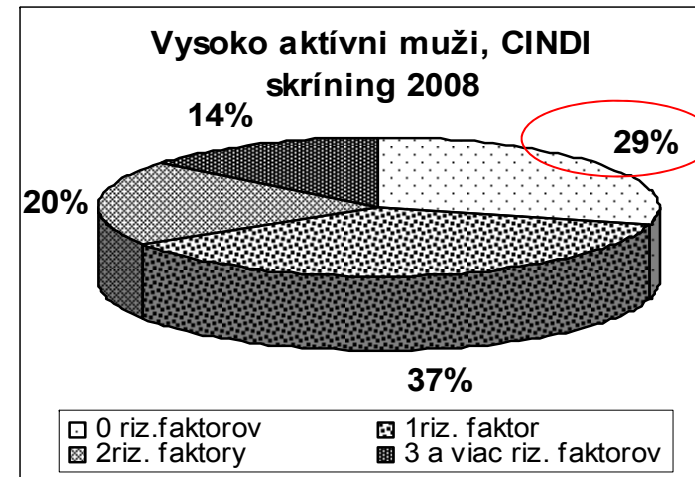
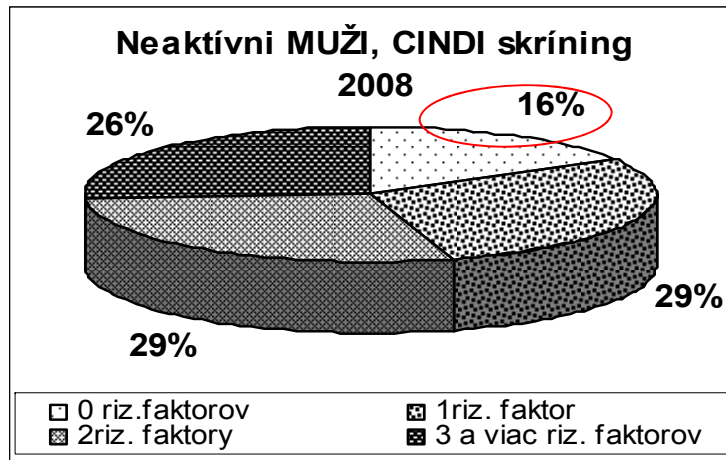
EHES 2011 - Strednú a ťažšiu pohybovú aktivitu 3 – 7x má len **30,5%** ľudí.

Nehýbe sa, alebo má len ľahkú pohybovú aktivitu 69,5% respondentov.

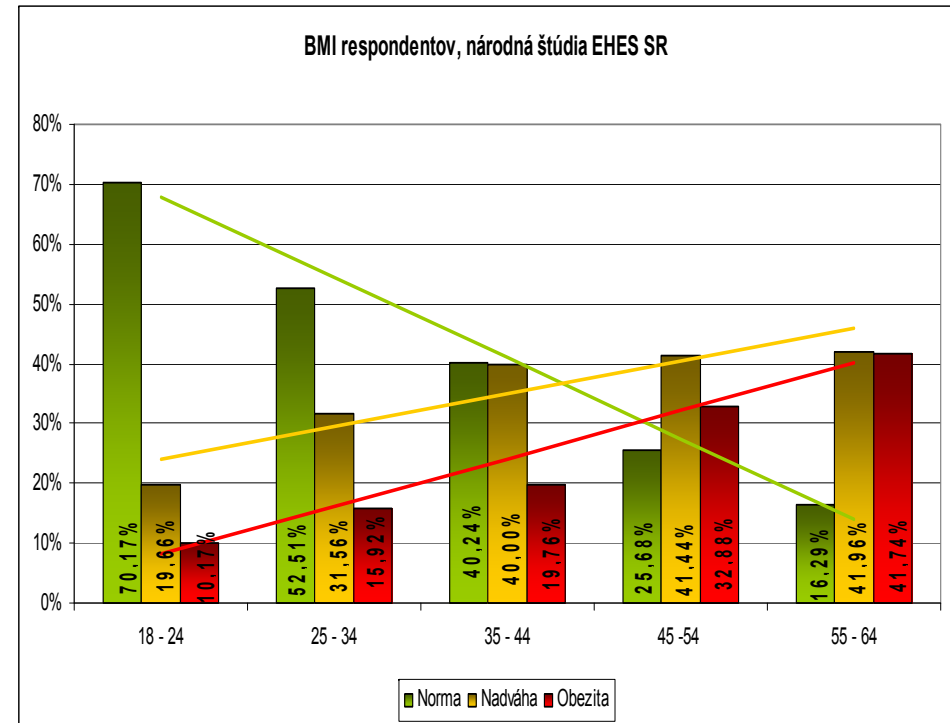
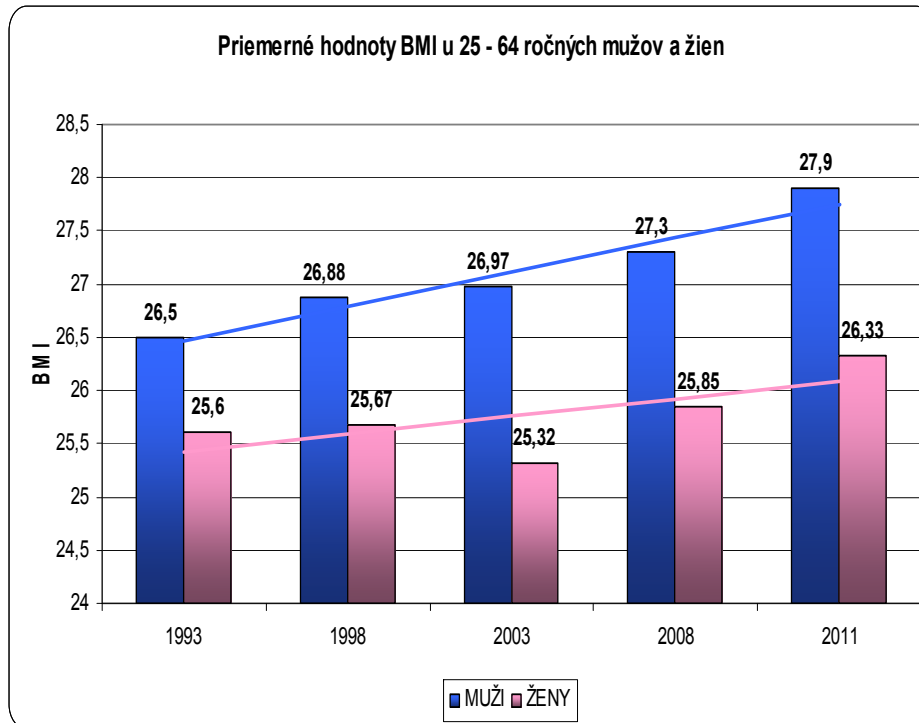
Menej sa hýbu ženy.

FA/kumulácia RF – neaktívni vs. aktívni

muži/ženy

Nadváha a obezita podľa BMI CINDI, EHES prevalencia nadváhy a obezity podľa veku, EHES 2011

Od roku 1993 stúpila stredná hodnota BMI u žien o **2,9%** a u mužov stúpila o **5,3%**.

Podľa skríningu EHES 2011 je na Slovensku **61,8%** ľudí s nadváhou a obezitou.

18 -24 r. - nadváha + obezita u **29,8%**
Trend výskytu obezity zistený v PZ
má obdobný charakter

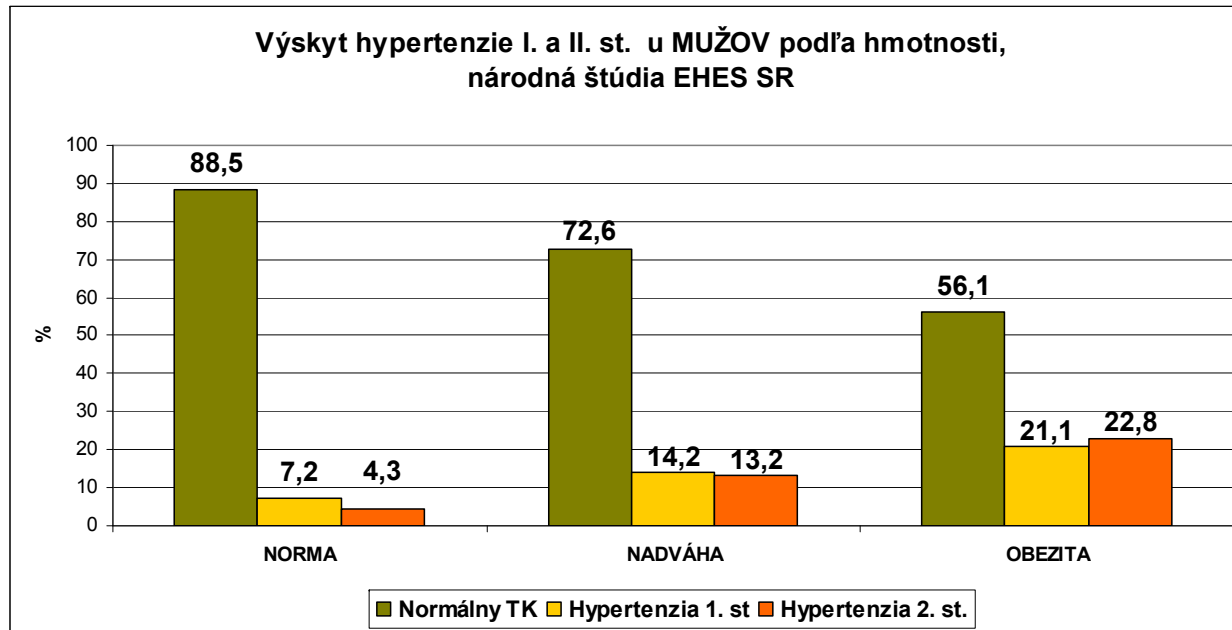
Obezita a jej vzťah k soc.ekonomickým faktorom a iným determinantom

- **Vzdelanie** - VŠ majú nižšie BMI ako SŠ. ($P < 0,001$), platí pre obe pohlavia.
- **Ekonomický status** - u ľudí s vyššími príjmami je hodnota BMI významne nižšia ($P < 0,05$).
- **Pohybová aktivita** má vplyv na hmotnosť hlavne u mužov, nedokázal sa v súbore signifikantný vplyv na hmotnosť u žien (u mužov $P < 0,01$, u žien $P = 0,606$).

OBEZITA A TK U MUŽOV a ŽIEN

U mužov i žien sa potvrdila súvislosť medzi obezitou a nami nameranou a lekárom diag. hypertenziou

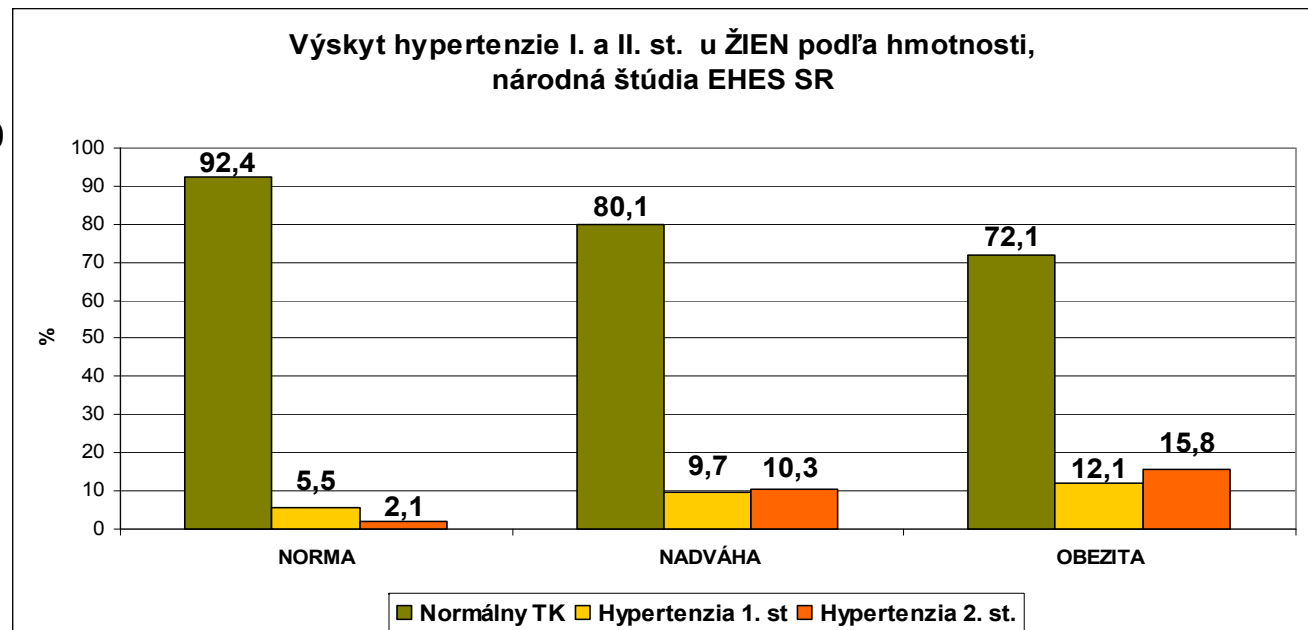
($P < 0,001$)

Hypertenzia I. st. $140 \leq \text{TKS} < 160$

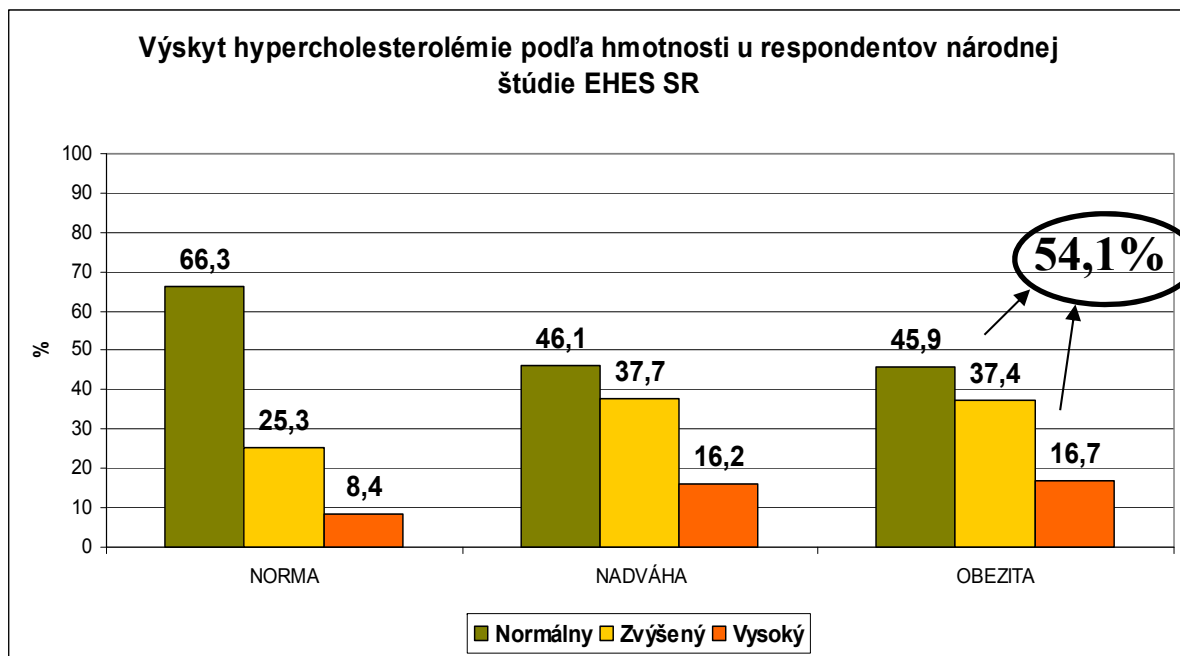
$90 \leq \text{TKD} < 95$

Hypertenzia II. st. $\text{TKS} \geq 160$

$\text{TKD} \geq 95$

OBEZITA A HLADINA CHOLESTEROLU A ĎALŠIE ZÁVISLOSTI

Potvrdila sa súvislosť medzi obezitou a hladinou cholesterolu u mužov aj u žien $P < 0,001$.

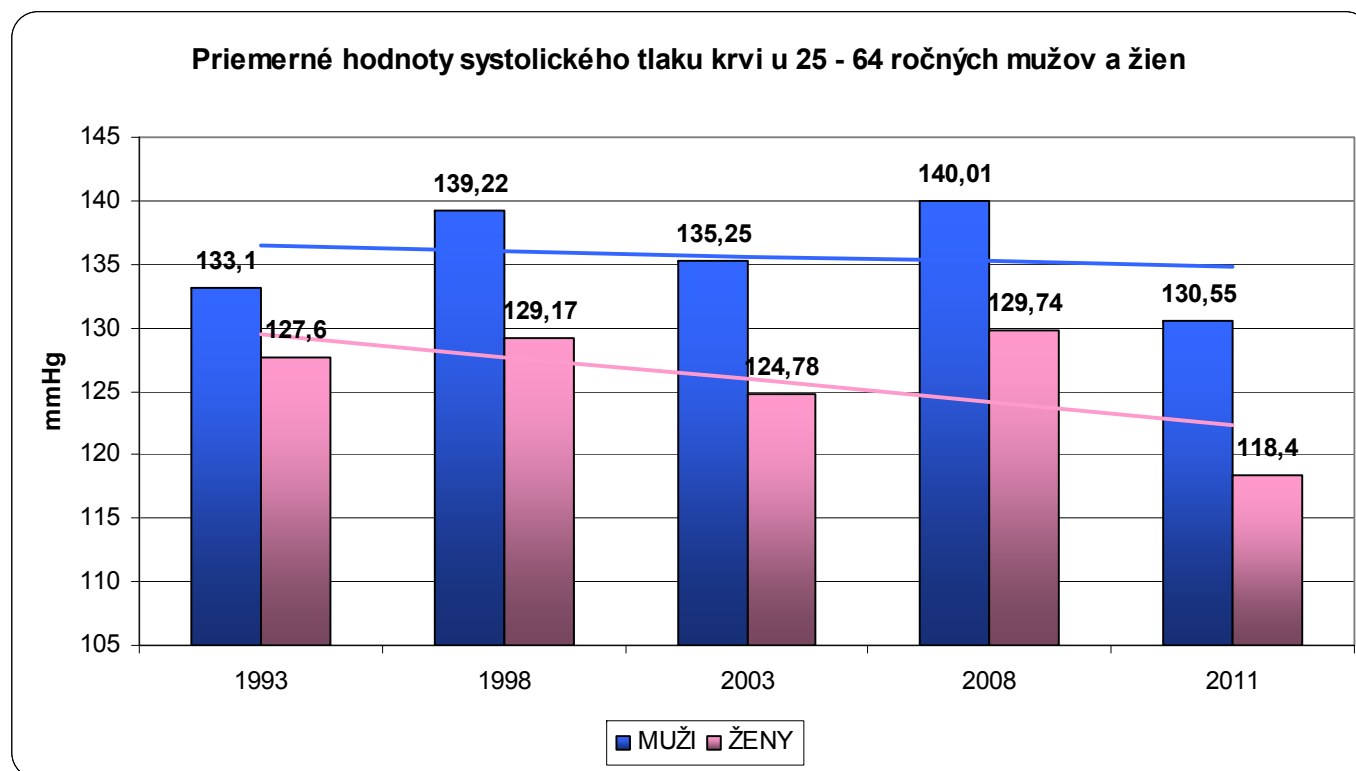
Platí u nami nameraného aj diagnostikovaného lekárom.

Potvrdila sa súvislosť medzi **obezitou** a

- cukrovkou u oboch pohlaví $P < 0,001$,
- ISCHS u mužov $P < 0,01$, u žien $P < 0,01$,
- prekonaným I.M v anamnéze u **mužov** ($P < 0,001$), u **žien nie** ($P = 0,224$)

Tlak krvi

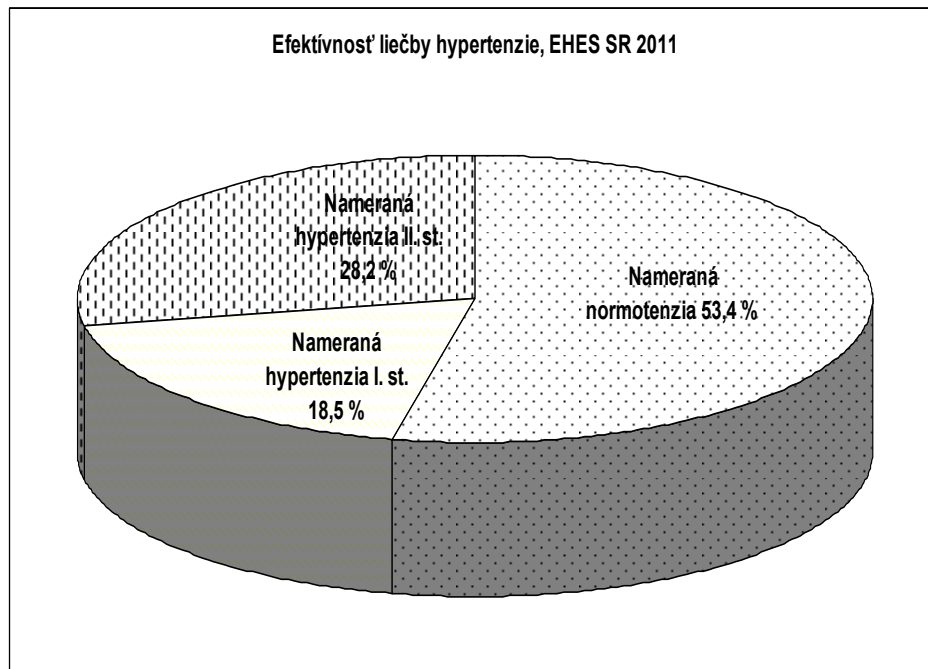

Štandardná metodika

- **Stredné hodnoty systolického tlaku klesli od roku 1993 u mužov o 1,9% a u žien o 7,2%.**
- **Sú trvale vyššie u mužov ako u žien**
- Tlak krvi nad fyziologickú hranicu podľa EHES skrínungu má na Slovensku **21,13%** respondentov.
- Trend výskytu hypertenzie zisťovaný v PZ je obdobný.

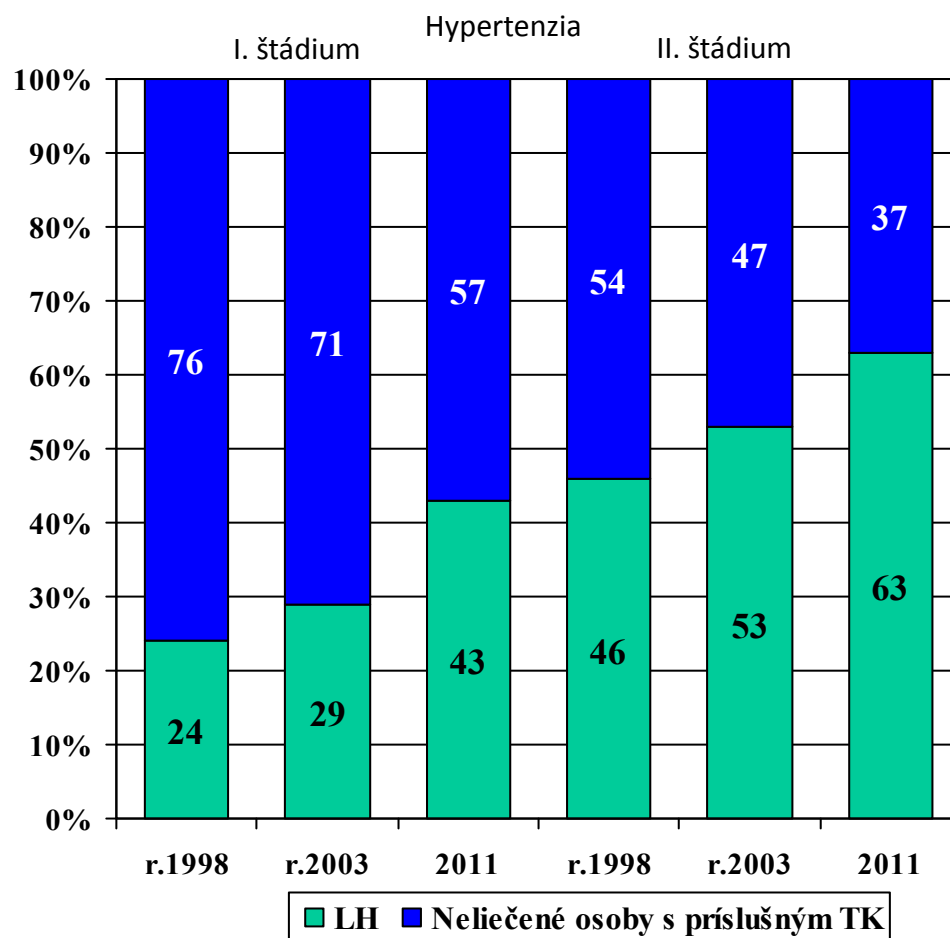
Súbor osôb s liečbou hypertenzie v anamnéze vo vzťahu k nameranému TK

- 53,4% dobre liečených hypertonikov
- Títo podľa merania TK „zlepšujú“ obraz o výskyte hypertenzie o 11%
- 46,6% hypertonikov je liečených nedostatočne, z toho 18,5% hypertonikov je veľmi zle liečených

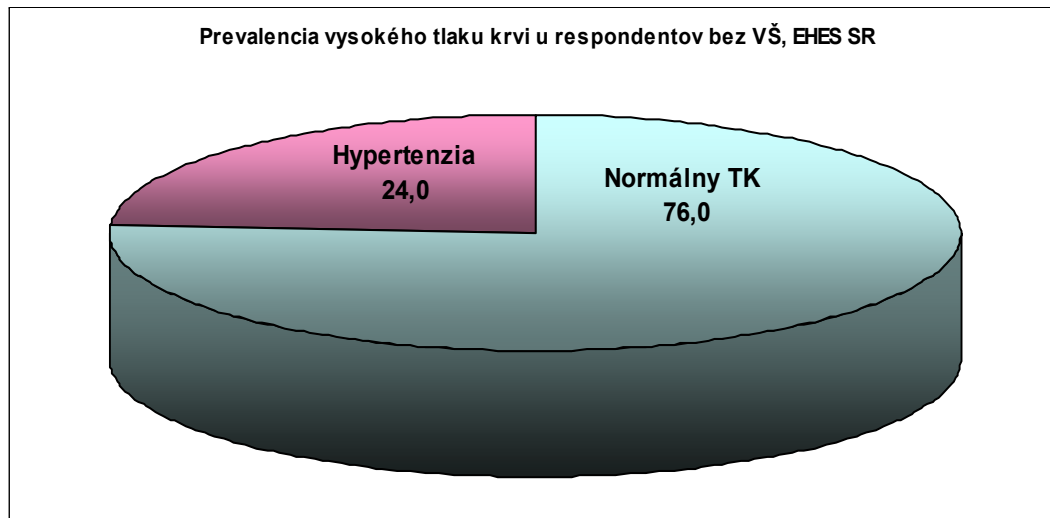
Prevalencia liečenej hypertenzie v SR – počet liečených hypertonikov (LH) na 100 osôb 15-64r s pravdepodobnou hypertenziou podľa tlaku krvi (VII JNC)

Skríning CINDI,EHES

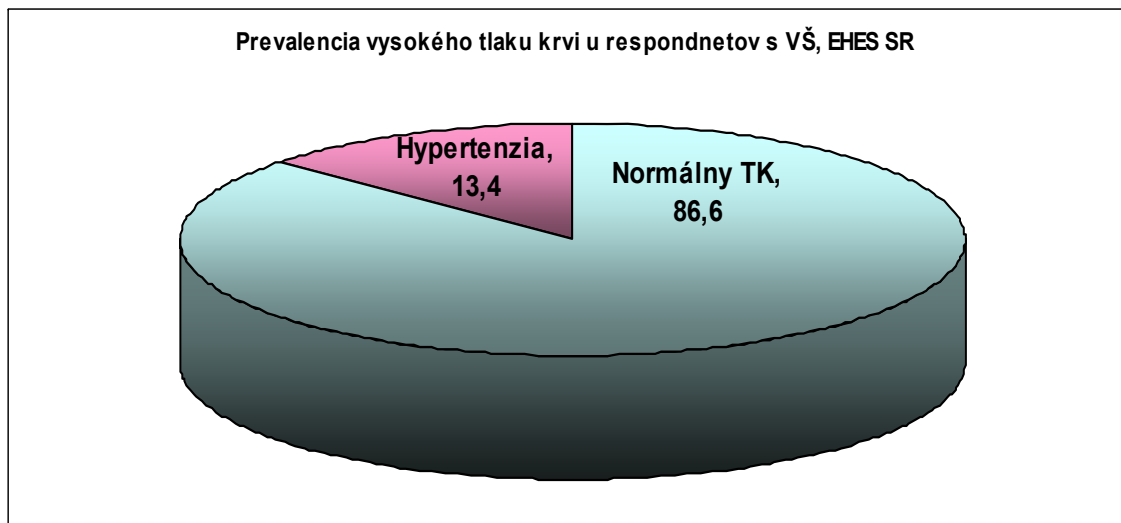
Výsledky TK a vzdelanie

Bez VŠ

Vyššie vzdelanie pozitívne ovplyvňuje TK, viac u žien ($P < 0,001$) ako u mužov ($P < 0,01$)

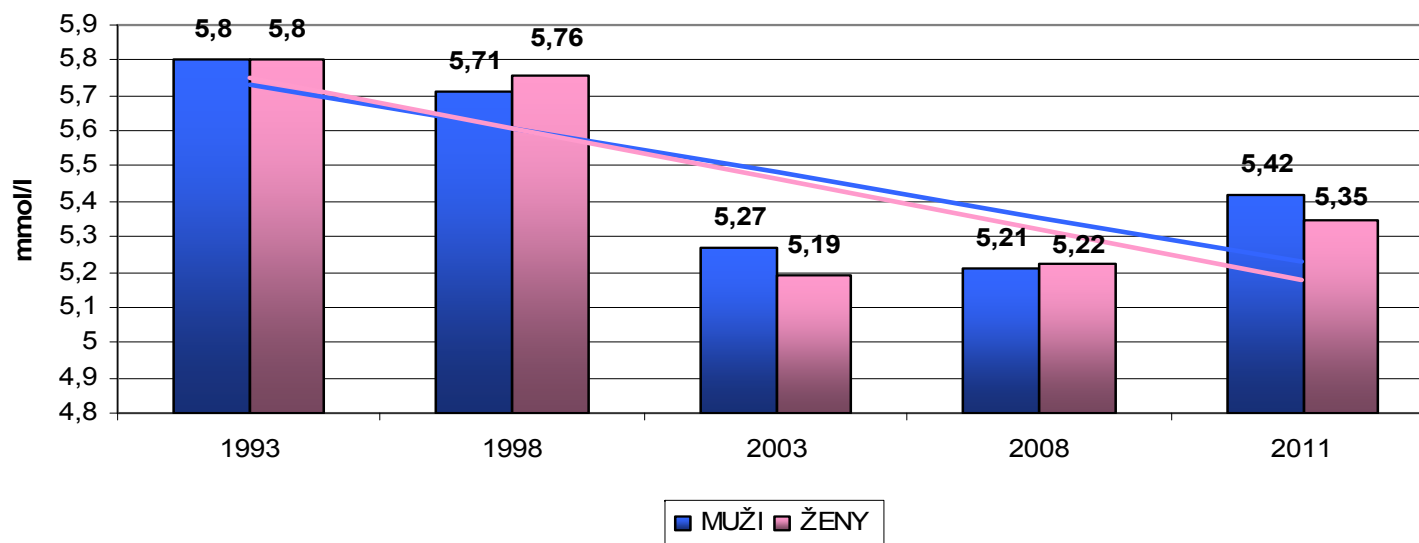
VŠ

- Finančné príjmy ovplyvňujú TK na strednej hladine štatistickej významnosti .

Celkový cholesterol

Priemerné hodnoty celkového cholesterolu u 25 - 64 ročných mužov a žien

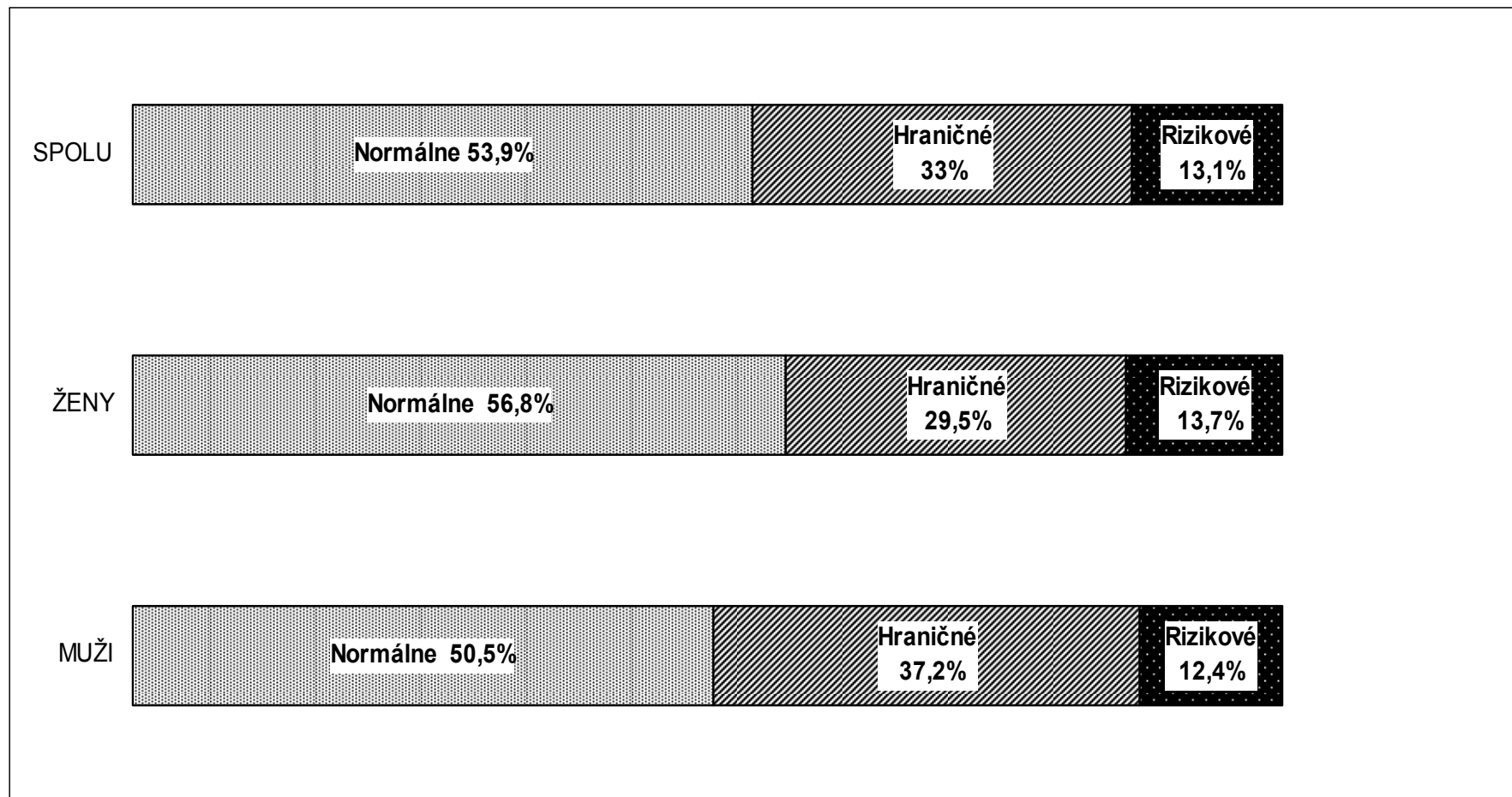
Normálne hodnoty cholesterolu > ako 3,6 do 5,2 mmol/l

Hraničné hodnoty cholesterolu $\geq$ ako 5,2 mmol/l a $<$ ako 6,5 mmol/l

Rizikové hodnoty cholesterolu $\geq$ ako 6,5 mmol/l

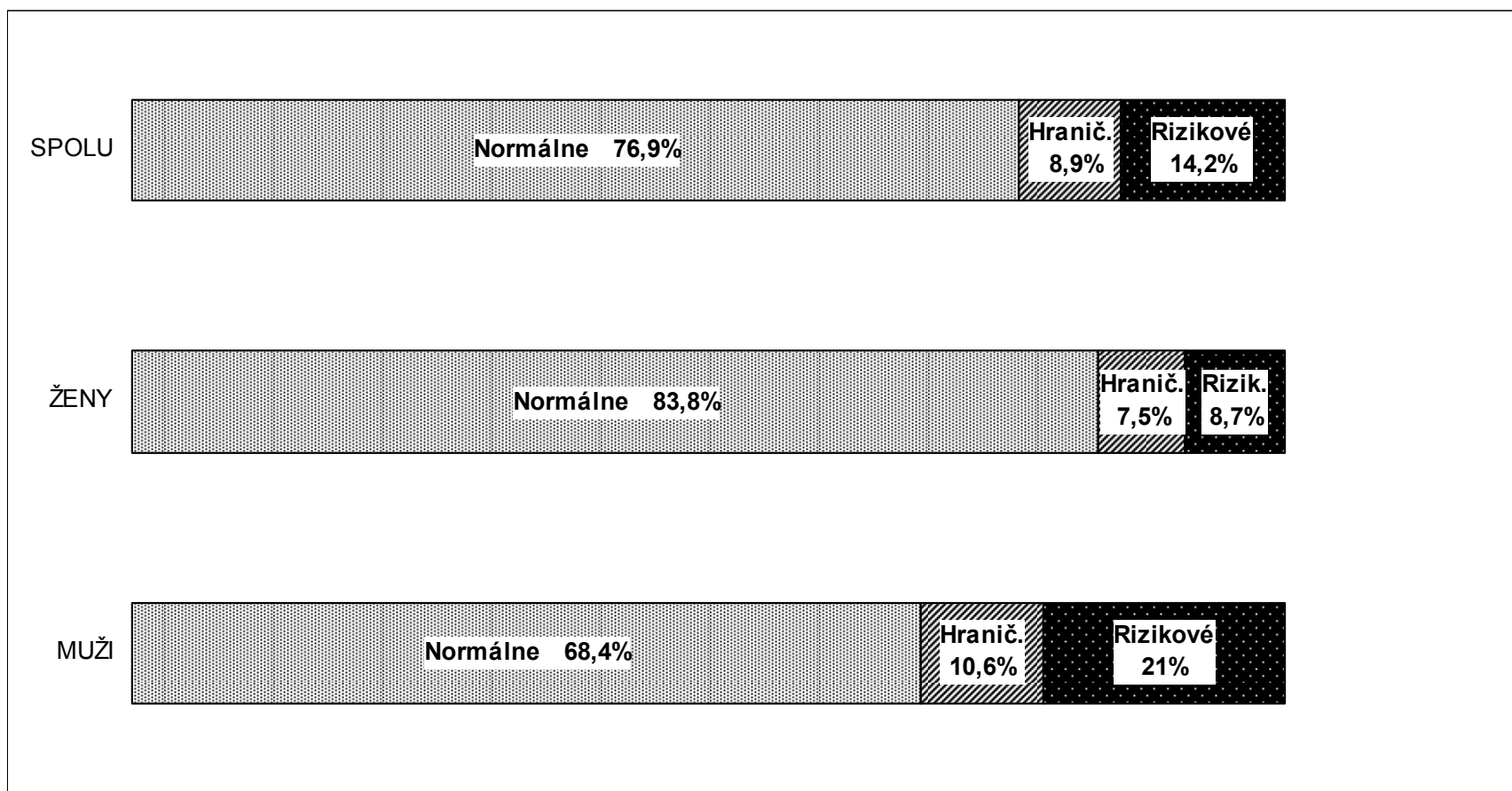
- **Od roku 1993 klesla hodnota celkového cholesterolu u mužov o 6,6% a u žien o 7,8%.**
- **Zvýšenú hodnotu CCh má na Slovensku podľa skríningu EHES 46, 2% respondentov.**
- **Hladina CCh významne súvisí s ekonomickým zabezpečením ($P < 0,01$).**
- **Závislosť na vzdelanie nebola potvrdená.**
- **Trend výskytu prevalencie hypercholesterolemie zisťovaný v PZ je obdobný.**

Prevalencia osôb so zníženými hladinami HDL podľa pohlaví a spolu, EHES 2011, SR

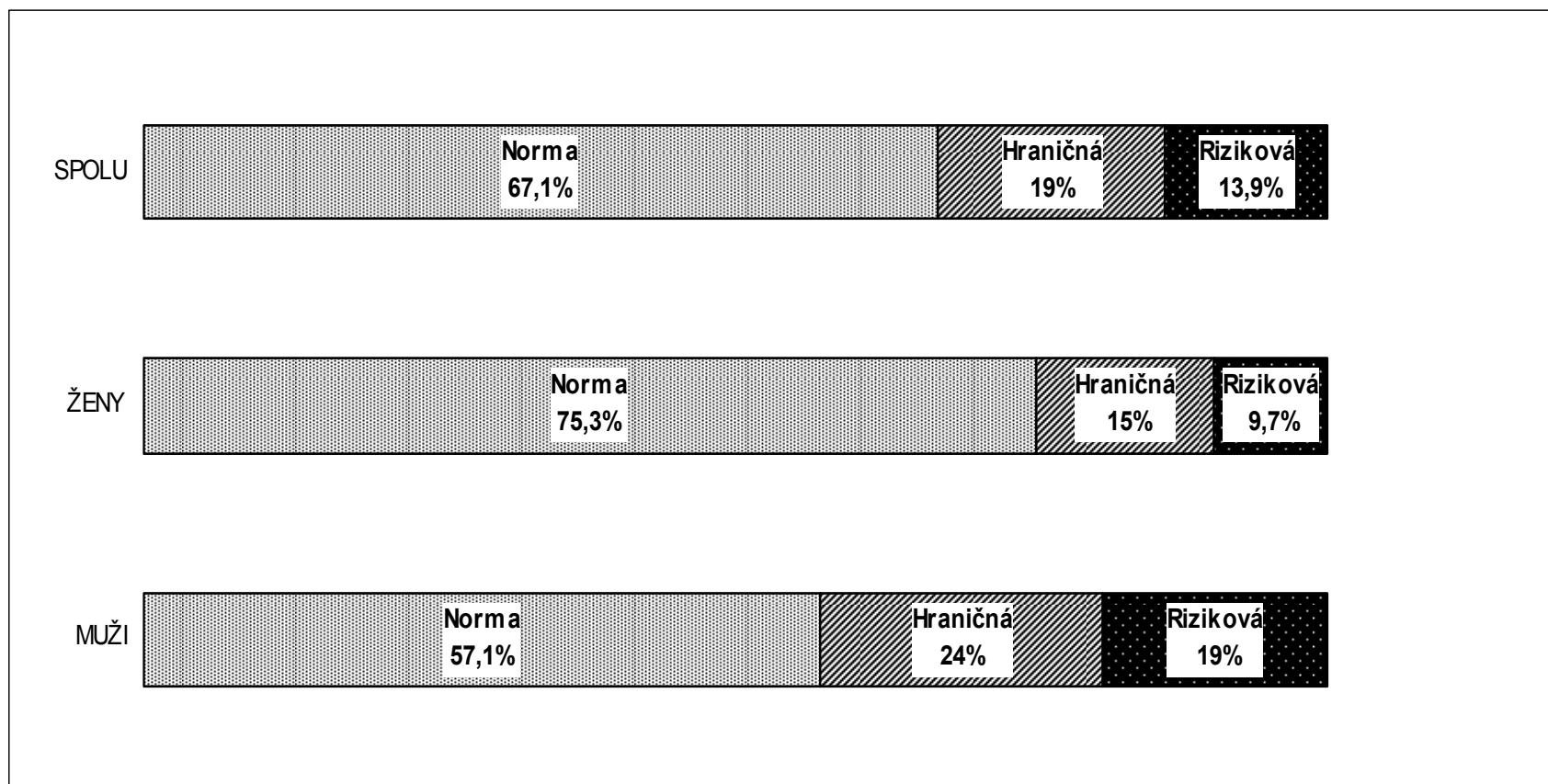
Prevalencia osôb so zvýšeným hladinami triglyceridov podľa pohlavia a spolu,

EHEs 2011,SR

Prevalencia osôb s vyššími hladinami glukózy podľa pohlavia a spolu, EHES

2011, SR

Kvantifikácia problému

- V skupine 18-64 ročných žilo podľa údajov ŠÚ SR k 31.12.2011 celkom 3milióny 629.519 osôb,
- z toho u **2 815.177** osôb sa odhaduje prítomnosť jedného a viac RF, t.j. u 78%.
- Z toho 2 kumulované RF má takmer **1,2 milióna** osôb,
- 3 kumulované RF má **viac ako pol milióna** osôb.

Limitácie

- Štúdiá vykonaná v časovom strese za relatívne krátky čas
- Nízky „response rate“

Potvrdili sa vzťahy a súvislosti jednotlivých rizikových faktorov a determinantov

- **Analýzy potvrdili štatisticky významne vyšší výskyt**
  - **chronických chorôb u obéznych (infarkt myokardu, ISCHS, cukrovka)**
  - **ostaných biologických RF (hypertenzia, hypercholesterolémia)**
- **Na výskyt RF sa potvrdil pozitívny vplyv**
  - **vzdelania**
  - **vyššieho sociálno-ekonomického statusu**
  - **dostatočnej pohybovej aktivity**

Intervenčnými aktivitami v oblasti edukácie a liečbou sa podarilo od roku 1993:

- **Znížiť proporciu pravidelných fajčiarov o 10% u mužov a o 5% u žien.**
- **Znížiť prevalenciu osôb s rizikovými hladinami celkového cholesterolu o 6,6% u mužov a 7,8% u žien.**
- **Znížiť strednú hodnotu STK o 1,9% u mužov a 7,2% u žien a tým mierne znížiť prevalenciu osôb s hypertenziou na 33,2%.**
- **Zvýšiť podiel liečených hypertonikov zo všetkých hypertonikov o 10-20%.**
- **Skvalitniť liečbu hypertenzie o 10%.**

Čo sa zatiaľ nepodarilo ovplyvniť:

- **Alarmujúco sa zvyšujúci trend výskytu nadváhy a obezity.**
- **Nedostatočnú pohybovú aktivitu obyvateľstva.**
- **Napriek znižujúcemu sa trendu výskytu zvýšeného celkového cholesterolu pretrvávanie vysokej prevalencia osôb v riziku (46,2%).**

Ďakujem za
pozornosť

První celonárodní šetření EHES v Česku – průběh a předběžné výsledky

Mgr. Michala Lustigová, PhD.

MUDr. Nad'a Čapková

MUDr. Růžena Kubínová

Státní zdravotní ústav

7.10.2015

XX. Konference Zdraví a životní prostředí, Milovy 2015

EHIS & EHES 2014

European Health Interview Survey & European Health Examination Survey

- Celonárodní projekt EHIS & EHES
  - Příprava 2013 – 1/2 2014
  - Realizace v terénu červen 2014 – únor 2015

- Spolupracující organizace
  - Ústav zdravotnických informací a statistiky (ÚZIS) – hlavní koordinátor EHIS
  - Český statistický úřad (ČSÚ) – výběr respondentů a tazatelská síť pro realizaci dotazníkového šetření
  - Státní zdravotní ústav (SZÚ) – hlavní koordinátor EHES
    - Realizace EHES – SZÚ, Krajské hygienické stanice, Zdravotní ústavy v ČR, nemocnice, praktičtí lékaři.

EHIS & EHES 2014

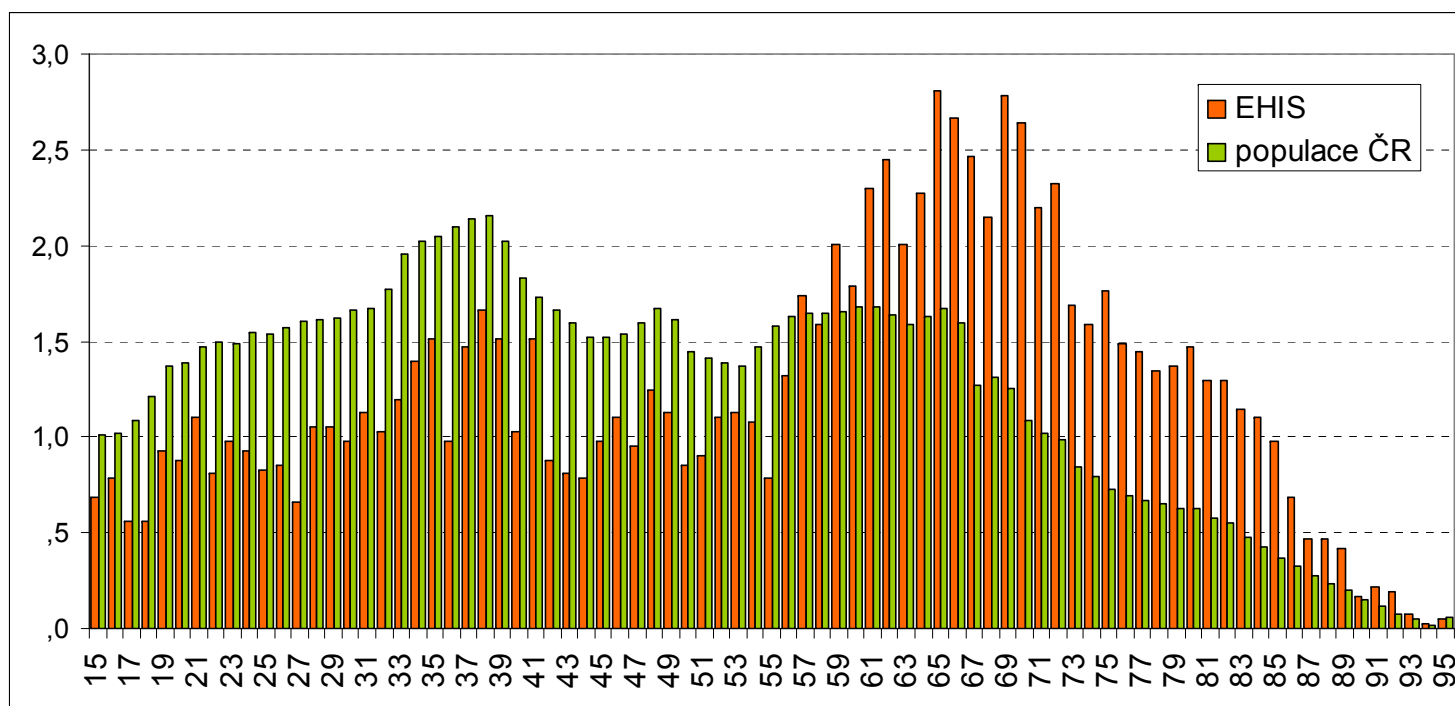
European Health Interview Survey & European Health Examination Survey

- EHIS – dotazníková část
  - Na základě náhodného výběru ČSÚ (obec/část obce-byt-osoba) osloveno 9561 osob
  - **Populace starší 15 let**
  - **6737 získaných dotazníků**/provedených rozhovorů
  - Respondence 72%

- EHES – lékařské vyšetření
  - **Osoby ve věku 25–64 let**, které se zúčastnily EHIS byly na konci rozhovoru požádány o účast na lékařském vyšetření - EHES
  - Zřízeno 74 vyšetřovacích míst v celé ČR
  - K EHES oslovených/pozvaných 3850 osob v ČR, z toho **vyšetřeno 1247 osob.**
  - Respondence 32%

Respondenti EHIS 2014

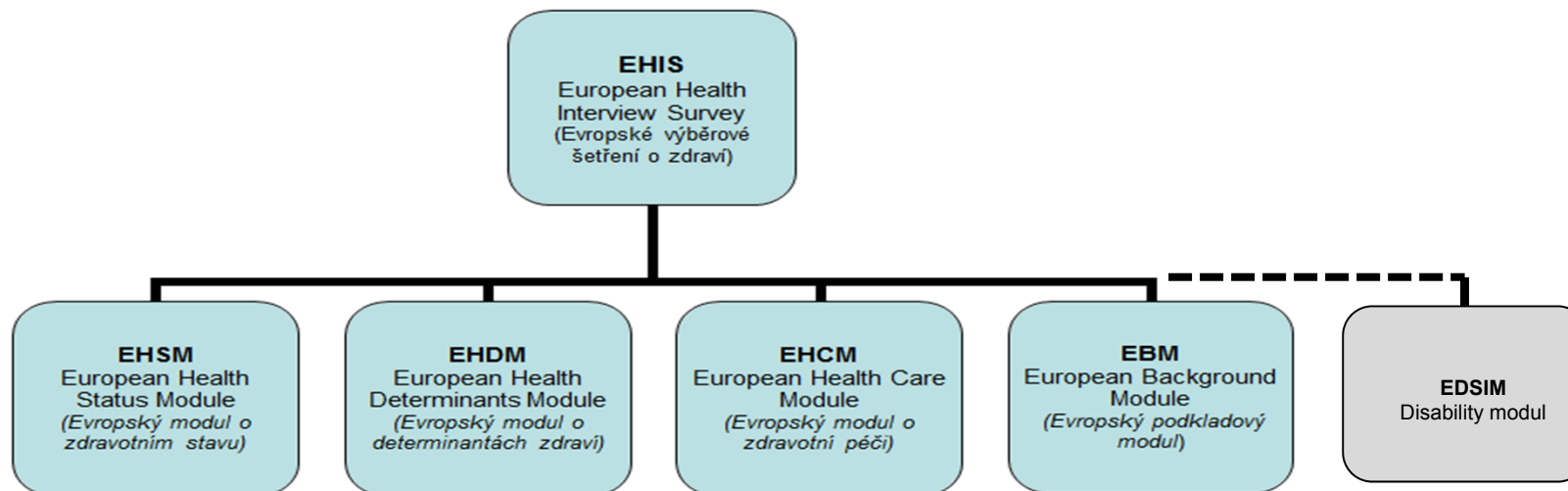

(zdroj ÚZIS)

Vysoký podíl (52 %) respondentů EHIS ve věku 60+ ve srovnání s celou populací (28 %)

Obsah šetření EHIS 2014

Zdravotní stav	Zdravotní péče	Faktory ovlivňující zdraví
<ul style="list-style-type: none"> subjektivní hodnocení zdraví a celkový zdravotní stav přítomnost konkrétních chronických nemocí úrazy smyslová a funkční omezení soběstačnost, vykonávání běžných aktivit přítomnost bolesti psychické obtíže 	<ul style="list-style-type: none"> hospitalizace návštěvy lékaře užívání léků prevence spokojenost se zdravotnictvím výdaje na zdraví 	<ul style="list-style-type: none"> výška, váha fyzická aktivita kouření stravování konzumace alkoholu sociální vztahy poskytování neformální péče druhým

Průměrná délka trvání dotazníku – cca 40minut
 Většina vyplněna přes CAPI – 93%

Obsah EHES 2014

- Lékařské vyšetření
  - změření krevního tlaku,
  - změření výšky, hmotnosti, obvodu pasu
  - stanovení celkového cholesterolu,
  - HDL-cholesterolu a
  - HbA1c (glykovaný hemoglobin je dlouhodobým ukazatelem hladiny krevního cukru) v žilní krvi.
- Doplnující informace ke zdravotnímu stavu, nezjišťované v rámci EHIS dotazníku
- Intervence

Aktuální stav EHES

- Říjen 2015
  - převážení dat EHES podle věku a pohlaví,
  - převážení dat EHES podle věku, pohlaví a vzdělání
  - propojení dat EHIS & EHES!!!

- Listopad, prosinec 2015
  - analýzy dat, prezentace a publikování hlavních výsledků šetření EHES

- 2016
  - odborné články

Budoucnost EHIS & EHES, Česko

- 3. vlna šetření EHIS je plánována na rok 2019 (spolupráce ÚZIS s ČSÚ),
  - ▣ je dána současnou evropskou legislativou

- Snaha SZÚ, aby i šetření EHES proběhlo v roce 2019 společně s dotazníkovým šetřením EHIS.

Budoucnost EHES, mezinárodní spolupráce

□ Spolupráce s THL Finsko

- „BRidging Information and Data Generation for Evidence-based Health Policy and Research“(BRIDGE Health) - EC/DG SANTÉ
- Harmonizace HES v Evropě, podpora EHES šetření, tvorba webových stránek, rozšíření manuálu a tréninkových materiálů
- Pomoc při zajištění kvality pro plánované národní studie

□ Spolupráce s University College London

- EU-COST Action (2016?)
- Finanční podpora výzkumné sítě umožňující setkávání odborníků (organizace workshopů, seminářů řešících problematiku EHES projektů, možnost jejich realizace, standardizované metody sběru dat v rámci EHES, možnosti zvyšování response apod.)

Studie EHES - předběžné výsledky

Respondenti EHES podle pohlaví a věku

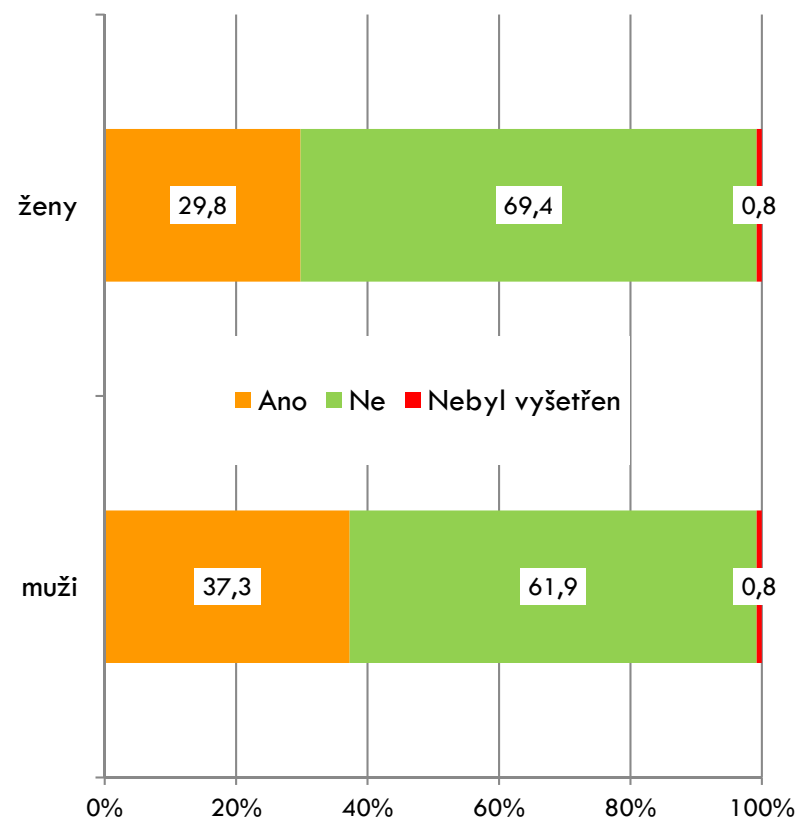

generace	muži	ženy	celkem
1949-1953	89	141	230
1954-1958	73	109	182
1959-1963	59	81	140
1964-1968	46	82	128
1969-1973	45	79	124
1974-1978	64	107	171
1979-1983	71	90	161
1984-1989	52	59	111
Celkem	499	748	1247

Vysoký krevní tlak - dotazník

- Subjektivní názor respondenta
- Byl Vám někdy lékařem zjištěn vysoký krevní tlak?
  - ▣ Ano 38,8 %
  - ▣ Ne 66,4 %
  - ▣ Nebyl jsem vyšetřen 0,8 %

Vysoký krevní tlak – dotazník EHES

□ Zjištěn VTK

- Pokud ANO (N=409), užíváte v současnosti léky ke snížení

- ANO 68,7 %

- NE 31,3

- Rozdíly mezi muži a ženami nebyly statisticky významné

□ Užívání léků v současnosti

- Pokud ANO (N=279), užil jste léky dnes

- ANO, v průběhu poslední hodiny 26%

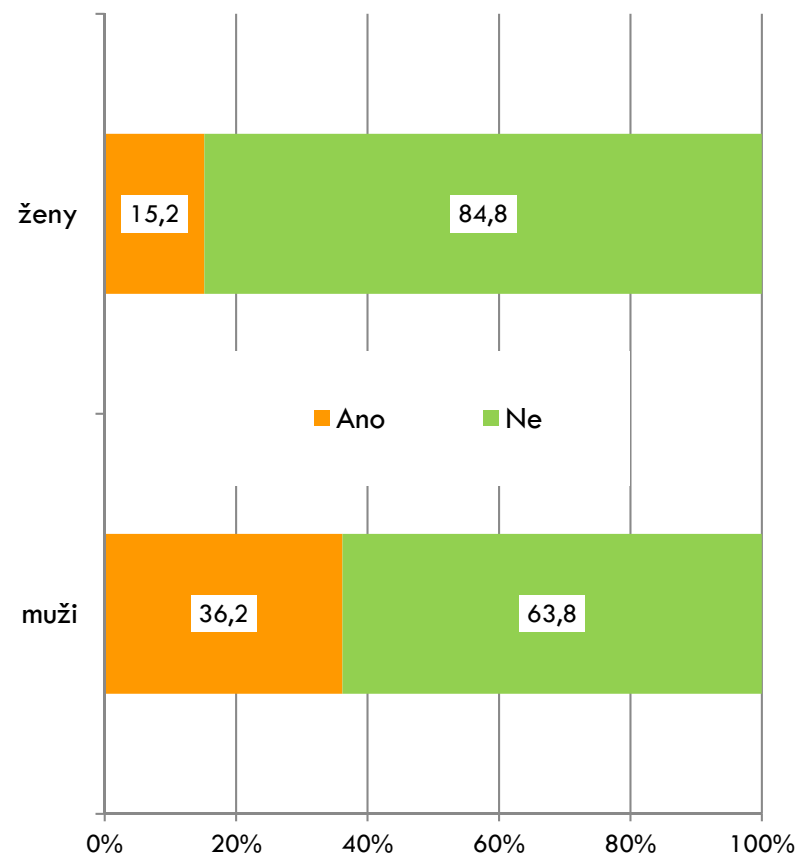
- Ano, dříve 65 %

- Ne 9 %

Vysoký krevní tlak – vyšetření

- Vysoký krevní tlak stanoven na základě 2. a 3. měření
- Průměrné hodnoty tlaku v jednotlivých měřeních
- Sys: 127.7, 124.2, 123.8
- Dia: 81.6, 80.5, 80.1
  - ▣ První měření statisticky významně vyšší

Vysoký krevní tlak – vyšetření a dotazník EHES

- Vysoký krevní tlak stanoven u osob s naměřenou hodnotou vyšší než 140/90 mmHg a u osob, které uvedly že v současnosti používají léky se snížení VKT.
- Rozdíly muži, ženy statisticky významné

Vysoký krevní tlak – kontrola a neznalost

- Z osob, které uvedly, že užívají léky ke snížení krevního tlaku mělo 60 % hodnotu TK pod 140/90 mmHg.

- Z osob, které uvedly, že jim lékařem nebyl zjištěn VTK mělo 40 % hodnotu TK vyšší než 140/90 mmHg.

- Kontrola VTK

- 49 % mužů
- 69 % žen

- Neznalost VTK

- 44 % muži
- 36 % ženy

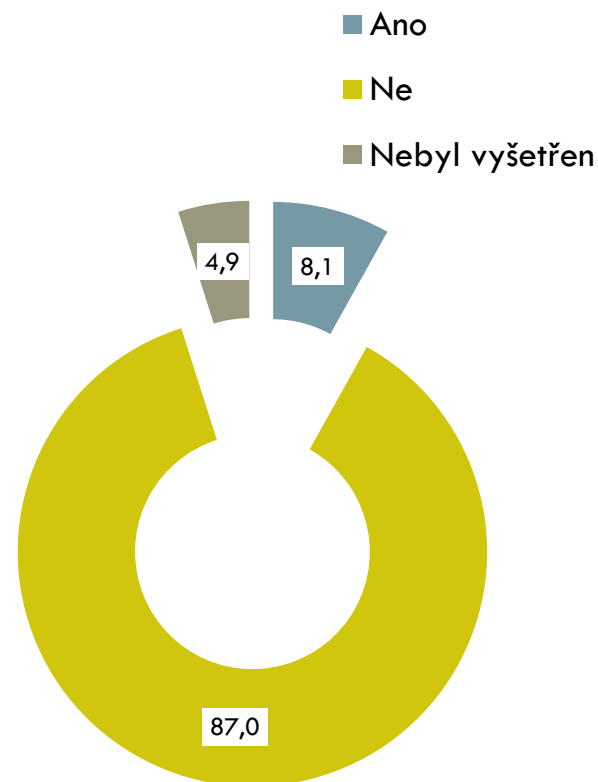
Diabetes – dotazník EHES

□ Byla Vám někdy lékařem zjištěna cukrovka?

- ANO N=101, 8.1%
- NE N=1083, 87.0%
- Nebyl jsem vyšetřen N=61, 4.9%

□ Rozdíl muži ženy nebyl statisticky významný

Diabetes – dotazník EHES

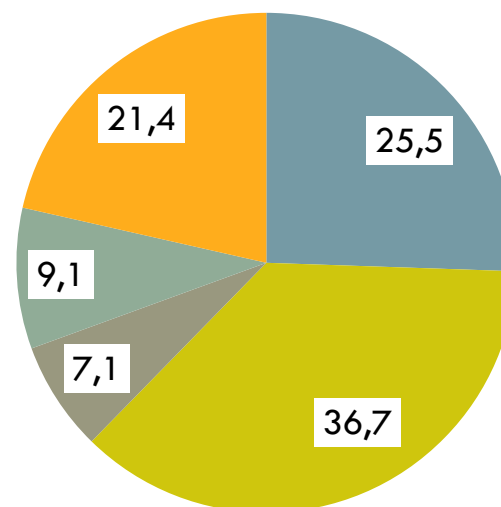

□ Diabetes zjištěn lékařem

□ Jak jste v současnosti léčen? N=98

- ▣ Pouze dietou 25.5%
  - ▣ Dietou a tabletami 36.7%
  - ▣ Dietou a inzulinem 7.1%
  - ▣ Dietou, tabletami a inzulinem 9.1%
  - ▣ Neléčím se 21.4 %
-
- ▣ Rozdíl muži ženy nebyl statisticky významný

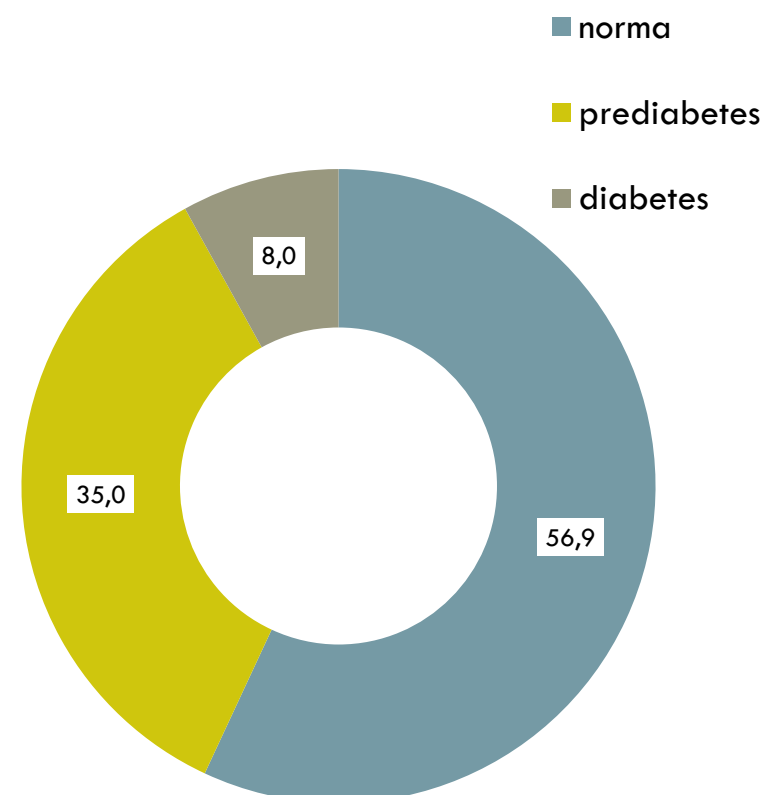
- ▣ Pouze dietou
- ▣ Dietou a tabletami
- ▣ Dietou a inzulinem
- ▣ Dietou, tabletami a inzulinem
- ▣ Neléčím se

Diabetes – hodnota HbA1C

- Hodnoty v rozmezí 19-113 mmol/mol
  - ▣ Norma 20-37mmol/mol
  - ▣ Prediabetes 38-47 mmol/mol
  - ▣ Diabetes 48+ mmol/mol

Diabetes – kontrola a znalost

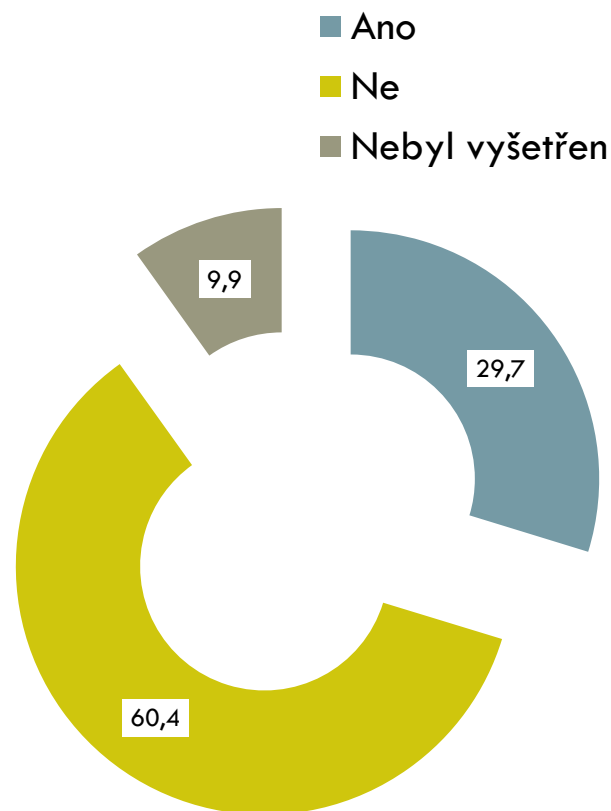

- Kompenzovaný diabetes
  - ▣ Hodnota HbA1c u léčených diabetiků v rozmezí 43-53 mmol/mol
- Z osob, které se léčí s diabetem je 63 % dobře kompenzováno
- Z osob, které uvedly, že jim nebyl lékařem zjištěn diabetes má dle analýzy krve
  - ▣ 37.3 % „prediabetes“
  - ▣ 1.8 % „diabetes“

Vysoká hladina cholesterolu – dotazník EHES

- Lékařem zjištěná vysoká hladina cholesterolu
  - ▣ ANO 29.7 %
  - ▣ NE 60.4 %
  - ▣ Nebyl vyšetřen 9.9 %
- ▣ Rozdíly mezi muži a ženami nebyly statisticky významné

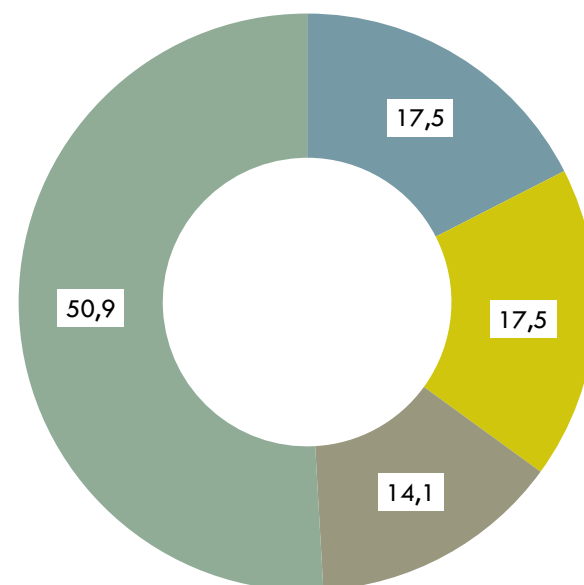

Vysoká hladina cholesterolu – dotazník EHES

□ Pokud zjištěna vysoká hladina cholesterolu, jak jste léčeni?

- ▣ Pouze dietou 17.5%
- ▣ Dietou a léky 17.5%
- ▣ Pouze léky 14.1%
- ▣ Neléčím se 50.9 %

- ▣ Pouze dietou
- ▣ Dietou a léky
- ▣ Pouze léky
- ▣ Neléčím se

Vysoká hladina cholesterolu – odběr krve

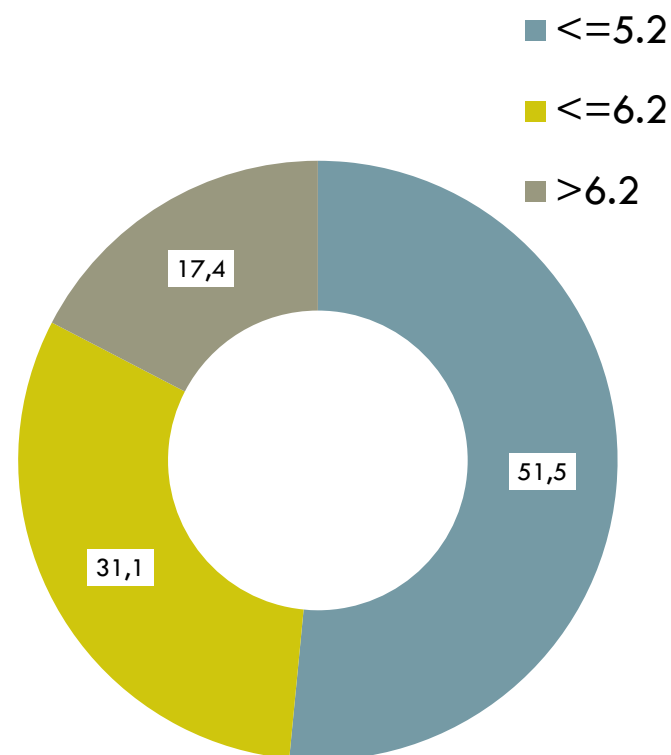
□ Průměrná hodnota muži 5.27 mmol/l, ženy 5.33 mmol/l

□ Kritérium 5mmol/l

▣ Vysoká hladina cholesterolu 56 % respondentů

□ Kategorie (mmol/l)

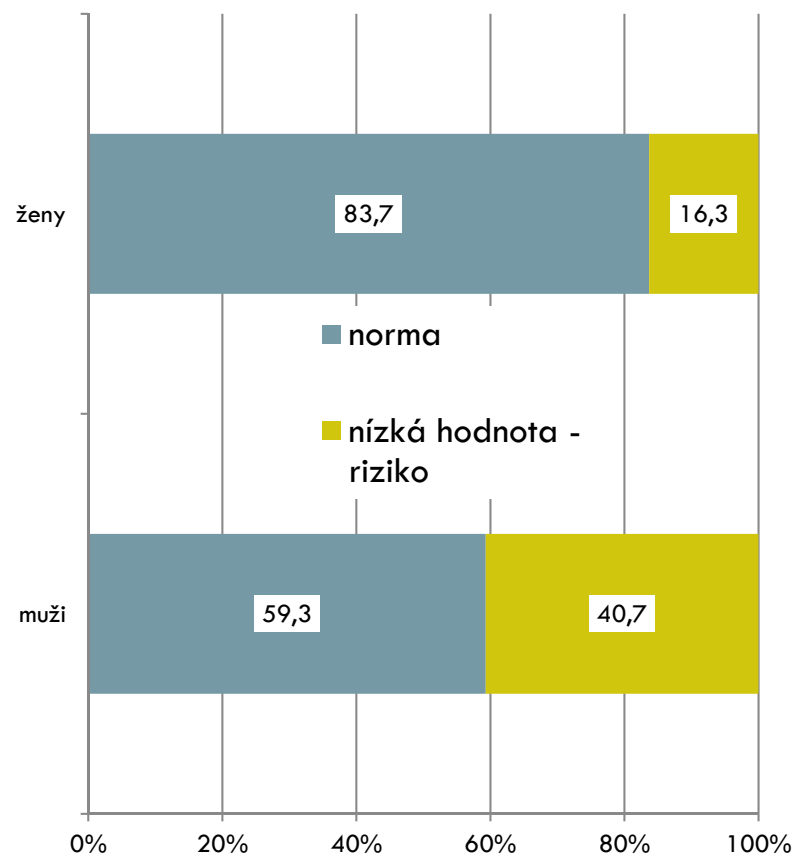
- ▣ do 5.2 norma
- ▣ 5.2–6.2 zvýšené riziko
- ▣ nad 6.2 vysoké riziko
- ▣ Rozdíly mezi muži a ženami nebyly statisticky významné

HDL cholesterol

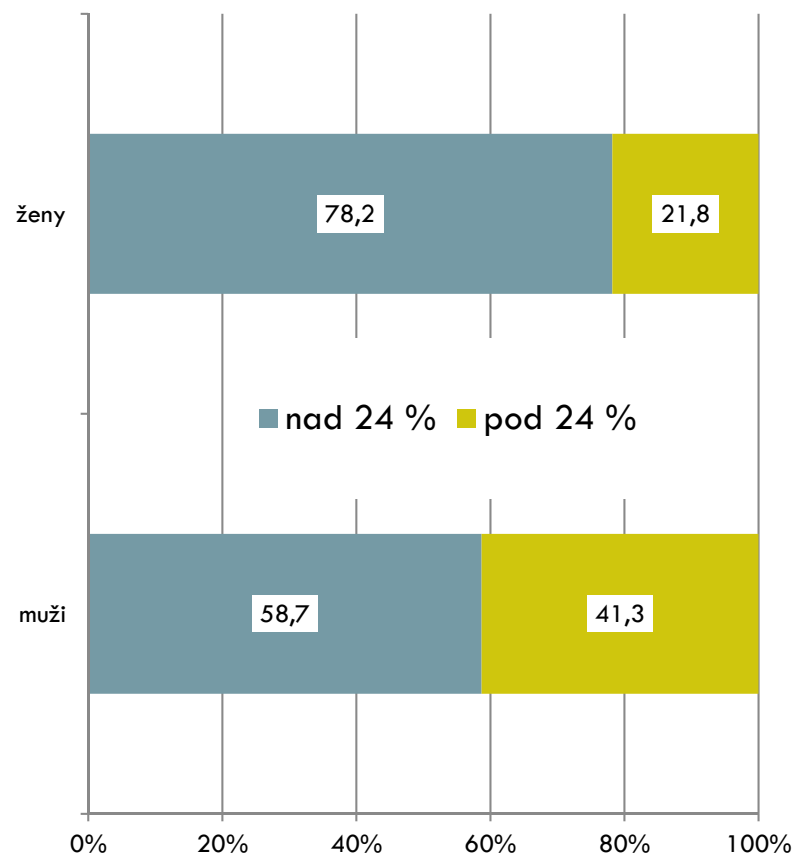
- Hodnoty vyšší jak **1.2 mmol/l** považovány za optimální jak u mužů, tak u žen
- Výrazné rozdíly muži, ženy

Poměr HDL/celkový cholesterol

- Někteří jedinci mají vysokou hladinu cholesterolu, ale i vysokou hladinu HDL cholesterolu
- Poměr HDL/celkový cholesterol nad 24 % považován za optimální/normu

Průměrné hodnoty metabolických rizikových faktorů české populaci ve věku 25–64 let

		1988	1992	1997/8	2000/1	2007/8	2014 EHES
Muži							
Krevní tlak*	Systolický	134,9	134,2	132,3	131,9	132,5	131,5
(mmHg)	Diastolický	84,4	86,1	84,5	83,7	84,4	83,0
Prevalence hypertenze (%)		47,1	44,8	42,1	45,6	50,2	37,3
Kontrola hypertenze (%)		–	2,8	12,3	13,1	24,4	49,0
Cholesterol (mmol/l) *		6,29	5,98	5,65	5,88	5,29	5,27
Ženy							
Krevní tlak*	Systolický	130,7	130,2	125,2	125,9	126,7	118,9
(mmHg)	Diastolický	81,4	82,5	79,3	79,3	80,6	78,5
Prevalence hypertenze (%)		39,1	38,0	31,6	33,0	37,3	29,7
Kontrola hypertenze (%)		–	6,1	21,7	22,2	24,9	69,0
Cholesterol (mmol/l) *		6,22	5,95	5,53	5,82	5,30	5,33

Zdroj: data 1988-2007/8 převzato z Cífková a kol. 2010, str. 679.

Ukazatele nadváhy a obezity

Body Mass Index

- $BMI = \frac{\text{váha (kg)}}{\text{výška (m)}^2}$
- Vhodné pro populační hodnocení nadváhy a obezity, trendy apod.
- U jedince příliš zjednodušené
  - ▣ Nezohledňuje tvar těla, resp. rozložení tuků
  - ▣ Nezohledňuje množství svalstva
  - ▣ Problematika „**Normal weight obesity**“

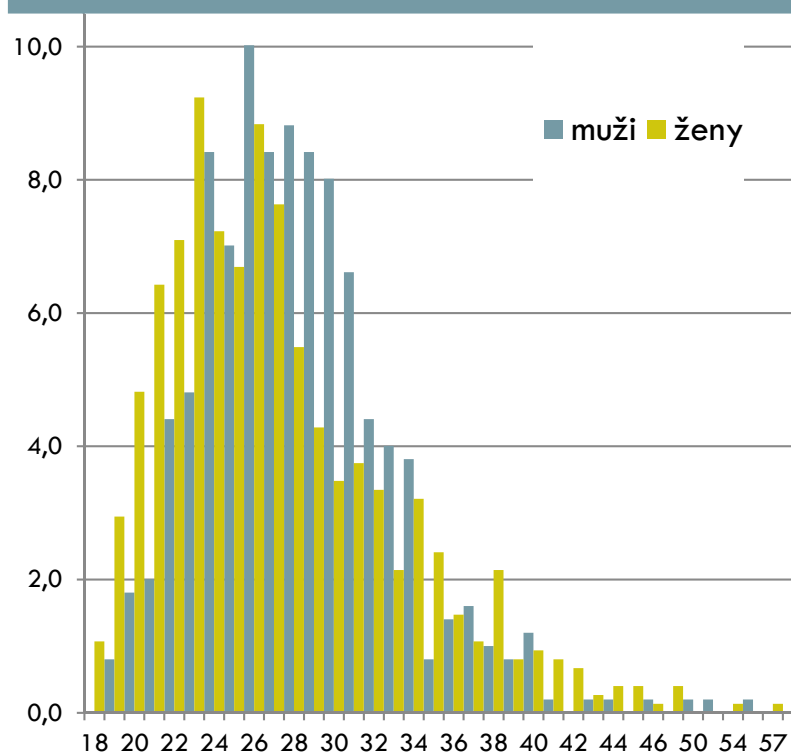
Obvod pasu

- Zvýšené riziko
  - ▣ Nad 80 cm ženy
  - ▣ Nad 94 cm muži
- Vysoké riziko
  - ▣ Nad 88 cm ženy
  - ▣ Nad 102 cm muži
- Nezohledňuje výšku osoby

Index tělesné hmotnosti - Body mass index

- Průměrná hodnota muži 28.9 kg/m²
- Průměrná hodnota ženy 27.2 kg/m²
- WHO – optimální populační hodnota 21-23 kg/m²

□ Rozložení BMI podle pohlaví

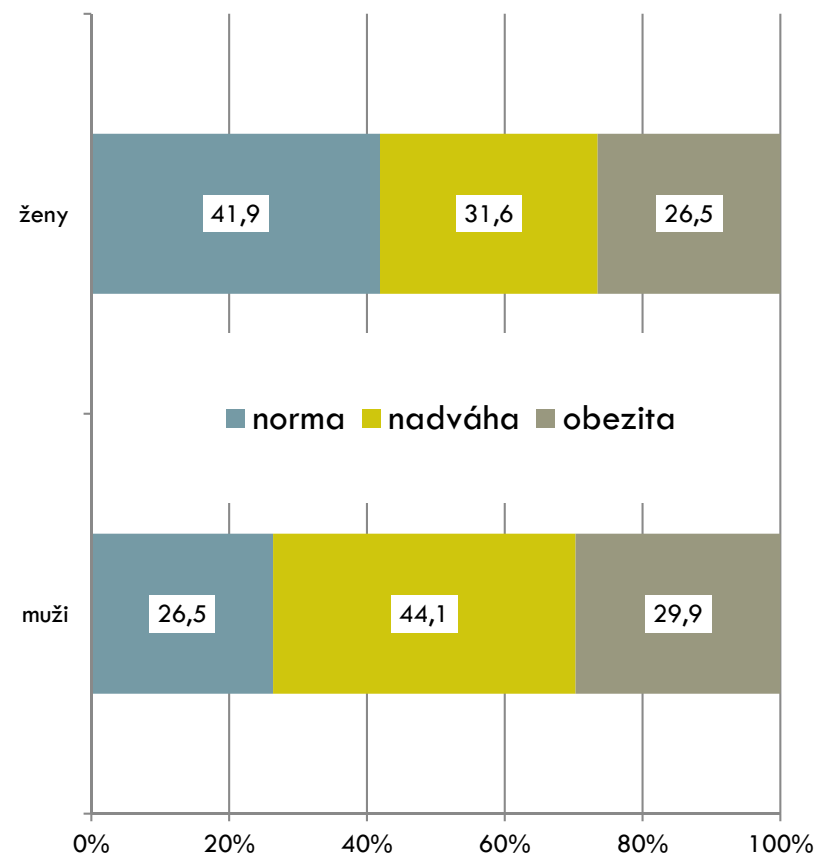

Body mass index

- Kategorie BMI
  - ▣ Norma pod 25 kg/m²
  - ▣ Nadváha 25-30 kg/m²
  - ▣ Obezita nad 30 kg/m²

- ▣ Muži 74 % má nadváhu a obezitu
- ▣ Ženy 58 % má nadváhu a obezitu

BMI a obezita, Česko 1993-2014

	1993	1996	1999	2002	2008	2015 EHES
Muži						
Průměrná hodnota BMI (kg/m ²)	25,5	25,4	25,9	26,0	26,5	28,9
Podíl obézních osob (%), BMI ≥ 30 kg/m ²	10,4	10,5	15,0	13,4	17,3	26,5
Ženy						
Průměrná hodnota BMI (kg/m ²)	24,8	24,7	24,8	25,2	25,4	27,2
Podíl obézních osob (%), BMI ≥ 30 kg/m ²	11,3	12,1	13,5	16,1	17,5	29,9

Zdroj dat: ÚZIS, šetření HIS a EHIS (1995, 1998, 2001, 2003 a 2011).

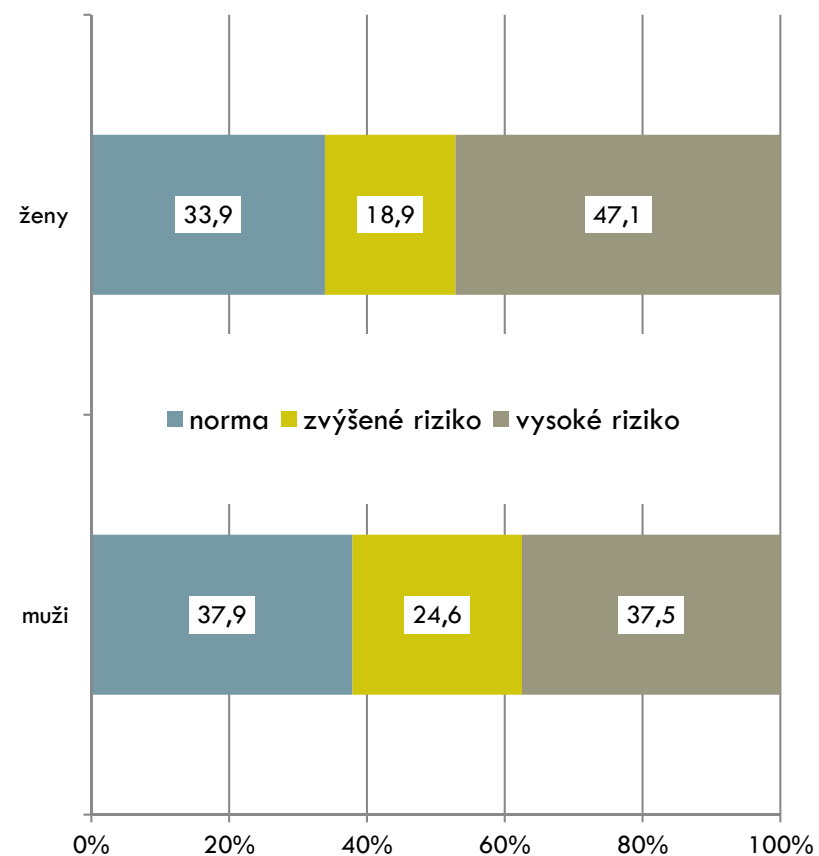
Populace 15+

Obvod pasu

- Průměrná hodnota muži=98.3 cm
- Průměrná hodnota ženy=88.5 cm
- Nadváha a obezita z pohledu odvodu pasu horší situace u žen

Závěrem

- Z předběžných výsledků (nepřeváženo na pohlaví, věk a vzdělání) vyplynulo, že
  - ▣ výskyt sledovaných rizikových faktorů v populaci je vysoký,
  - ▣ existuje signifikantní disproporce mezi subjektivním názorem respondenta na výskyt zdravotního problému a objektivní skutečnosti zjištěné během lékařského vyšetření,
  - ▣ značná část populace se i v případě zjištěného zdravotního problému neléčí a
  - ▣ část populace nebyla v rámci prevence nikdy vyšetřena na sledované rizikové faktory.

Děkuji za pozornost

Michala Lustigová

michala.lustigova@szu.cz

